

MST*
006201
165
10

MILITAIRE SPECTATOR

**Doctrinevorming in Land-
en Luchtmacht**

(zie blz. 429)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR

T. de Kruijf
generaal-majoor der genie b.d.
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 215 27 00

ADJ. HOOFDREDACTEUR

D. Starink
commodore Koninklijke Luchtmacht

REDACTEUREN

ir. J.W. van Bommel
kolonel van de technische staf

prof. J.M.J. Bosch
brigade-generaal der cavalerie

drs. P.H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL

H.J.M. Melker
kolonel Koninklijke Luchtmacht

drs. J. Terpstra
luitenant-kolonel van de militair psycho-
logische en sociologische dienst

BUREAU-REDACTIE/PRODUKTIE

mw. drs. A. Kool
Brasserskade 227a
2289 PA Rijswijk
Telefoon (015) 215 27 67

ABONNEMENTEN

f 40,- (studenten f 25,-) buitenland
f 50,- per jaar. Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A.H.C. Thijssen
Telefoon (0497) 51 67 89

KVBK

Secretaris: J. Hardenbol
Seringenlaan 25, 7313 CH Apeldoorn
Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

NADruk VERBODEN

Foto's omslag: © Mindel Dir. Voorlichting - KLU
© Sectie Foto AVD-KM

JAARGANG 165 NUMMER 10 1996

MILITAIRE SPECTATOR

426 Editoriaal:
Verantwoordelijkheid!

428 Mededelingen

429 W.F. Vader, P.H. de Vries, K.A. Gijsbers:
Doctrinevorming: de eerste mijlpaal

436 J.L. Romjue:
The Evolution of American Army Doctrine

446 D.L. Berlijn, F.H. Meulman:
Airpower in vredes- en humanitaire operaties

452 H.F.M. Vullingsh, A. Flach:
Vóórkomen en voorkómen van nadelige
psychische gevolgen van gijzelingen bij militairen

460 I.D. Moll:
Slagveld en cultuur

467 Mening van anderen

470 Antwoord op Mening van anderen

471 Boekenbespreking

Verantwoordelijkheid

In 1995 is het boek *Veteranen in Nederland** verschenen. In dit boek wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de lichamelijke en geestelijke gevolgen van oorlogservaringen bij oud-militairen die betrokken zijn geweest bij gevechtshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog, bij de Politionele Acties in het voormalig Nederlands-Indië en bij de oorlog in Korea. De onderzoeksresultaten hebben duidelijk gemaakt dat een aanzienlijke groep veteranen nog altijd ernstige klachten heeft die in verband staan met hun oorlogservaringen. De resultaten maken duidelijk op welke wijze velen lange jaren hebben geworsteld met hun klachten. Ook is gebleken dat partners van militaire veteranen, en in sommige gevallen zelfs hun kinderen, behoefte hebben aan hulp. Gelukkig kan ook worden geconcludeerd dat de meeste mensen over een groot vermogen tot herstel beschikken, zelfs zodanig dat velen deze ervaringen op eigen kracht te boven zijn gekomen. Een veel gehoorde klacht van veteranen is dat men zich miskend voelt. Uit de verhalen spreekt een behoefte om met respect tegemoet getreden te worden, een behoefte aan erkenning van de bijdrage die men onder oorlogs- en soortgelijke omstandigheden voor Nederland geleverd heeft. Bijzondere aandacht verdient daarbij de rol die de overheid in het algemeen en het ministerie van Defensie in het bijzonder heeft gehad. Zo had de demobilisatie van de Indiëgangers in de jaren vijftig twee gezichten. In materieel opzicht kon de demobilisatie de toenmalige toets der kritiek doorstaan en bovendien ondersteunde de overheid gerepatrieerde militairen met het vinden van een arbeidsplaats en woonruimte. Echter, binnen maatschappij en overheid ontbraken aandacht en begrip voor hun oorlogservaringen en mogelijke psychische problemen. Het gebrek aan sociale en psychische nazorg zou zich helaas wreken in latere jaren. Een ommekeer in het denken over veteranenzorg ontstond in Nederland in de jaren tachtig. Als belangrijkste oorzaken voor deze ommekeer werden aangevoerd: het ontstaan van een nieuwe groep veteranen als gevolg van de uitzending naar Libanon, en de toenemende ontevredenheid onder Indiëveteranen. De Indiëveteranen zagen met afgunst dat het ministerie van Defensie opeens veel aandacht en zorg besteedde aan Libanon-veteranen met psychische

* H.M. van der Ploeg en J.M.P. Weerts, red., *Veteranen in Nederland. Onderzoek naar de gevolgen van oorlogservaringen - Tweede Wereldoorlog - Politionele acties - Korea*. Swets & Zeitlinger Publishers - Lisse (1995).

problemen. Zij waren immers nooit zo „in de watten gelegd”. Het gebrek aan nazorg voor oudere veteranen werd hierdoor des te schrijnender. Te meer daar inmiddels geleidelijk het inzicht is gegroeid dat oorlogservaringen, maar ook andere ervaringen van geweld en dreiging kunnen leiden tot problemen in het psychisch functioneren van mensen die hieraan zijn blootgesteld. Tegenwoordig wordt algemeen erkend dat deze problemen ook manifest kunnen worden, vele jaren nadat de onaangename ervaringen zijn opgedaan. Daarbij blijken miskenning en gebrek aan erkenning van veteranen een belangrijke factor te zijn.

Op welke wijze worden de hedendaagse militairen „in de watten gelegd” om psychische problemen voor, tijdens en na een uitzending zo veel mogelijk te voorkomen?

Binnen de krijgsmacht delen is een integraal zorgprogramma ontwikkeld, dat afhankelijk van de situatie per krijgsmachtdeel op details wat kan afwijken. In dit zorgprogramma is onderscheid gemaakt in een voorzorg-, een „tijdenszorg”- en een nazorgfase.

In de voorzorgfase zijn dienstplichtigen psychologisch *gescreend* op hun uitzendgeschiktheid. Ook kandidaten voor een functie als beroepsmilitair worden in het selectietraject getest op uitzendgeschiktheid. In opleidingen en tijdens oefeningen wordt aandacht besteed aan het herkennen van stress, het omgaan met stress, het functioneren tijdens een crisis en de wijze waarop militairen elkaar daarbij kunnen helpen. Hiermee wordt beoogd dat iedere militair voor uitzending weet dat:

- gevechtssstressreacties bij iedereen kunnen optreden;
  - stressreacties normale reacties zijn op een abnormale situatie;
  - stressreacties moeten worden verwerkt, anders is de kans groot op uitval of de ontwikkeling van een Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS) op langere termijn.
- Elke militair krijgt een instructiekaart met alle feiten uit de lessen. Daarenboven krijgt elk kaderlid een aanvullende opleiding over leidinggeven en (gevechts)stress en hij krijgt een training in het houden van een preventief debriefingsgesprek. Tevens wordt uitgebreide informatie verstrekt aan de militair maar ook aan diens relaties (het thuisfront).

In de „tijdenszorgfase” wordt gezorgd voor psychosociale begeleiding in het algemeen. Een psycholoog, een bedrijfsmaatschappelijk werker, een arts en geestelijke verzorgers vormen, afhankelijk van de mate van risico dat aan de uitzending is verbonden en van de grootte van de eenheid, een vast bestanddeel van die eenheid in een uitzendgebied. Samen met de personeelsofficier maken zij deel uit van de Sociale Coördinatie Commissie. Tevens worden voor het

thuisfront activiteiten, speciale bijeenkomsten en voorlichting verzorgd door de Thuisfrontcomités. Aan het eind van een missie vindt een psychologische debriefing plaats. Hierin worden de ervaringen als zodanig, de beleving ervan en de betekenis die ieder eraan toekent, besproken. In de nazorgfase vindt ongeveer acht weken na terugkeer een reïntegratiegesprek plaats. In dit gesprek staan de ervaringen bij de terugkeer thuis en bij die op de militaire functie centraal. Sinds kort wordt negen maanden na terugkeer actief contact opgenomen met de militair door middel van een zogenaamde Defensie Vragenlijst Nazorg. Daarin kunnen uitgezonden militairen, op basis van vrijwilligheid, aangeven wat hun ervaringen zijn geweest en welke opvang ze eventueel nog nodig achten. Dit kan ertoe bijdragen dat problemen in een zo vroeg mogelijk stadium worden opgespoord. Deze vragenlijst kan gevolgd worden door een telefonische *follow-up*. Met terugwerkende kracht zullen binnen de KL alle sinds Irak uitgezonden militairen de vragenlijst toegestuurd krijgen.

Op deze manier wordt getracht een (nog) beter inzicht te krijgen in de aard en omvang van de psychische problematiek om daarmee het preventief en curatief beleid te optimaliseren. Daarnaast vormen deze gegevens een belangrijke bron voor wetenschappelijk onderzoek. Verder wordt in NAVO-verband en in samenwerking met de *Partnership for Peace*-landen gewerkt aan verdieping van inzicht in dit onderwerp. Tijdens internationale conferenties blijkt dat het Nederlandse Defensiezorgprogramma tot één van de meest uitgebreide zorgprogramma's behoort. Als gevolg daarvan is Nederland gevraagd om het voortouw te nemen in een werkgroep die voor de VN een VN-zorgprogramma moet ontwikkelen.

Ondanks het goede zorgprogramma van Defensie is het arrogant te stellen dat er nu niemand meer tussen wal en schip valt. Daarvoor zijn verschillende redenen aan te voeren. Een mogelijke reden is gelegen in de psychische problematiek zelf: militairen kunnen vastlopen in het verwerken van de (onaangename) ervaringen die zijn opgedaan tijdens crisisbeheersingsoperaties. Als gevolg daarvan kunnen militairen zich gaan terugtrekken, dan wel de problemen vermijden. Dit betekent dat militairen zo lang mogelijk zullen ontkennen dat zij een probleem hebben en derhalve geen hulp vragen, en zich soms zelfs zullen afzetten tegen de organisatie die verantwoordelijk wordt gehouden voor de ontstane problemen. Deze militairen zullen uit zichzelf geen of te laat gebruik maken van de zorgmogelijkheden.

Een andere reden om geen gebruik te maken van de aangeboden zorgmogelijkheden heeft te maken met de militaire cultuur. Voor het begin van de jaren negentig was de houding binnen

Defensie er één van „een militair huilt niet, die wordt niet kwaad en die is niet bang.” Maar na de meer dan vijftienduizend uitzendingen weten inmiddels velen dat begeleiding nodig is. Echter, in een krimpende organisatie bestaat bij sommigen (nog steeds) de onterechte angst, dat de melding van problemen de kans vergroot om bij een overtolligheidscategorie te worden ingedeeld.

Net als met de medische zorg is het met de psychische zorg de verantwoordelijkheid van de individuele militair om te bepalen in welke mate hij of zij gebruik wil maken van de aangeboden zorgmogelijkheden. Dat geldt ook voor de mogelijkheden die Defensie biedt voor het thuisfront. Nog veel meer dan met directe psychische zorg voor militairen wordt door veel militairen de thuisfrontzorg als een ongewenste inbreuk op de *privacy* gezien. Partners wordt verboden gebruik te maken van de faciliteiten geleverd door Thuisfrontcomités of worden niet betrokken bij het invullen van die vragen in de Defensie Vragenlijst Nazorg die te maken hebben met hun welzijn. Dit valt te betreuren omdat uit meerdere onderzoeken het belang van de partner blijkt bij de opvang van psychische problemen. Bovendien is een belangrijke factor voor het moreel en dus ook voor de inzetbaarheid van de militair, de mate waarin hij zich tijdens de taakuitvoering zorgen maakt over de problemen van de partner/het thuisfront. Dit betekent dat er, naast de individuele verantwoordelijkheid, ook een verantwoordelijkheid is voor collega's en commandanten om militairen die te kampen hebben met psychische problemen bijtijds te attenderen op de zorgmogelijkheden. Dan pas wordt optimaal lering getrokken uit de ervaringen van veteranen in Nederland en is de medewerking die zij verleenden aan het onderzoek naar de lichamelijke en geestelijke gevolgen van oorlogservaringen niet voor niets geweest. Sommigen spraken de hoop uit dat de onderzoekers de hen toevertrouwde informatie zo goed mogelijk zouden gebruiken, niet zozeer voor de „oude” veteranen, maar ten behoeve van begrip en erkenning van actief dienenden en jongere generaties veteranen. Begrip en erkenning, die niet alleen binnen Defensie maar in de hele maatschappij zijn weerklank moet vinden. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de media en de volksvertegenwoordiging, die in deze meer moeten gebruikmaken van de ervaringen van de „oude” veteranen.

Tijdig gebruikmaken van de aangeboden (na-)zorg geeft geen garantie maar kan wel veel leed voorkomen. Met elkaar zullen wij (individuele militairen, partners, commandanten, hulpverleners, media en volksvertegenwoordigers) onze verantwoordelijkheden moeten tonen om zoveel mogelijk „jonge” veteranen een relatief „onbezorgde” toekomst te bieden.

Mededelingen

Mededeling KVKB

„Nederland wil een actief internationaal beleid voeren. Het is aangewezen op samenwerking met andere landen. Crisisbeheersings- en vredesoperaties zullen in de praktijk vaak worden uitgevoerd door een beperkte groep van landen die daartoe bereid en in staat zijn. Maar voor de vorming, de instandhouding en de effectiviteit van zulke „coalitions of the willing“ is een bredere internationale inbedding in een bestaande internationale organisatie gewenst, zo niet noodzakelijk. Dat onderstreept het belang van een hechte relatie in ieder geval met de belangrijkste partners en bondgenoten in Europees en Atlantisch verband.”¹

Het belang van internationale samenwerking is evident en heeft sedert de beëindiging van de Koude Oorlog niet aan belang ingeboet, integendeel. De bestaande samenwerking met de NAVO-bondgenoten vormt nog steeds de ruggegraat van het Nederlandse defensiebeleid. Toch verandert de behoefte aan samenwerking voortdurend naar aard, soort en intensiteit. Voorbeelden zijn: de mogelijke uitbreiding van de NAVO, de oprichting van bi- en multinationale verbanden, de versterking van de Europese pijler binnen de NAVO en de samenwerking met Midden- en Oost-Europese landen. De vraag met wie in welke mate moet worden samengewerkt, komt dagelijks terug. Met de oprichting van 1 (GE/NL) Corps op 30 augustus 1995 heeft de Nederlandse krijgsmacht belangrijke ervaringen opgedaan met de implicaties van multinationaliteit.

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap organiseert in dat kader op **dinsdag 8 oktober 1996** een bijeenkomst met het thema:

„DE GRENZEN VAN MULTINATIONALITEIT“

Inleider is **luitenant-generaal R. Reitsma**, commandant van 1 (GE/NL) Corps.

RONDE ZAAL - DEFENSIE VOORLICHTING CENTRUM - KORTE HOUTSTRAAT 21, DEN HAAG

De thema-avond vangt aan om 20.00. Toegang voor leden is gratis; voor belangstellenden bedraagt deze f5,- (aan de zaal te voldoen). Verzoeken aan te melden op tel. 015- 2152700 (tijdens kantooruren).

¹ Hoofdstuk X, Defensie, Rijksbegroting 1996, pagina 85.

Aankondiging

De Koninklijke Studentenvereniging Pro Patria organiseert ter gelegenheid van haar 130-jarig bestaan

Lessons Learned? Nederlandse ervaringen bij vredesoperaties

Actuele forumbijeenkomst met

- Luitenant-Generaal b.d. **H.A. Couzy** (oud-Bevelhebber der Landstrijdkrachten)
- Prof. mr **P.H. Kooijmans** (oud-Minister van Buitenlandse Zaken)
- Prof. dr **A. van Staden** (directeur van Instituut Clingendael)
- Drs **D.A. Leurclijk** (VN-deskundige, Instituut Clingendael)
- o.l.v. mr drs **J.C. van Baalen**

Plaats: Academieggebouw, Rapenburg 73 te Leiden.

Dinsdag 8 oktober a.s. aanvang 19:45 uur (zaal open: 19:30 uur).
(Iedere belangstellende welkom – introductie toegestaan)

Evt. informatie via „Pro Patria“:
postbus 11245, 2301 EE Leiden,
tel nr 071-512.47.81 referentie: forum.
Toegang f 5,- aan de zaal te voldoen.

Doctrinevorming: de eerste mijlpaal

W.F. Vader - generaal-majoor, voorzitter van de doctrinecommissie KL
P.H. de Vries - kolonel, vervangend voorzitter van de doctrinecommissie KL
K.A. Gijsbers - luitenant-kolonel, voorzitter van de werkgroep doctrine-ontwikkeling

In een eerdere publicatie in dit tijdschrift* is beschreven op welke wijze de nieuwe doctrine voor de KL tot stand komt. Daarbij is vooral ingegaan op de grondslagen van de nieuwe doctrine. Daarnaast is aangegeven hoe de doctrine in verschillende voorschriften vorm wordt vormgegeven. Inmiddels is het zover dat de doctrinecommissie haar eerste product heeft afgeleverd: de Landmacht DoctrinePublicatie (LDP) I met de titel „Militaire doctrine”. De „Militaire Doctrine” is op 23 april vastgesteld door de BLS. Bij die gelegenheid is voorts besloten de lancering in het najaar te doen plaatsvinden, zodat er genoeg tijd beschikbaar was om voldoende exemplaren te drukken en de introductie goed te kunnen voorbereiden.

De lancering houdt onder meer in dat een symposium wordt georganiseerd waar de kernelementen van het nieuwe doctrinaire denken worden belicht. Bij die gelegenheid wordt tevens het eerste exemplaar van de „Militaire Doctrine” officieel aangeboden. De „Militaire Doctrine” zal daarna ook in de boekhandel verkrijgbaar zijn. Omstreeks die tijd zullen door de leden van de doctrinecommissie, die afkomstig zijn uit alle ressorts, binnen hun ressort lezingen worden verzorgd over doel en inhoud van de „Militaire Doctrine”. In het kader van de lancering van deze publicatie is ook dit artikel voorzien: we willen u hierin aangeven wat de

„Militaire Doctrine” beoogt te zijn, wat de samenhang is met de overige LDPS en op welke wijze deze gestalte zullen krijgen. Daarna willen we u een beeld schetsen van de inhoud van de „Militaire Doctrine”.

Tot slot schetsen we hoe de samenhang is voorzien tussen deze LDPS en de overige KL voorschriften. Ons oogmerk is u kennis te laten maken met het vernieuwde doctrinaire denken en u te stimuleren de „Militaire Doctrine” zelf ter hand te nemen. Het boek is binnenkort in ruime mate voorhanden en u zult merken dat het een goed leesbaar, verrassend en soms zelfs spannend boek is!

De Landmacht Doctrine Publicaties

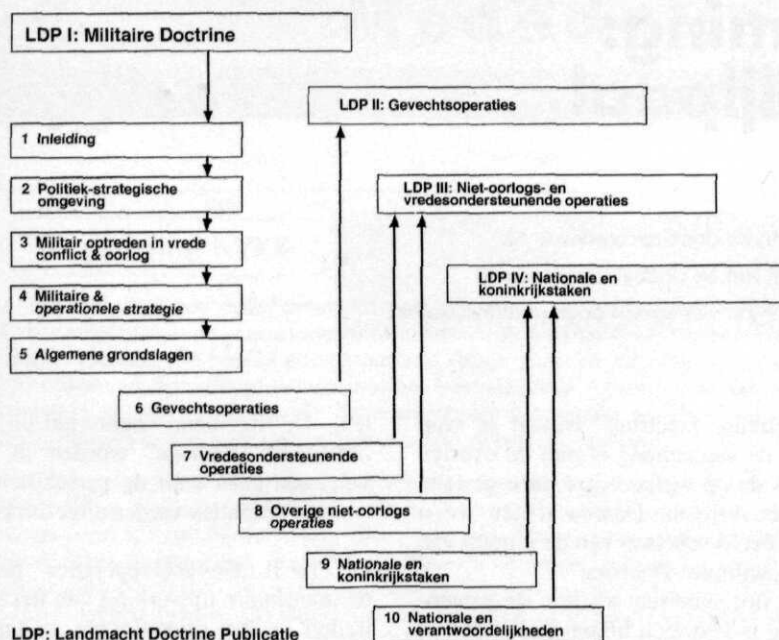
De „Militaire doctrine” geeft het algemene kader weer, waarin de uitgangspunten, grondbeginselen, componenten en functies van militair vermogen worden beschreven. Hierbij is nauw aangesloten bij de doctrinaire publicaties van de NAVO, de Bondsrepubliek Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, en Frankrijk. Verder is bij de totstandkoming samenwerking gezocht met zowel de Koninklijke Luchtmacht, als met het Korps Mariniers. Daarmee is nadrukkelijk inhoud gegeven aan samenwerking met andere krijgsmachtdelen (*joint*) en andere nationaliteiten (*combined*). Het is dan ook logisch dat in de „Militaire Doctrine” vooral de nodige aandacht wordt besteed aan het operationele niveau waar deze vormen van samenwerking een grote rol spe-

len. De algemene beginselen uit de „Militaire Doctrine” worden in de volgende LDPS voor de verschillende soorten operaties verder uitgewerkt.

De LDP II „Gevechtsoperaties” geeft de doctrinaire uitwerking van het optreden op het operationele en tactische niveau bij gevechten. Zowel het optreden tegen een regulier optredende vijand, als tegen een irreguliere tegenpartij (guerrilla, partizanen, krijgsheren, etcetera) wordt beschreven. Het deel dat de reguliere gevechten beschrijft, vormt in wezen de vervanging van de huidige gevechtshandleiding. Deze LDP II wordt ontworpen door de werkgroep Doctrine-ontwikkeling en wordt (hoofdstuk voor hoofdstuk) behandeld in de doctrinecommissie. Naar verwachting zal het ontwerp begin volgend jaar zijn voltooid.

De LDP III „Vredesondersteunende en overige niet-oorlogsoperaties” werkt de doctrine uit voor het optreden in crisisbeheersingsoperaties. De grondslagen voor het operationele en tactische niveau bij vredehandhavenende en -afdwingende operaties, humanitaire operaties, evacuatie van non-combattanten en militaire assistentie komen hier aan de orde. Dit zijn onderwerpen waarvoor nog geen specifieke Nederlandse doctrine voorhanden is, behoudens de grondslagen die in de „Militaire Doctrine” staan vermeld. De LDP III kan dan ook met recht baanbrekend worden genoemd. De LDP III zal op dezelfde manier tot stand komen als de LDP II en in de eerste helft van 1997 zijn voltooid.

* MilSpect(1995)(9)(411).

Afb. 1 Hoofdstukindeling „Militaire Doctrine”

De LDP IV „Nationale- en Koninkrijkstaken” betreft de uitwerking van het optreden op operationeel en tactisch niveau binnen nationale en Koninkrijks kaders. Hierin worden de doctrinaire beginselen geschetst voor uiteenlopende onderwerpen zoals: beveiliging van het nationaal grondgebied, militaire bijstand en steunverlening en gastlandsteun. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan de nationale commandovoering in NAVO- en ander verband, alsmede aan de nationale taken op het gebied van verzorging en verplaatsingen. Dit deel wordt ontworpen onder gedeeltelijk verantwoordelijkheid van de commandant van het Nationaal Commando, waarbij de totstandkoming door de Landmachtstaf zal worden begeleid. Ondanks deze wat afwijkende aanpak zullen ook van dit ontwerp alle hoofdstukken worden behandeld in de doctrinecommissie. De LDP IV zal naar verwachting in het derde kwartaal van 1997 worden voltooid.

De gevechtshandleiding

Alvorens in te gaan op de inhoud van

de „Militaire Doctrine” lijkt het nuttig eerst nog eens stil te staan bij de vigerende gevechtshandleiding (VS 2-1386). Dit voorschrift blijft van kracht totdat de LDP II is verschenen. Veel zaken die daarin staan, blijven ook in de toekomst onverminderd van belang. We moeten echter ook constateren dat veel informatie uit dit voorschrift is verouderd. De gevechtshandleiding vormde een prima voorschrift voor de situatie waarop het van toepassing was. In die situatie had elk legerkorps van de NAVO een „eigen” sector aan het ijzeren gordijn: de zogeheten „layercake-defence”. Vanwege deze – politiek georiënteerde – ontplooiing werd de manoeuvre ruimte in de breedte sterk beperkt. Als gevolg van de – eveneens politiek geïnspireerde – conceptie van de voorwaartse verdediging werd ook de bewegingsruimte in de diepte begrensd. Deze uitgangssituatie leidde ertoe dat het militaire denken zich gedurende decennia concentreerde op het relatief statische verdedigend gevecht tegen een numeriek overmachtige tegenstander. Onze gevechtshandleiding vormde voor dat gevecht het receptenboek. Er bestond veel aandacht voor het terrein en de nood-

zakelijke gevechtskrachtverhoudingen: de fysieke component van het militair vermogen stond centraal.

De Landmacht Doctrine Publicatie I

Militair vermogen

In de „Militaire Doctrine” wordt aandacht geschonken aan alle componenten van militair vermogen: de conceptuele of doctrinaire component, de mentale of morele component en de fysieke component of gevechtskracht in engere zin (zie afbeelding 2). Het gaat erom het eigen militair vermogen geïntegreerd tot gelding te brengen, zodanig dat de samenhang in het vijandelijk militair vermogen wordt verbroken en de verschillende vijandelijke componenten worden gebroken (zie afbeelding 3). Een dergelijke aanpak vereist ten aanzien van alle componenten van militair vermogen flexibiliteit, creativiteit en snelheid; kortom beweeglijkheid! Ook het aspect „breken van de morele component van de vijand” krijgt in de „Militaire Doctrine” de nodige aandacht. Er worden daarvoor drie grondvormen onderscheiden. Ten eerste de pre-emptie: toeslaan voordat de tegenstander dat doet. Daarmee wordt

„Generaal Fossard was onverslagen; hij dacht echter wel te zijn verslagen. Daarom was hij het ook. Generaal von Zastrow was deels verslagen, maar hij weigerde dat toe te geven. Daarom was hij het niet. Dit was het geheim van de Pruisische overwinning bij Spicheren.”

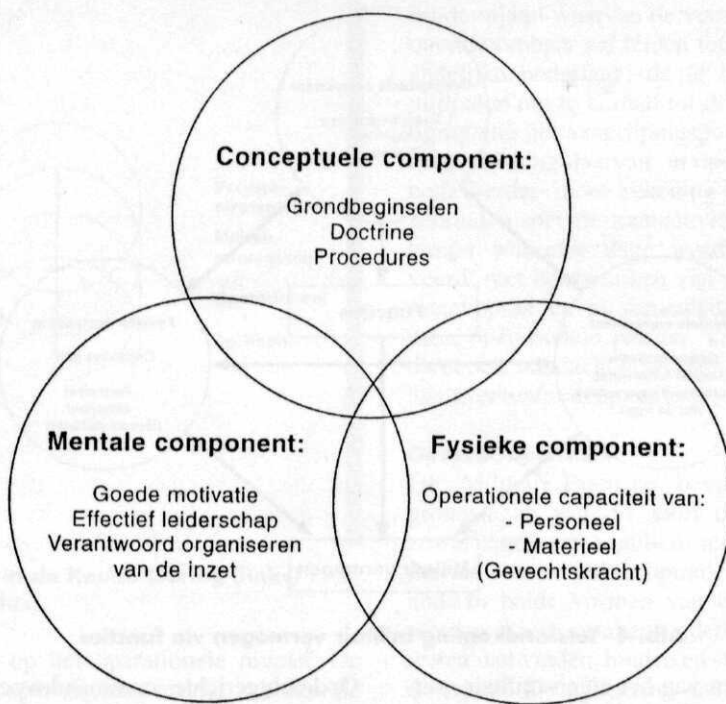
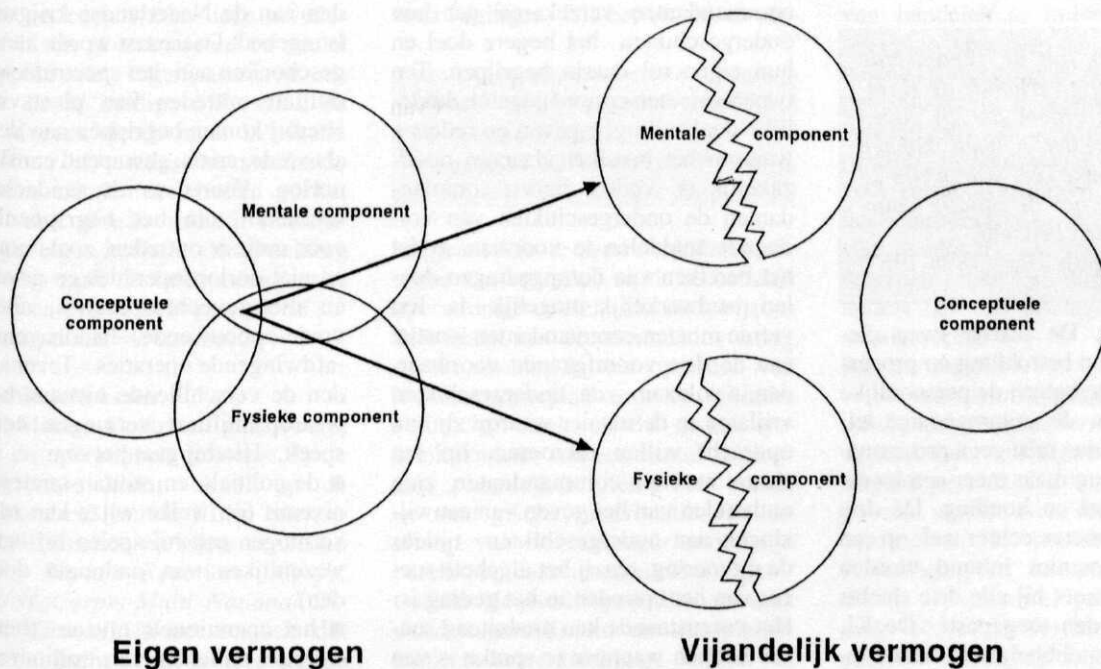
(Anoniem)

het plan van de tegenstander verstoord, zijn troepen verkeren daardoor in een ongunstige positie en zijn moreel wordt aangetast. De tweede vorm betreft de ontwrichting; dit omvat het uitschakelen van geselecteerde elementen uit de vijandelijke strijdmacht waardoor deze niet meer optimaal tot gelding kan worden gebracht. Ook hierbij wordt het vijan-

delijk plan doorkruist, wordt zijn gevechtskracht aangetast, en zal het moreel verminderen zodat zijn operatie stagneert. De derde grondvorm is het uitmanoeuvreren. Hierbij wordt de eigen gevechtskracht in een zodanige positie gebracht ten opzichte van de vijand, dat voor deze de situatie onhoudbaar wordt. De vijand is als het ware op het verkeerde been gezet en krijgt een mentale klap; zijn gevechtskracht kan niet meer effectief tot gelding komen. Met nadruk wordt erop gewezen dat manoeuvre dus meer is dan alleen snel met militaire eenheden op het gevechtsveld bewegen.

Bij de beschrijving van het militair vermogen worden naast „manoeuvre” de overige functies onderscheiden. Het betreft: „commandovoering”, „vuurkracht”, „militaire inlichtingen en informatie”, „bescherming” en ten slotte „verzorging” (zie afbeelding 4). Door deze functies apart te beschouwen kan worden verzekerd dat daarmee wordt bijgedragen aan de brede doelstelling van de uit te voeren militaire operatie. Bij die beschouwing kan tevens worden getoetst in hoever-

Afb. 3 Gevechtsoperaties

Afb. 2 Militair vermogen

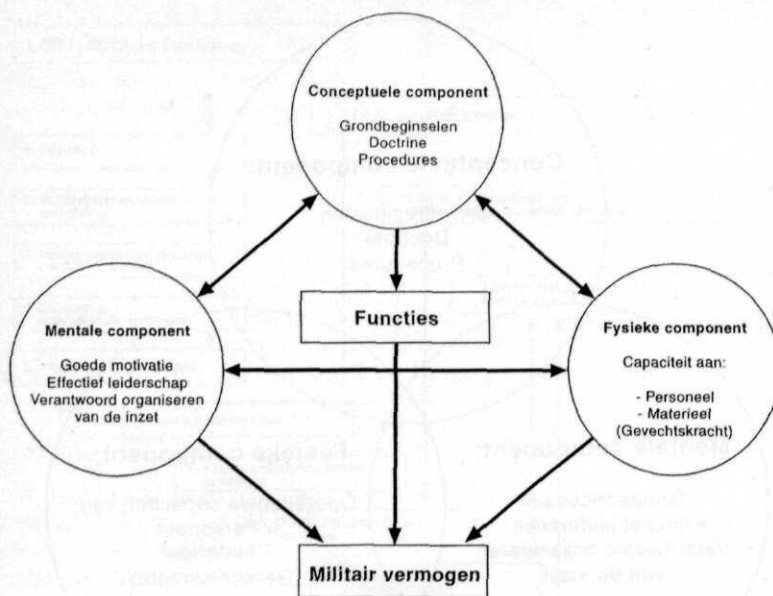
re wordt voldaan aan de grondbeginselen van militair optreden.

Commandovoering

In de „Militaire Doctrine” wordt na-

drukkelijk aandacht besteed aan de functie „commandovoering”. Dit betreft het leiden en besturen van de organisatie; door commandovoering wordt de samenhang tussen de com-

Afb. 4 Totstandkoming militair vermogen via functies

ponenten van het eigen militair vermogen gerealiseerd; commandovoering vormt de binding tussen de verschillende functies. Kortom: commandovoering vormt de spil van het militaire optreden en daaraan mag – nee moet – extra aandacht worden besteed!

Commandovoering kent drie elementen: leidinggeven, besluitvorming en

„Het tempo van de gepantserde oorlogvoering verlamde de Franse staf. De orders die zij gaven zouden effectief hebben kunnen zijn. Maar elke keer waren zijn 24 uur te laat voor de situatie waarvoor ze waren bedoeld.”

B.H. Little Hart (1898-1963)

bevelvoering. De laatste twee elementen hebben betrekking op processen. Het eerste betreft de persoonlijke invulling van de commandant; leidinggeven is dus juist geen procesmatige benadering maar meer een kwestie van gevoel en houding. De drie elementen moeten echter wel op een consistente manier inhoud worden gegeven; er moet bij alle drie slechts één stijl worden toegepast! De KL kiest daarbij ondubbelzinnig voor „opdrachtgerichte commandovoering”!

Opdrachtgerichte commandovoering gaat uit van decentralisatie. Uit alle geraadpleegde bronnen komt duidelijk naar voren dat in een situatie waarin chaos en frictie optreden, besluiten het best kunnen worden genomen op het direct bij de uitvoering betrokken niveau. Dit stelt overigens hoge eisen aan alle commanderende niveaus. Op de eerste plaats moeten commandanten verzekeren dat hun ondergeschikten het hogere doel en hun eigen rol daarin begrijpen. Ten tweede moeten commandanten duidelijke doelstellingen geven en redenen waarom het bereiken daarvan noodzakelijk is. Voorts dienen commandanten de ondergeschikten van voldoende middelen te voorzien, zodat het bereiken van de opgedragen doelen daadwerkelijk mogelijk is. Ten vierde moeten commandanten – nadat aan de drie voorafgaande voorwaarden is voldaan – de ondergeschikten vrijlaten in de manier waarop zij hun opdracht willen uitvoeren. En ten slotte moeten commandanten zich onthouden van het geven van aanwijzingen aan ondergeschikten tijdens de uitvoering, tenzij het algehele succes van het optreden in het geding is. Het vorenstaande kan uitsluitend succes hebben wanneer er sprake is van wederzijds vertrouwen. Dat vertrou-

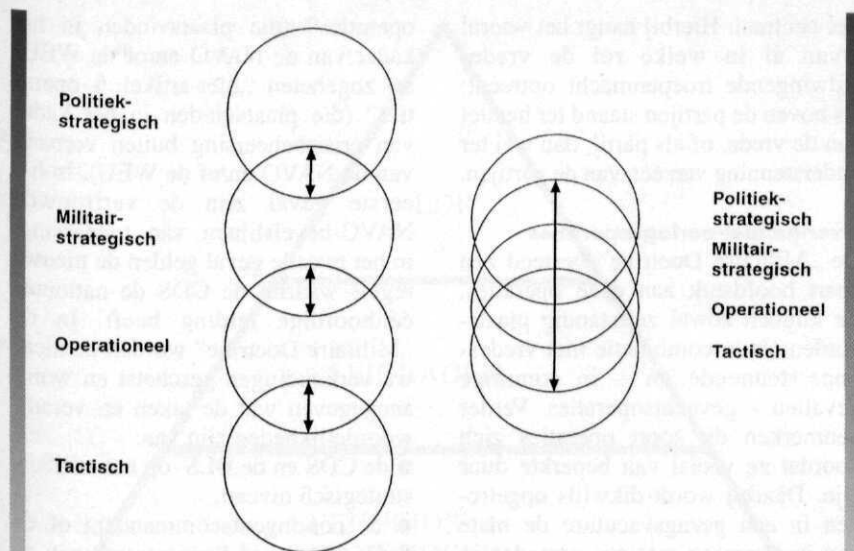
wen moet groeien, worden onderhouden en moet zijn gebaseerd op respect voor een ieders kunnen en op begrip voor een ieders beperkingen. Vertrouwen vereist communicatie- en dat is meer dan alleen spreken! Communiseren vereist ook luisteren. Opdrachtgerichte commandovoering in deze stijl vereist van commandanten op alle niveaus persoonlijke betrokkenheid! Het gaat daarbij veeleer om daadwerkelijk leiden, dan om „aansturen”. Wil deze vorm van commandovoering echt deel uitmaken van onze doctrinaire en mentale component, dan kunnen we er niet mee volstaan deze alleen toe te passen onder operationele omstandigheden. Opdrachtgerichte commandovoering moet onder alle omstandigheden worden toegepast: zowel bij de dagelijkse vredesbedrijfsvoering, als bij daadwerkelijke inzet – in welke vorm van optreden dan ook!

Algemene kaders

In de „Militaire Doctrine” wordt in de inleidende hoofdstukken aandacht besteed aan de algemene kaders waarbinnen militair optreden plaatsvindt. Er wordt onder meer ingegaan op de nationale en internationale politieke en juridische kaders waarin het optreden van de Nederlandse krijgsmacht is ingebed. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan het spectrum waarin militair optreden kan plaatsvinden. Hierbij komen begrippen aan de orde als vrede, crisis, gewapend conflict en oorlog. Voorts wordt aandacht geschonken aan het begrippenkader voor militair optreden, zoals oorlogs- en niet-oorlogsoperaties en gevechts- en niet-gevechtsoperaties, alsmede vrede-opbouwende, -handhavende en -afdwingende operaties. Tevens worden de verschillende niveaus belicht waarop militair vermogen een rol speelt. Hierbij gaat het om:

- de politiek- en militair-strategische niveaus (op welke wijze kan militair vermogen een rol spelen bij het verwezenlijken van nationale doeleinden)

- het operationele niveau (het ontwerpen en leiden van militaire operaties in een specifiek operatietoneel)

Afb. 5 Niveaus van militair optreden in de Koude Oorlog (links) en daarna (rechts)

om de militair-strategische doelstelling te bereiken)

- het tactische niveau (het inzetten van formaties en eenheden om bij te dragen in het realiseren van de operationele doelen) en
- het technische niveau (de inzet en het optreden van kleine eenheden, soms individuele militairen en/of wapensystemen om de tactische doelen te behalen).

In het verleden waren deze niveaus hiërarchisch gestructureerd en veelal gekoppeld aan organisatorische niveaus. In de huidige tijd schuiven deze niveaus steeds meer in elkaar: met name bij vredesondersteunende operaties kunnen activiteiten op het technische niveau militair-strategische gevolgen hebben (zie afbeelding 5). Het is zaak dit begrippenkader te kennen en oog te hebben voor de samenhang tussen de niveaus.

Operationele kunst

De „Militaire Doctrine” gaat vooral in op de operationele strategie en de operationele kunst. Gelet op de betrokkenheid van de KL in internationale formaties en grote eenheden (*ACE Rapid Reaction Corps*, *1(GE/NL)Corps*, *Multi National Division Central*) is het logisch dat ruime aandacht wordt besteed aan de specifieke kenmerken van het optre-

den op het operationele niveau. Op het operationele niveau worden de abstracte militair-strategische doelstellingen vertaald in militaire operaties, in militair handelen. Hier komt ook de internationale samenwerking en de samenwerking met de andere krijgsmachtdelen voor het eerst concreet aan de orde. Er is op dit niveau dan ook sprake van een sterke verwevenheid tussen politieke en militaire overwegingen. Dit betreft de te ver-

„Grab them by the nose and kick them in the pants.”

George S. Patton (1883-1946)

krijgen en in te zetten middelen, de wijze van optreden en de te behalen operationele doelen. Dit stelt bijzondere eisen aan de commandovoering op dit niveau. Bij het opstellen van het campagneplan voor de militaire veldtocht wordt op dit niveau gebruikgemaakt van een aantal zogeheten „planningsfactoren”. Het betreft de strategische eindsituatie, die na afloop van de campagne moet zijn bereikt, en daarvan afgeleid de operationele doelstellingen die moeten worden gerealiseerd om die eindsituatie te bewerkstelligen. Voorts: het vaststellen van het aangrijpingspunt

bij de vijand waarvan de vernietiging onontkoombaar zal leiden tot de vijandelijke nederlaag; de te bereiken mijlpalen om te komen tot de vernietiging van het aangrijpingspunt en de rangschikking daarvan in operatielijnen. Verder moet rekening worden gehouden met de manoeuvre en het tempo waarmee deze wordt uitgevoerd, met het bereiken van een culminatiepunt en in samenhang daarmee, operationele pauzen. Ten slotte dient ook aandacht te worden besteed aan eventualiteitenplanning.

Gevechtsoperaties

De „Militaire Doctrine” beschrijft de grondslagen van dit soort operaties zowel tegen een reguliere tegenstander als een irregulier optredende vijand. In beide vormen van optreden worden drie kerntaken onderkend, te weten: het vinden, binden en slaan van de vijand. De uitvoering daarvan zal aanzienlijk verschillen naar gelang wordt opgetreden tegen een reguliere of irreguliere vijand (of een combinatie daarvan). Daarnaast wordt het operationele raamwerk geschetst waarin drie operaties simultaan plaatsvinden: diepe-operaties (gericht tegen het vijandelijke voortzettingsvermogen teneinde hem zijn vrijheid van handelen te ontnemen), nabij-operaties (waarbij de vijand direct wordt aangegrepen teneinde zijn gevechtskracht te neutraliseren of te vernietigen) en achtergebiedsoperaties (het instandhouden van het eigen voortzettingsvermogen en daarmee het waarborgen van de eigen vrijheid van handelen). Ook hierbij zal het optreden tegen een reguliere vijand anders zijn dan dat tegen irreguliere strijdgroepen.

Bij de reguliere gevechtsoperaties wordt vervolgens ingegaan op de verschillende gevechtsvormen: het aanvallend, het verdedigend en het vertragend gevecht. Bij het verdedigend gevecht worden twee nieuwe vormen beschreven. Het betreft de gebiedsverdediging en de mobiele verdediging. De „nieuwe” gebiedsverdediging is niet te vergelijken met de gebiedsverdediging zoals beschreven in de huidige gevechtshandleiding.

De „nieuwe” mobiele verdediging is enigszins te vergelijken met de verdediging in de diepte uit de gevechtshandleiding van 1968. Bij de irreguliere gevechtsoperaties ten slotte wordt met name ingegaan op de rol van de bevolking en de (politieke) implicaties daarvan.

Vredesondersteunende operaties

De doctrine onderkent twee hoofdgroepen vredesondersteunende operaties: vredehandhavende en vredeafdwingende operaties. In dit kader wordt uitvoerig stil gestaan bij het gebruik van geweld en de mogelijkheden en beperkingen daarvan. Bij de vredehandhavende operaties wordt in de „Militaire Doctrine” een onderscheid gemaakt tussen eerste en tweede generatie operaties. De eerste generatie betreft de „klassieke” vredehandhavende operaties waarin een positie wordt ingenomen tussen die strijdende partijen. Het oogmerk daarbij is verdere vijandelijkheden te voorkomen en gunstige omstandigheden te creëren voor het tot stand brengen van een politieke dialoog. Bij de tweede generatie operaties worden onpartijdige troepen in het hele operatiegebied ingezet met als oogmerk een politieke oplossing voor het gewapende conflict te ondersteunen en toe te zien op de naleving ervan. Bij beide operaties is er sprake van instemming van de conflicterende partijen met het optreden van een onafhankelijke „derde” gewapende macht. Tweede generatie vredehandhavende operaties zijn veelal zeer complex doordat ze zich richten op de ondersteuning van een reeds afgesproken politieke oplossing; deze operaties zich niet beperken tot uitsluitend een militair mandaat; en de uitvoering ervan ook door niet-militaire organisaties kan plaatsvinden. Voorts kunnen tweede generatie vredehandhavende operaties worden uitgevoerd bij zowel een intra- als een interstatelijk conflict; en bovendien zijn de strijdende partijen vaak moeilijk te definiëren.

Vervolgens wordt ingegaan op vredeafdwingend optreden. Het gebruik van geweld staat ook bij deze opera-

ties centraal. Hierbij hangt het vooral ervan af in welke rol de vredeafdwingende troepenmacht optreedt: als boven de partijen staand ter herstel van de vrede, of als partij, dan wel ter ondersteuning van één van de partijen.

Overige niet-oorlogsoperaties

De „Militaire Doctrine” besteedt een apart hoofdstuk aan deze operaties. Ze kunnen zowel zelfstandig plaatsvinden als in combinatie met vredesondersteunende en – in sommige gevallen – gevechtsoperaties. Verder kenmerken dit soort operaties zich doordat ze veelal van beperkte duur zijn. Daarbij wordt dikwijls opgetreden in een gezagsvacuüm: de mate van instemming met ons optreden in het land waar de operatie wordt uitgevoerd, kan dan ook variëren van volledig tot geen. Ook het geweldsrisico kan sterk verschillen. Er zijn bij dit soort operaties drie hoofdvormen te onderscheiden: humanitaire operaties, evacuatie van non-combattanten en militaire assistentie. In de „Militaire Doctrine” wordt uiteengezet welke taken binnen die kaders kunnen worden vervuld en wat daarbij de relevante aspecten zijn.

Nationale taken en verantwoordelijkheden

In de twee laatste hoofdstukken van de „Militaire Doctrine” wordt ingegaan op de nationale kaders van het optreden van de KL. Allereerst betreft dat de taken op het gebied van beveiliging van het nationaal grondgebied, militaire bijstand en steunverlening, alsmede gastlandsteun. Dit zijn de „klassieke” nationale taken. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de nationale verantwoordelijkheden bij inzet van (delen van) de KL in het buitenland. Er wordt beschreven waar de verantwoordelijkheden liggen ten aanzien van de opleiding en training voor de specifieke inzet, de verplaatsing naar het operatiegebied en de verzorging in het operatiegebied. Verder wordt uitvoerig ingegaan op de commandovoering en de verdeling van de verantwoordelijkheden daarin. Er wordt daarbij een onderscheid gemaakt tussen zogeheten „artikel 5

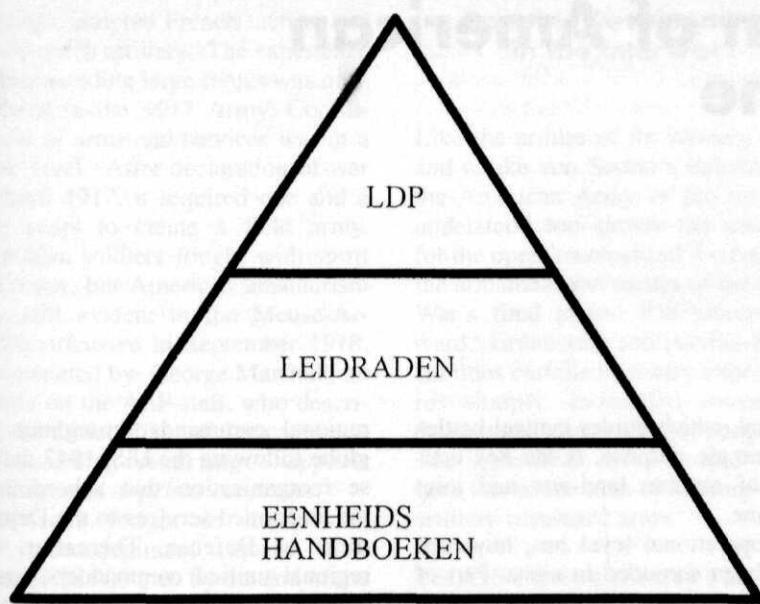
operaties” (die plaatsvinden in het kader van de NAVO en/of de WEU) en zogeheten „niet-artikel 5 operaties” (die plaatsvinden in het kader van crisisbeheersing buiten verband van de NAVO en/of de WEU). In het eerste geval zijn de vertrouwde NAVO-bevelslijnen van toepassing; in het tweede geval gelden de nieuwe regels waarbij de CDS de nationale éénhoofdige leiding heeft. In de „Militaire Doctrine” worden de nieuwe verhoudingen geschetst en wordt aangegeven wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van:

- de CDS en de BLS op het militair-strategisch niveau,
- de contingentscommandant of de *Senior National Representative* in de multinationale staf op het operationele niveau,
- de eenheidscommandant(en) op het tactische niveau.

Kortom: in de „Militaire Doctrine” worden, zoals gesteld, algemene grondslagen gegeven voor alle aspecten van het mogelijke optreden van de KL. Het is daarom een boekwerk dat aandacht vraagt en verdient. Omdat vooral de algemene grondslagen worden geschetst, is het een tamelijk abstract boek geworden. De stellers zijn zich daarvan bewust geweest en hebben getracht daarvoor een tegenwicht te vormen door leerstellingen die worden geponeerd te illustreren met voorbeelden uit de militaire geschiedenis. De voorbeelden zijn afkomstig uit nagenoeg het hele spectrum ervan: van de Napoleontische oorlogen en daarvoor tot en met de Golfoorlog en de meest recente operaties in het kader van crisisbeheersing en hulpverlening. Gelet op de reacties tot nu toe is de leesbaarheid van het boek daardoor aanzienlijk toegenomen.

De uitwerking van de doctrine

In de inleiding is uiteengezet welke LDPS verder nog zullen verschijnen en welke onderwerpen daarin worden behandeld. Nog niet aan de orde is

Afb. 6 Drie niveaus van voorschriften

geweest op welke wijze is voorzien dat de doctrine zijn weerslag vindt in de overige voorschriften van de KL. De doctrinecommissie heeft daarvoor een plan ontworpen dat inmiddels is goedgekeurd door de BLS. Dit plan gaat uit van drie soorten voorschriften. Aan de basis treffen we aan de eenheidshandboeken. Dit zijn voorschriften op tactisch/technisch niveau. Het betreft de handboeken voor wapensystemen en groepsniveau, de pelotons, het niveau van compagnie, eskadron en batterij en de bataljons. Voorbeelden hiervan zijn: het handboek *Militair*; het handboek *Gevechtstank Leopard 2*; het handboek *Vuurmondpeloton*; het handboek *Pantserinfanteriecompagnie*; het handboek *Verkenningbataljon*, et cetera. Deze handboeken worden opgesteld door de kenniscentra en vastgesteld door C-COKL. Aan de top van de voorschriftenpiramide vinden we de Landmacht Doctrine Publicaties. Dit zijn voorschriften op operationeel/tactisch niveau. Het betreft publicaties met een hoog abstractieniveau te gebruiken voor de staven van formaties op brigadeniveau en hoger. De LDPs worden opgesteld onder auspiciën van de doctrinecommissie en vastgesteld door de BLS.

Tussen deze twee „lagen” van voorschriften komt een derde „laag”. Dit zijn leidraden. Deze zijn functioneel van aard en moeten als het ware de verbinding vormen tussen enerzijds de LDPs op het operationeel/tactische niveau en anderzijds de handboeken op het technisch/tactische niveau (zie afbeelding 6). Deze leidraden worden opgesteld op basis van de onderkende functies in het gevecht. De navolgende leidraden zijn voorzien: „commando-voering”; „manoeuvre”, inbegrepen het luchtmobiel optreden; „vuursteun”; „geniesteun”; „luchtverdediging”; „militaire inlichtingen en informatie”; „verzorging” en overige functies met daarin onder meer „civiel-militaire samenwerking”, „psychologische oorlogvoering” en „*air space control*”.

In de leidraden wordt ingegaan op de grondslagen en methoden waarmee inhoud wordt gegeven aan de desbetreffende functionaliteit. De leidraad „manoeuvre” zal bijvoorbeeld onder meer aandacht schenken aan de inzet van tanks, pantserinfanterie, lichte infanterie, luchtmobiele infanterie, verkenningsseenheden en gevechtshelikopters. De leidraad „vuursteun” zal inzicht verschaffen in de inzet van

mortieren, vuurmondartillerie, raketartillerie, luchtsteun en inzet van scheepsgeschut. De leidraden zijn vooral bedoeld voor specialisten in de staven van grote eenheden en voor commandanten en staven van de desbetreffende eenheden. Deze leidraden worden opgesteld door de kenniscentra c.q. ressortstaven. De Landmachtstaf vervult daarbij de zogeheten monitorfunctie. Nadat de leidraden zijn behandeld in de doctrinecommissie, worden ze na goedkeuring vastgesteld door de BLS. De bedoeling is dat ze worden geschreven en vastgesteld voor eind 1997; de handboeken worden in 1997 en 1998 geschreven en vastgesteld. Met de hiervoor geschetste opzet wordt beoogd de doctrine van de KL op een consistente manier in de voorschriften te doen doorklinken. Daarnaast biedt deze opzet de gelegenheid het op onderdelen tamelijk onoverzichtelijke bestand aan voorschriften drastisch te saneren. De beoogde werkwijze staat daarbij borg voor voldoende deskundige inbreng uit de gehele organisatie van de landmacht en daarbuiten, een consistente aanpak en heldere verantwoordelijkheden.

Conclusies

De Landmacht Doctrine Publicatie I „Militaire Doctrine” staat op verschijnen. Daarmee is de feitelijke aftrap gedaan voor vernieuwing van de doctrine van de KL. De „Militaire Doctrine” legt daarvoor de basis. In dit artikel is een beeld geschetst van de inhoud van deze doctrine. Wij hopen de lezers van dit artikel nieuwsgierig te hebben gemaakt, opdat zij de „Militaire Doctrine” ter hand nemen. Bovendien vinden wij het belangrijk dat in brede kring wordt kennisgenomen van de formele denkbeelden over de functie en inzet van de KL. Voorts is uit de doeken gedaan op welke wijze op basis van de „Militaire Doctrine” zal worden voortgebouwd aan de completering en uitwerking van de doctrine. Het programma daarvoor is ambitieus maar noodzakelijk. ■

The evolution of American army doctrine

J.L. Romjue*

American Army doctrine in the 20th century is not of a piece. In it are clear continuities, yet it has been marked by major, even radical shifts. What is the history of American Army doctrine? What gave it the cast that it has? Are its critics right who say it is a firepower doctrine? Are there other significant strands?

The focus of this paper about the evolution of American Army doctrine will be the operational-tactical levels of war, within the context of changing national policy and strategy. For the purposes of this paper, I want to hold to the definition of doctrine as „the central idea of an army”, in J.F.C. Fuller’s cogent phrase. But before presenting an account of the United States Army’s 20th-century doctrinal eras and significant episodes, I want to say a word about the forgotten and rediscovered middle level of war.

It is a commonplace view that the American Army, whose armament is based on the advantages of industrial wealth and technological preeminence, has preferred and has usually prosecuted a predominantly firepower-attrition mode of war since Ulysses S. Grant set the mold 130 years ago. It is the contention of this paper that that tradition also owes to the American Army’s habit of ambiguous regard for the operational level of war. This paper holds to the well-supported premise that the operation-

al level, which guides tactical battles to strategic purpose, is the key concept of modern land-war and joint doctrine.

The operational level has, however, long been shrouded in mists. Part of the problem is semantic. Until late into the 18th century, land warfare generally featured strategic maneuver by an army to a tactical fight. It was the advent of the mass and divisible armies of Napoleon’s time that introduced an understood intermediate level, delineated as grand tactics. Although the grand-tactical level of campaign or large-unit maneuver distinguished larger wars after that, so too did a confused terminology. Commonly, „strategy” was the umbrella spanned to cover this intermediate level.

The German and Russian Armies’ naming and adoption of the notion in the 20th century – the „operativ” and „operational art”, respectively, was not imitated by the western armies. The U.S. Army Command and Staff School at Fort Leavenworth, Kansas and the Army War College did teach a three-level approach to large-unit operations in the years between the world wars. World War II would see differing styles of American combat, but the Army’s experience in the global conflict was rich enough in incidence of large-unit operational maneuver and campaign.

However, the operational level would virtually vanish from the American Army mind for the 35 years following V-E and V-J Days. The probable cause was the creation of joint-service

regional commands throughout the globe following the U.S. 1947 defense reorganization that subordinated the uniformed services to the Department of Defense. Thereafter, the regional unified commanders, under the Joint Chiefs of Staff, assumed campaign planning responsibility. The effect was to limit Army doctrine to the realm of tactics. The Korean and Vietnam Wars, with notable exceptions, were fought almost entirely at the tactical level, and NATO’s forward-defense strategic line-up perpetuated the void in large-unit-maneuver operational thinking.¹ Tactics were indeed the sole focus of every Operations manual – the Army’s basic doctrine, FM 100-5 – from the first Field Service Regulations of 1905 right up to the American Army’s AirLand Battle doctrine of 1982.

The American Expeditionary Forces

A starting point for a survey of American Army doctrine is the short but consequential experience of the American Expeditionary Forces in the final period of World War I, the seedbed of modern mechanized warfare. U.S. Army doctrinal unreadiness for that war is well known. The AEF in France borrowed British tactical

¹ Clayton R. Newell, „On Operational Art”, in *On Operational Art*, eds. Newell and Michael D. Krause (Washington, D.C.: Center of Military History, United States Army (1994), pp. 9-15.

* Military History Office
U.S. Army Training and Doctrine Command
Fort Monroe, Virginia

manuals, adopted French tactics, and fired French artillery. The experience of commanding large forces was non-existent in the 1917 Army. Coordination of arms and services was at a basic level. After declaration of war in April 1917, it required one and a half years to create a field army. American soldiers fought with spirit and valor, but American amateurism was still evident in the Meuse-Argonne offensive in September 1918, as recounted by George Marshall, an officer on the AEF staff, who described the initial phase of that campaign as „stumbling, blundering . . . appeals for help, and hopeless confusion.”² Americans fought in manpower-heavy, four-regiment „square” divisions of 28,000 men by the end of the war. Regimental units were deployed in depth for attack and defense, and battalions and companies advanced in sector direct-on, the components of front warfare’s attrition machine. James W. Rainey makes a case for an ambivalence of American doctrine in 1917-1918 – the rhetoric of the vigorous infantry offensive against a recognition of the reality of position warfare, and a failure to regard the machine gun and tank as other than infantry-supporting weapons.³ In any case, the strategic decisions that brought the armistice cut short any occasion to apply doctrine beyond the tactical sphere.

Doctrine Development in the Interwar

Like the armies of its Western allies and unlike von Seeckt’s *Reichswehr*, the American Army of the interwar understood too slowly the potential for the open, mechanized warfare that the armament and tactics of the Great War’s final period had pointed toward.⁴ Isolationist and pacifist political tides curtailed military expenditures sharply. Internally, movement down branch lines was not integrated. The American Army would come very late to the idea of infantry-tank-artillery combined arms.

The U.S. Army embraced Maj. Gen. Fuller’s *Principles of War* in training regulations in 1921 and after. The 28,000-man division was pared back postwar, but it was not until 1939 that a more mobile triangular structure was approved. Adapting doctrinal ideas from the Germans, Chief of Infantry Maj. Gen. George A. Lynch discarded obsolete square-division tactics and gave each company and battalion mortars and machine guns. The division had at nearly every echelon three maneuver elements plus a base of fire support using direct and indirect fire. Commanders fixed the enemy with one maneuver element, found his flank with a second, and

maintained a reserve with the third. In the triangular division, infantry and a more mobile doctrine meshed.⁵ No military figure had more influence on infantry training and doctrine in the interwar than George Marshall, Chief of Staff after 1939. The assistant commandant at the Infantry School between 1927-1932, Marshall transformed instruction from rote learning to quick-thinking, practical exercises, and prompted the writing of the influential volume *Infantry in Battle*. Marshall taught application rather than theory. He wanted to show the uniqueness of every battle, the need to eschew rules, the requirement for commonsense estimate and action.⁶ Not a student of military theory, Marshall was an American pragmatist and a tinkerer, who stimulated both students, and as Chief of Staff, leaders, to think and experiment.⁷ Artillery doctrine evolved markedly. Supplanting sheer firepower volume was a new system of division artillery which could decentralize batteries but mass fires through a battalion fire direction center – a primary American advantage in the coming war.⁸

Armor development proceeded along two lines in the interwar years, one under the aegis of the Infantry Branch, the other, the Cavalry. The National Defense Act of 1920 assigned all tanks to the Infantry, affirming the period view that the tank supported the infantry’s advance behind a rolling barrage. Tactical tests of experimental tanks took place at several posts in the late 1920s. But it was the Cavalry Branch that pushed the armor concept, as prompted by Colonel Adna R. Chaffee on the War Department General Staff and later brigade commander. The Cavalry called its tanks „combat cars.” At Fort Knox, Kentucky in the 1930s, a potential combined-arms mechanized force of cavalry, artillery, observation aircraft, and later an attached infantry regiment, took form.

Procrastination by both Infantry and Cavalry Branches, however, led Chaffee, George S. Patton, and others to propose a separate branch to General Marshall. Marshall activated

² As cited in Christopher R. Gabel, *The U.S. Army GHQ Maneuvers of 1941* (Washington, D.C.: Center of Military History, United States Army, 1991), pp. 4-5.

³ James W. Rainey, „Ambivalent Warfare: The Tactical Doctrine of the AEF in World War I,” *20th Century War: The American Experience*, U.S. Army CGSC Combat Studies Institute Readings, Pub 613, 1985, pp. 88-99.

⁴ See James S. Corum, *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform* (Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 1992) for a superlative study of von Seeckt’s systematic study and translation of war lessons into mechanized combined-arms concepts and doctrine upon which the Blitzkrieg would be based.

⁵ Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 9-11.

⁶ (1) Paul F. Gorman, General, USA Ret, *The Secret of Future Victories*, Institute for Defense Analyses, February 1992 (Ft. Leavenworth, Kan.: A Military Classic Reprint, U.S. Army Command and General Staff College Press, 1994), pp. I-21 to I-29.

(2) *Combined Arms in Battle Since 1939*, ed. Roger J. Spiller (Ft. Leavenworth, Kan.: U.S. Army Command and General Staff College Press, 1992), pp. x-xi, xiii-xiv.

⁷ Gorman, *The Secret of Future Victories*, pp. I-21 to I-29, II-I, II-3.

⁸ (1) Boyd L. Dastrup, *King of Battle: A Branch History of the U.S. Army’s Field Artillery* (Ft. Monroe, Va.: Office of the Command Historian, 1992), pp. 196-99.

(2) Gabel, *GHQ, Maneuvers*, pp. 11,12.

the Armored Force in July 1940, bringing all tank units under it. The Chaffee-instigated armored division of 1940 had armored, artillery, and infantry regiments; was fully motorized, but did not yet attain the idea of intermediate battle groups. The characteristic U.S. armored division of the war would evolve only later.⁹

The 1941 GHQ Maneuvers

In 1941, General Marshall ordered large-scale maneuvers, under General Headquarters aegis, in the southern United States to test new doctrine and equipment. Personally directed by GHQ Chief of Staff Lt. Gen. Lesley McNair, the Louisiana Maneuvers of September and the Carolina Maneuvers of November 1941 featured opposed field armies, with full corps and division complements. Tested among many other things were the new Armored Force along with anti-tank concepts pushed by McNair.

The 1941 GHQ Maneuvers had fundamental influence on American Army doctrine and force structure. The separation of tanks, infantry, and artillery was revealed clearly as mistaken. The armored corps proved good at envelopment, but its shortage of infantry precluded effective combined arms operations. The exercises

taught World War II leaders how to maneuver a field army, and validated or improved infantry, artillery, and armor doctrine. The chief benefit was the leg up the maneuvers gave to combined arms development. The Maneuvers also brought to general-officer rank many World War II leaders, including Eisenhower, Simpson, and Bradley.¹⁰

Doctrine in World War II

With the German defeat of France in June 1940, most American military observers understood that mechanization had introduced a new era in land warfare. Yet, the American doctrinal response was mixed. The mobilization, equipping, and training of a war-winning mass Army from an almost fatally late start, an Army that would fight in global theaters, was a stupendous accomplishment.¹¹ In 1944-1945, the American Army was the most mobile army in the world. That being said, such vaunted mobility, as Army historian Russell Weigley has argued, was achieved at the expense of fighting power and high-casualty cost.¹² Following the GHQ Maneuvers, the Armored Force reduced the interwar emphasis on mobility in favor of heavier tanks and increased combined arms capability. As evolved by 1943, it fielded 3-each tank, armored infant-

ry, and self-propelled artillery battalions, with combat commands intermediate between division and battalion to act, like the German Kampfgruppen, as temporary task forces.

The forceful advocate of using armor in large groups was George Patton. A tank commander during the Meuse-Argonne, Patton later read Guderian's writings attentively. A pragmatist, he experimented with tank concepts at the California-Arizona Maneuver Area and produced his own desert war manual, emphasizing the combined arms, the leader's initiative, and the criticality of dominant fire and decisive movement.¹³ However, General McNair was disinclined to organize armor into larger units. The U.S. armored division, unlike the Panzer division, never became the heart of the army. Its standard use was a combination typically of 1 armored with 2 infantry divisions in a corps. McNair also preferred pooling independent tank battalions to attach one each to infantry divisions, a prejudice which produced more independent tank battalions in pools than organic tank battalions in the sixteen armored divisions.¹⁴ McNair's antitank doctrine did not work. Based on indeterminate GHQ Maneuver results, McNair activated a Tank Destroyer Branch predicated on the doctrine that the high-firepower but thin-skinned vehicles should seek out enemy tanks but avoid slugging matches. Tank destroyers were easily driven to cover; their mobility didn't help. Field commanders rejected the doctrine, fragmenting the tank destroyer battalions into assault guns or self-propelled artillery.¹⁵

In the area of ground support, the *Luftwaffe's* lessons were not well learned or pervasively applied. Army Air Forces philosophy stressed air superiority and strategic bombing. Although a ground support manual was approved,¹⁶ there was no direct air-ground communication. Air support requests were through chain of command. But ad hoc ground support doctrine did evolve. Tactical aircraft in the drive

⁹ (1) Gabel, „Evolution of U.S. Armor Mobility”, *20th Century War: The American Experience, U.S. Army CGSC Combat Studies Institute Readings*, Pub 613, 1985, pp. 54-63.

(2) Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 22-33.

¹⁰ (1) Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 1-19, 177, 188-94.

(2) Gabel, „Evolution of U.S. Armor Mobility,” pp. 171-80.

¹¹ The View of Field Marshal Rommel was that the effort that General McNair had supervised surpassed anything the world had seen. Gorman, *Secret of Future Victories*, p. II-4.

¹² (1) Russel F. Weigley, *Eisenhower's Lieutenants: The Campaign of France and Germany 1944-1945* (Bloomington, Ind.: Indiana University Press, 1981), pp. 727-30.

(2) Weigley, „Shaping the American Army of World War II: Mobility versus Power”, *20th Century War: The American Experience, U.S. Army CGSC Combat Studies Institute Readings*, Pub 613, 1985, pp. 162-70.

¹³ Gorman, *The Secret of Future Victories*, pp. II-6 to II-7, II-27.

¹⁴ (1) Gabel, „Evolution of the U.S. Armor Mobility,” pp. 171-80.

(2) Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 177-80, 188-89.

(3) Gorman, *The Secret of Future Victories*, pp. II-6 to II-7.

¹⁵ (1) Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 177, 191, 192.

(2) Gabel „Evolution of Armor Mobility,” pp. 188-89.

¹⁶ FM 31-35, *Aviation in Support of Ground Forces*.

across France came under one command, Ninth Air Force, which assigned combat wings to tactical air commands, one per field army. IX Tactical Air Command with the U.S. First Army provided continuous direct air support to advancing armored divisions using radio communications. Air-ground doctrine thus emerged late – and in the school of war, not from the desk of doctrine.¹⁷ In the Pacific war, two fighting styles emerged: frontal assault and attrition on the beaches of the Central Pacific, and the bypassing of Japanese strong-points in the Southwest Pacific. The two campaigns joined at Okinawa in costly, attritive frontal assault. The American losses on Okinawa were a factor in the lives-sparing decision to drop the atomic bomb.

McNair's significant infantry achievement was getting the maximum number of streamlined divisions out of the manpower base, and scotching the growth of special division types – specifically motorized and light. It was McNair's maxim that infantry led the war, equipped only with the organic materiel it needed most of the time. Other equipment came from pools. But in all cases, close cooperation with the other arms was required. Infantry could not attack without the aid of tanks, artillery, and air, but neither could those arms gain ground or destroy the enemy's will without the aid of the infantry. The infantry war

also saw wide use of flexible regimental combat teams – usually a regiment of infantry, a battalion of artillery, a combat engineer company, and other units.¹⁸

Russell Weigley's contention that the World War II American Army's mobility was at the expense of an underpowered Army of undergunned maneuver elements is a strong one. The War Department did not approve a 75-mm. tank gun (for the M4 Sherman) until July 1940, and it was still inadequate. Similarly undergunned was antitank weaponry – a 37-mm. weapon, and later 57-mm., even as the Germans moved to 75-mm. and then the 88-mm. dual-purpose gun. The Germans also soon overtook the puny U.S. 2.36-inch bazooka, adopting the 88-mm. Panzerfaust, a prized weapon when we captured it. U.S. weaponry had been designed for mobility when U.S. strategy was to overwhelm the enemy with superior power. To heavy-up the predominant American fighting unit of the war, the infantry division, the field expedient employed – the attached tank battalion – flouted the organizational logic.

In World War II, a combined arms doctrine had evolved, but the structure to fulfill it lagged. Underpowered in its maneuver elements and large-unit organization, the American Army in Europe let the artillery fight the war as much as possible. In the end, U.S. infantry divisions lacked the force design needed to pursue the power-drive strategy. They did so well in 1944-1945 because the German units in Western Europe were by that time so weakened.¹⁹

Doctrinal Impact of the Atomic Age

The onset of the atomic age introduced a fifteen-year period of neglected and troubled doctrine. The impact of the brief U.S. atomic monopoly, residing in Air Force custody, was deadeining. Although the postwar Army did not lose sight of its basic land-hol-

ding mission, the scope of postwar demobilization, the surfeit of World War II military equipment, and the popular conviction that the bomb, in sole American possession, had rendered ground war for the United States obsolete – all these factors combined to limit Army weapon and tactical development in the late 1940s.

Design improvements to the U.S. division, however, followed from the combined arms lessons of the war. In the late 1940s, armored divisions were heavied-up with an additional armored infantry battalion, and infantry divisions were given an organic tank battalion. Artillery batteries grew from 4 guns to 6. The late 1940s were the start of a 40-year heavying-up trend, though for some time the infantry remained the center of the combined arms team. No large-unit armored formations were contemplated. Tactical doctrine emphasized the offensive, the envelopment over the penetration. Defensive tactics were limited to an area-type defense in depth resembling Fuller's archipelago notion. Large reserves, especially armored, were a key principle. Although tactics had changed little since 1945, firepower had increased. The improvements were important, but they disguised understrength and underequipped divisions and a chronic state of general unreadiness in 1950 when the surprise North Korean invasion occurred.²⁰

Korea: Infantry-Artillery Doctrine

Forced adaptation characterized American doctrine in the Korean War. The initial North Korean seizure of most of the peninsula was broken by General MacArthur's classic operational maneuver – the Inchon landing. But after the successive advances and retreats up and down the peninsula settled into strategic stalemate, operational campaigning became superfluous. The stalemate fed a tactic of firepower attrition, with U.S. tactics shaped by the enemy's own tactics and by the mountainous terrain. In

¹⁷ Gabel, *GHQ Maneuvers*, pp. 40-41, 179-81, 190.

¹⁸ John K. Mahon and Romana Danysh, *Infantry, Part I: Regular Army*, Army Lineage Series (Washington, D.C.: OCMH, USA, 1972), pp. 67-68.

¹⁹ Weigley argues the point strongly: „Shaping the American Army of World War II: Mobility versus Power,” pp. 162-70.

²⁰ Major Robert A. Doughty, *The Evolution of US Army Tactical Doctrine 1946-1976*, Leavenworth Papers No. 1 (Ft. Leavenworth, Kan.: USACGSC Combat Studies Institute, August 1979), hereinafter *Tactical Doctrine 1946-1976*, pp. 2-7.

response to the night attacks the Chinese preferred (that were free of U.N. daytime air control), and to the Chinese ground- giving tactical defense, the U.S. commander General Matthew Ridgway promoted increased weapon density and envelopments. In the defense, American soldiers used „fight and roll” tactics followed up by artillery counterattacks. Rapid massed artillery fire, and tanks used as mobile firepower and moved into entrenched positions, were doctrinal staples of a predominantly tactical war dominated by infantry and artillery. The important doctrinal effect of the stalemated war was the growth of American dependence on firepower and a focus on attrition.²¹ An important event just after the Korean War that would bear on future American Army doctrine was the establishment of a system for combat developments. Precipitated by Soviet attainment of intercontinental nuclear delivery capability, the concept called for a systematic and comprehensive pre-development of Army doctrine, materiel, and organizations. Carried out by the Army Field Forces and its successor commands – the current being TRADOC – the CD mission employed a range of specialized test,

²¹ Doughty, *Tactical Doctrine 1946-1976*, pp. 7-12.

²² TRADOC Historical Office paper, *A Brief Overview of How the U.S. Army Has Conducted Organizational Testing Since World War II*, prepared by John L. Romjue, Historical Office, U.S. Army Training and Doctrine Command, Ft. Monroe, Va., 5 May 1983.

²³ (1) TRADOC Military History Office Staff Paper, John L. Romjue, „Failed Approach to a Technology Revolution: The Army’s Pentomic Experience,” 13 September 1995. This paper draws on the following studies: A.J. Bacevich, *The Pentomic Era: The U.S. Army Between Korea and Vietnam* (Washington, D.C.: National Defense University Press, 1986); John J. Midgley, Jr., *Deadly Illusions: Army Police for the Nuclear Battlefield* (Boulder and London: Westview Press, 1986).

(2) Doughty, *Tactical Doctrine 1946-1976*, pp. 12-19.

analysis, and study agencies and tools to distill and test doctrine.²²

Impact of Massive Retaliation Strategy: Pentomic Doctrine

The post-Korea 1950s, tagged the „Pentomic era” by the predominant operational idea – a mobile five-sided division on a tactical atomic battlefield – presents an errant chapter in doctrine history.

Early attempts to develop tactical concepts for the forseen atomic environment foundered on the Army’s inability to obtain the tightly-controlled nuclear effects data – the specific effects of blast, heat, and radiation. The result initially was to treat tactical atomic weapons yet to be fielded as „bigger” conventional artillery to open paths for ground forces. But after 1953, Eisenhower Administration policy transformed this ambiguous doctrinal position. „Massive Retaliation” was a deterrence strategy that declared, in Ike’s words: „a major war will be an atomic war.” The emphasis was Air Force power, and a reduced Army was to be relegated to post-strike occupation and order-restoration duties.

Against the Eisenhower strategy, Army Chief of Staff General Ridgway argued the logic that once Soviet nuclear parity was achieved, the strategy would deter Soviet nuclear attack only and not Soviet-sponsored conventional wars that the American Army would be too small and ill-equipped to counter. Rejected by Eisenhower, Ridgway’s arguments ultimately prepared the way for the „Flexible Response” strategy of President John Kennedy.

But while opposed steadfastly to the Eisenhower view of major war as atomic war, Ridgway did not accept the corollary of a reduced Army role. That stance led the Army into studies resulting in the testing of hypothetical and undemonstrated dual atomic-non-atomic Army concepts. Those tests, never realistically evaluated, led to

the redesign, during 1956-1957, of the Army’s divisions into dispersed mobile battle groups dually armed – conventional, and tactical nuclear. Despite their reputed mobility, they posited the ultimate in substitution of firepower for maneuver. Within two years, the Pentomic designs fell of their own ill concept. Doctrinal impasse was evident. Combat developments experiments at Hunter Liggett Military Reservation, California indicated that, on the atomic battlefield, the Pentomic division was vulnerable to attack and could not be supplied, nor could it, as constituted, fight conventionally.

During the 1950s, doctrine writers wrestled with and, to some degree, wrote around the assumptions of tactical nuclear warfare. The fifties saw the growth of American armor, with production of new tanks and development of the M113 armored personnel carrier. Doctrine changes expanded the defense to two types – position and mobile, the latter facilitated by increases in armor. On the revolutionary battlefield, there was no mashing. Maneuver purported to furnish the antidote to the effects of atomic fires.

By the early 1960s, the Pentomic divisions were abandoned along with their actuating „central idea.” Stamping itself into an unworkable technological fix, the atomic/Pentomic Army was atomically unusable, and conventionally seriously impaired. No plausible operational concept for two-sided tactical nuclear warfare was ever developed. The Pentomic experience was a failed doctrinal approach to a technology revolution.²³

Flexible Response, ROAD Divisions, and Mechanized Infantry

Though internal studies and experiments were already turning the Army away from Pentomic doctrine by the early 1960s, it was the advent of the Kennedy Administration that introduced a new strategic outlook. „Flexible

Response" security policy supported maintaining a dual-capability doctrine, but it reversed the emphasis, now placed on conventional warfare and in addition, still lower on the spectrum, on counterinsurgency.

The key ideas were upgrading conventional firepower, more tactical mobility and maneuverability, tailoring of units, air-transportability, and divisional brigades like the armored division's combat commands. The studies culminated in the *Reorganization Objective, Army Divisions, or ROAD*, study of 1961.

The significant features of the ROAD divisions were a common division base, combined with brigades as tactical headquarters commanding flexible mixes of maneuver battalion types. Regimental headquarters were eliminated. The ROAD division type was determined by the mix of battalion types: infantry, tank, and (brand new) mechanized infantry. Aviation assets were doubled, and a division support command established. The ROAD divisions, with changes, were standard for the next 20 years.

Offensive doctrine resembled the pre-Pentomic, while the defense included mobile and area defenses including defense in depth. Doctrine emphasized the ROAD units' greater dispersion and mobility. A major factor was creation of the new mechanized infantry battalions mounted in the new M113 APC. In the armored division, mech elements supported the advance of tank elements. In the mech division, vice-versa. Tank doctrine was least affected by ROAD. Artillery was only slightly affected – it was already mechanizing. The mechanized infantry dismounted to fight, but a new type of warfare was facilitated

by protection and rapid movement.

Mechanization widened the fighting front, and with better weapons, it deepened the front as well. The defense now put more emphasis on the destruction of enemy forces, less on retention of terrain. Post-World War II stress on the offense, at the same time, was lessened, even though the ROAD divisions had a greatly increased capability for the attack. As historian Robert Doughty notes, the Army's perceptions of concentration and dispersion had undergone important alterations since the early 1950s. Doctrine had changed as the result of an accumulation of historical factors by the early 1960s: the Korean War experience, the defensive NATO lineup in Germany, the longer trend of attrition warfare, and the stopgap reliance on tactical nuclear weapons. There was increased confidence in the power of the defense.²⁴

Counterinsurgency and Airmobility

Briefly in the 1960s, counterinsurgency came to the fore, not as a competing central idea, but as a prominent collateral doctrine. FM 100-5 doctrine as early as 1962 reflected the new interest. Counterinsurgency doctrine, fraught then as now with a difficult vocabulary, tended to blend into small-unit tactics, and it was never distinctively or satisfactorily elaborated as such.²⁵ As it happened, the 1960s conflict in South Vietnam soon graduated from counterinsurgency concepts to larger conventional and airmobile doctrinal measures.

Airmobility was a major doctrinal development of the 1960s which today has yet to achieve its revolutionary potential. It developed out of the 1950s doctrinal ideas of Major Generals James Gavin and Hamilton Howze and others. Tests indicated the potential of helicopters for a promising range of combat functions. Concepts for using helicopters in conjunction with ground forces led to the first

U.S. air cavalry organization by 1961. A decisive push by the Kennedy Administration that year initiated a major program of studies, tests, and field exercises under the direction of General Howze, which produced airmobility and air assault concepts based on swift heliborne troop lift with supporting fires, including armed helicopters.

Howze tested and created a new division type, the experimental 11th Air Assault Division, which was tested out in large-scale maneuvers. In June 1965, the division was reorganized as the 1st Cavalry Division (Airmobile), and advanced elements deployed to Vietnam that year. In Vietnam, the division was the organizational heart of airmobility – the dominant tactics of that war.²⁶

Vietnam: Attrition Doctrine

Any analysis of American Army doctrine in the Vietnam War must start with the paradox of tactical victory and strategic defeat, and with the fact of the critical absence of a central operational plan marshalling tactical engagements to strategic purpose. Neither a decisive strategy nor an operational plan to execute it was present. With exceptions, including the Cambodian incursion of spring 1970, the Vietnam War was fought almost wholly at the tactical level.

The responsibility for the Vietnam failure remains in debate. Was it militarily obtuse political leadership geared to crisis-management and attrition thinking? Or was it an insufficiently assertive and perhaps doctrinally unprepared military leadership that all too easily adopted and prosecuted the attrition principle? Whatever the answers, the outstanding doctrinal fact and lesson was the absence of a strategy to destroy the enemy's center of gravity, and an operational vision to execute that strategy. Tactical victories flowed into no campaign aim. They were blocks of numbers in the pyramid of attrition.²⁷

²⁴ Doughty, *Tactical Doctrine 1946-1976*, pp. 19-25.

²⁵ *Ibid.*, pp. 25-27.

²⁶ See Lt. Gen. John J. Tolson, *Airmobility: 1961-1971*, Vietnam Studies Series (Washington, D.C.: Department of the Army, 1973) for an account of the development of the airmobility concept and its execution in the Southeast Asia conflict.

While America's misconceived attrition strategy foreclosed the very operational planning necessary to win, the topography of Indochina – rice paddies, triple-canopy jungle, rugged mountains – conditioned the infantry-airmobile war's tactical doctrine. Larger-unit tactical operations, such as Junction City in early 1967, were less characteristics than area-blanking tactical actions featuring small-unit foot patrol and heliborne action. Helicopters were ubiquitous, employed in all roles from vertical insertions large and small to transportation, supply, reconnaissance, air artillery, and the earliest precision guided munition attack by attack helicopter – the latter, the final tactical- doctrine phase of a combat developments experimentation series originating at Fort Hunter Liggett.

Airmobility and better communications also opened up a new stage in unit control, but also over-control, by large-unit commanders. Critics speak of a „company commander's war" and of stacks of helicopters rotating in a vertical chain of command above the small unit fray.

Tactical operations were of several types, including search and destroy, and clearing operations to destroy enemy support bases. Attrition was the approach, not holding ground. Commanders employed the tactical sequence of find and fix by the infantry, fight and finish by artillery and air, a tactics of „pile-on". On some terrain and in absence of effective antitank weapons, mechanized forces were

effective. Heavy reliance on artillery fire-bases contributed to emergence of a „fire-base psychosis," i.e. infantry operating only within friendly artillery range. Air Force ground support was effective and good.

Altogether, firepower was the dominant characteristic, maneuver being limited tactically to find and fix. Infantry assault was deemphasized. Yet, given the lack of strategy and operational plan, massive firepower probably saved lives; shock and maneuver tactics to no determinate end would have cost even more.²⁸

The American Army's Doctrinal Renaissance

The decade of the 1970s was a critical period in the defense posture of the United States. Even as a deteriorating American Army wracked by serious morale and drug problems withdrew from Vietnam, a significant expansion of Soviet military power was reaching dangerously threatening levels in central Europe, soon to be accompanied by Soviet power moves elsewhere. Though the U.S. Army had made improvements in helicopters, antitank weaponry, rocket-assisted artillery, and other equipment, those improvements were dwarfed by the Soviet modernization and buildup of those years. U.S. leaders spoke of a lost generation of modernization during the preoccupation with Vietnam. Set in motion by Army Chief of Staff General Creighton Abrams was a major modernization and reform effort that would encompass all elements of the Army. An important functional realignment in 1973 united the Army's combat, doctrine, and training developments functions into a single training and school establishment: the Training and Doctrine Command at Fort Monroe. General William DePuy, the first TRADOC commander, was a decorated combat veteran of World War II and commander of the 1st Infantry Division in Vietnam. DePuy was a determined reformer who attained reputation as one of the most influential military figures in the

American Army in the 20th century. DePuy presented a conception of how the elements of change that were sorely needed after Vietnam went together: weapons, training, leader development, tactics and doctrine, and force design. Much of what he fostered was in place or well in train when he left command in 1977. His successors would complete the work in the next ten years. The key to change was a revised tactics and doctrine.

Not the Vietnam War, however, but the Arab-Israeli conflict of 1973, was the laboratory of modern armored battle in the 1970s. DePuy and his assistants studied intensively this short war that was so immensely destructive of tanks and other major materiel systems. Featuring the largest armor battles since World War II, the 1973 war had produced stark lessons of the stunning advance in the tempo of battle and in the lethality of antitank, air defense, and other modern weaponry. The Mideast war also made plain the essentiality of better suppressive tactics, use of terrain, and combined arms coordination. DePuy believed it necessary to modernize the whole body of American tactical doctrine and training literature to incorporate those lessons.²⁹

TRADOC under DePuy produced a new edition of the Army's basic war fighting doctrinal manual, FM 100-5, Operations, in 1976, the first stage in a post-Vietnam revival of doctrinal thinking. The new doctrine focused specifically on the critical NATO theater and on the new weapon technology so emphatically demonstrated in the Mideast War. It confronted directly the prime strategic problem the U.S. Army faced: a U.S. force quantitatively inferior in men and equipment on an armor-dominated European battlefield. The 1976 doctrine stressed the commander's substitution of firepower for maneuver, and the potential of U.S. weapons to concentrate combat power to decisively alter force ratios. A highly-active defense characterized the requirement to move forces rapidly from battle position to battle position, in concentra-

²⁷ See Colonel Harry G. Summers, Jr., *On Strategy: A Critical Analysis of the Vietnam War* (Novato, Calif.: Presidio Press, 1982) for a vigorous and influential analysis of the American strategic defeat based on failure to apply the classic principles of war.

²⁸ Doughty, *Tactical Doctrine 1946-1976*, pp. 29-40.

²⁹ John L. Romjue, *From Active Defence to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973-1982* (Ft. Monroe, Va.: HQ TRADOC History Office, 1984), pp. 3-4.

tion tactics calculated to force the enemy to vulnerable positions. The Active Defense was like the „fight and roll” tactics of Korea, but now against armor-mechanized forces, and was similar to Vietnam’s „pile-on” tactics. No new attack doctrine was advanced; envelopment was preferred.³⁰

The 1970s Active Defense doctrine stirred wide debate. Critics found in it many flaws. It overemphasized firepower over maneuver. Its concentration tactics posed unacceptable risks to flanks and front. The perception was widespread that U.S. doctrine had veered too far toward firepower-attrition.³¹

By the late-1970s, a sharp evolution had set in that led to a second stage of doctrinal reform. The doctrine of AirLand Battle, developed by TRADOC General Donn Starry, came out of the Active Defense debate, but also arose from new concepts and concerns. AirLand Battle was also the product of the wider historical currents of the time—the impact of the 1979 Soviet invasion of Afghanistan, and the opening of the Iranian hostage crisis. Those events changed naive perceptions in the Carter Administration about the Soviet Union and an unstable third world and contributed to the election of the defense-minded Reagan Administration the following year.

To sketch only briefly the development of the U.S. Army’s AirLand Battle doctrine: General Starry, coming to the task from command of the

V Corps in Germany, brought a sharp appreciation of the force and depth of the Soviet follow-on echelons. Regardless of how the major corps battle on the forward line went, the enemy’s unimpeded follow-on echelons would roll over the Active Defense by sheer force of numbers. Starry’s analysts suggested the requirement to fight a separate deep battle simultaneously with the close-in battle. U.S. forces could delay and disrupt the enemy’s echeloned line-up and throw off his timetable. General Starry’s doctrine deputy, Brig. Gen. Don Morelli, a small but tough American of Italian descent given to colorful speech, described it this way: „You grab the enemy by the neck while you’re kicking his ass.”

Further thinking was prompted by Army Chief of Staff General Edward C. Meyer, who pointed to global contingency needs in the 1980s beyond NATO. Starry also visualized a more „integrated” battlefield—conventional, and nuclear and chemical in extremity—as well as air-land integrated, a battlefield of deeper dimension, on which integrated maneuver and fire support was the rule, and extending from the U.S. rear area forward and deep into the enemy rear.

On this base, the AirLand Battle writers formulated a broad doctrinal vision that extended beyond the physical dimension of battle and away from a mechanistic approach, to the human and moral dimension of combat. AirLand Battle emphasized maneuver and the fundamentals of war, and distilled the tenets of depth, initiative, agility, and synchronization as the heart of doctrine. The basic idea, applicable to offense and defense, was to throw the enemy off balance with a powerful blow from an unexpected direction and to seize and retain the initiative.

Other significant ideas introduced into American doctrine in 1982 were the German Army principle of *Auftragstaktik*, and the operational level of war. AirLand Battle emphasized maneuver and not only firepower. Air-land cooperation was fused into a

concerted AirLand operation of coordinated airpower and ground forces. An updating in 1986 expanded the clarifying idea of the operational level of war, put into better balance the offense and defense, and highlighted the synchronization of the close, deep, and rear battles. With the restoration of American strategic perspective in the early 1980s, AirLand Battle provided the conceptual basis for an Army reassuming an explicitly initiative-oriented readiness. The doctrine reforms were the symbol and basis of the 1970s and 1980s modernization of the American Army.³² The 1980s saw, collaterally, the rebirth of light-forces organization and doctrine, as well as doctrine for heavy-light employment.

Doctrine for the post-Cold War

Major shifts in American Army doctrine followed the world-changing events of 1989-1991 that brought to a close the Cold War. The warming superpower relations that had preceded 1989 had already begun the planning process for a general drawdown of U.S. forces. Interrupted only by the Gulf War of 1990-1991, the U.S. Army entered a period of major adjustment.

In briefest summary, that change encompassed a rapid strength reduction and reorientation from the substantially Europe-based and Europe-oriented Cold War force to a smaller „force projection” Army based preponderantly in the United States.³³ From total active strength of 780,000 and 18 divisions at its peak in the 1980s, the American Army has currently reduced to 500,000, going to 10 divisions.

Accompanying these events and force reorientation was the train of U.S. and U.S.-allied military operations that began in 1989: the intervention in Panama, the Gulf War, the Somalia relief operation, the actions in Haiti and Rwanda, and the American commitment to join NATO partners in

³⁰ (1) *Ibid.*, pp. 3-11.

(2) Doughty, *Tactical Doctrine 1946-1976*, p. 46.

³¹ Romjue, *AirLand Battle*, pp. 13-21

³² *Ibid.*, pp. 23-66.

³³ For a summary of the major events of 1989-1991 and their impact on the doctrinal mission of TRADOC, see John L. Romjue, Susan Canedy, and Anne W. Chapman, *Prepare the Army for War: A Historical Overview of the Army Training and Doctrine Command 1973-1993* (Ft. Monroe, Va.: HQ TRADOC Office of the Command Historian, 1993), pp. 115-23.

Bosnia. This range of military actions – a swift unilateral coup de main; a major coalition war to protect world oil supply; multinational humanitarian missions, and missions to halt the 20th century's newest genocides, were a dramatic demonstration of the greatly altered, still indeterminate strategic era at hand.

The American Army's first doctrinal response to the new strategic era came in a new Operations edition in 1993. Developed over the previous two years by TRADOC commander General Frederick Franks, it was the Army's first doctrine for the post-Cold War. General Franks' influence was primary. Franks had led the U.S. VII Corps deployment from Germany and had directed the maneuver of that five-division corps (including the British 1st Armored Division) in the ground war of February 1991. His impressions of a new dynamic of war, as revealed in leading-edge weaponry and the operational experience, decisively shaped the 1993 doctrine. Franks saw that war as both validating, and rendering obsolete, AirLand Battle.

Current American Army doctrine has been widely briefed. Just to note essentials: future warfare would be joint warfare, likely combined/coalition warfare as well. A second shift was away from a primarily forward-deployed, forward-supporting stance to a global force-projection readiness and the strategic sphere. A third change was the extension of fundamental Army doctrine to non-war operations in which it could increasingly expect to be involved: peacekeeping tasks, disaster relief, humanitarian assistance, and so forth, termed collectively, operations other than war.

War fighting remained, undiluted, the core of doctrine. But a changed battle

dynamics was presented. The leading idea was simultaneity of attack in depth by tactical, operational, and strategic-ranged means and systems to paralyze and destroy the enemy with overwhelming force.

Was the doctrine of overwhelming power also overweening? Was it but a deeper-dimensioned version of America's traditional power-strategy, the head-on application of attrition power? The doctrine stressed overwhelming power, but not head-on attritive power. Simultaneous attack in depth was not grinding attrition, but a simultaneity of force application that made full use of maneuver and firepower, and that transcended the levels of war and introduced time as a new battle dimension. And yet, one may ask how universal in application is the central idea of simultaneous attack in depth, and how sustainable in the long haul? How long will strategic circumstance certify this doctrine's short-war assumptions?

In other changes, battle command replaced the familiar concept of command and control, or C2. Battle command was an art exercised by the commander and not a technology-driven function. The new central notion of battle space added, to the commander's extended and flexible physical picture, an imagination-stretching ingredient. Also emphasized were critical early-entry deployment doctrine, and a more flexible „split-based" logistics. The addition of the tenet of operational and strategic versatility was significant. Also important was revision of the principle of mass to signify the massing of the effects of combat power, rather than massing of large formations. Doctrine allowed for critical post-conflict activities, such as the security and relief operations in the postwar „no-fly" zones of Iraq.

Tactically, the notions and principles of AirLand Battle (sans designator) were kept with little change, and the offense remained „the decisive form of war," with flanking the preferred movement. Both mobile defense, to

draw the enemy into exposed positions, and area defense were retained.³⁴

Still further ahead lies a potential new central idea – whether it will transcend the tactical to the operational remains to be seen. That is the Force XXI concept of a „digitized battlefield," whose units operate from real-time situational awareness of friendly and enemy components.

Indications

To sum up and to hazard some indications and conclusions:

Policy and strategy: Dramatic shifts have characterized U.S. Army doctrine since the inter-world war period. War strategy or national policy has determined and shaped the change in every instance. A corollary is true. The global strategic imperative of the United States in the 20th century has presented Army doctrine with an insoluble but unavoidable dilemma. American national policy and strategy have placed before the Army ranges of security situations that its doctrine could not anticipate and meet much of the time. This dilemma suggests the need not only for the most versatile of doctrines, but for a sustained Army institutional cultivation of an objective strategic sense in which to root its doctrine.

The circumstance of war has had decidedly mixed impact on doctrine: World War II had the very fullest impact, both in the two-year respite before U.S. entry, and in the school of war throughout its course. The Korean War affected doctrine little; its principal consequence was to encourage attrition solutions. The Vietnam experience yielded contributions to airmobile and attack helicopter tactics, but the valuable doctrinal lesson of Vietnam was the negative lesson: the self-attrition that results from a limited tactical-war vision. The 1973 Arab-Israeli War was of fundamental consequence in the lessons that were drawn from it. The Gulf War's sugge-

³⁴ (1) Romjue, Canedy, and Chapman, *Prepare the Army for War*, pp. 144-46.

(2) John L. Romjue, *American Army Doctrine for the Post-Cold War*, TRADOC Historical Monograph (draft), Chapter V.

stion of a technological revolution in warfare and a new time dimension shifted doctrine profoundly.

Technology has unquestionably been of first significance. Major materiel innovations transformed and dominated American tactical and operational doctrines from the 1930s on, from motorization and mechanization to tactical nuclear technology to deep battle systems. The United States' technological proficiency and production richness fostered doctrines weighted to firepower, though striking exceptions are present: MacArthur, Patton, AirLand Battle. It is also true that the industrial wealth that translated into mobility and mechanization did not nurture maneuver doctrine equally.

Institutional mechanisms had significant impact on U.S. Army doctrine: The 1941 GHQ Maneuvers are an example that stands unique. The atomic Army tests conveyed a powerful negative lesson. The 11th Air Assault tests were the most successful example of in-division doctrine development.

Doctrinal theory. Only Clausewitz has been of first-order influence on American doctrine, and primarily in recent decades. Doctrine in the 1980s

and 1990s is impregnated with the fundamental conception of Sun Tzu. J.F.C. Fuller's *Principles of War* framework has been doctrinally well-honored. Liddell-Hart's indirect approach, John Keegan's writings on the human side of war, and more recently, Paddy Griffith and the notion of a technologically-conditioned empty battlefield have been influential.

Finally, the doctrinal influence of the fathers of **20th century American Army doctrine.** We must note here the long reach of Ulysses S. Grant, the hard and persevering attrition master; the armor doctrine development of Adna Chaffee and George Patton; the mixed contribution of Lesley McNair; the operational genius of Douglas MacArthur, whose example stands to confound attrition advocates; the work of the airmobile theorists, Hamilton Howze and others; William DePuy, the reformer of the post-Vietnam Army, who raised doctrine to a new prominence; Donn Starry, the deep-battle advocate and restorer of operational vision and maneuver. Frederick Franks and the revolutionary doctrine of deep-dimensional simultaneous attack.

America's industrial might, technological advantage, and lives-sparing

priority have tended to make firepower preeminent in the doctrine of its Army. The American doctrinal record in most of this century is a story of firepower dominance. Paradoxically, firepower dominance, by discouraging the maneuver solutions of operational art, had high-casualty results. Tactically adept, the American Army operationally was negligent in most of its 20th century wars. That weakness owed foremost to the missing link of the operational level – a recurring gap in basic U.S. Army doctrine until the 1980s.

At the end of the 20th century, American doctrine is clear about war's interdependent levels of action. Our doctrine has achieved at long last a maneuver-firepower balance. It has crystallized battle command and vision as a dynamic element of battle. American doctrine has outlined the emerging technological facet of war and produced striking concepts to harness it.

As the U.S. Army looks ahead, it must forever push the technology envelope and must tirelessly develop the concept-technology mix into new doctrine. But our doctrine must also spurn technology's attrition temptation. Friction will be alive and well on the battlefields of the 21st century. ■

'Air Power in vredes- en humanitaire operaties'

D.L. Berlijn - commodore van de KLu

F.H. Meulman - luitenant-kolonel van de KLu

Na het conflict in het voormalige Joegoslavië meerdere jaren te hebben zien voortslepen, twijfelde de internationale gemeenschap of het wel mogelijk was de strijdende partijen ertoe te brengen de wapens neer te leggen en de problemen op te lossen aan de onderhandelingstafel. Echter: door een korte maar hevige *Air Campaign* bleek het mogelijk de betrokken partijen te dwingen hun vijandelijkheden te staken en, in het belang van een blijvende vrede in de regio, onderhandelingen te starten, eerst in Genève en later in Dayton. „*Deliberate Force*” heeft overtuigend bewezen welke rol *Air Power* kan spelen in vredes- en humanitaire operaties. De juiste toepassing van *Air Power* is echter niet zo vanzelfsprekend: het is van het grootste belang dat de „spelers van dit spel” een gedegen kennis hebben van de factoren die *Air Power* zo succesvol kunnen maken.

In dit artikel wordt ingegaan op de rol van *Air Power* in vredes- en humanitaire operaties. Daarbij is het allereerst van belang vast te stellen wat *Air Power* precies is en wat het product is. Daarna wordt aangegeven hoe *Air Power* kan worden ingezet en waarom het zo geschikt is bij vredes- en humanitaire operaties. Op basis van enkele voorbeelden wordt vervolgens de rol van *Air Power* in deze

operaties toegelicht, waarna wordt afgesloten met enkele observaties over de consequenties van de toepassing van *Air Power* in de toekomst.

Wat is *Air Power* precies?

Is *Air Power* het beladen van een C-130 met voedsel voor de bevolking van Rwanda? Of is *Air Power* het transporteren van Patriot-raketten naar Israël, of het vervoeren van materieel naar Sarajevo? Of is *Air Power* het bombarderen van Servische posities bij Gorazde?

Zoals Churchill al tientallen jaren geleden zei: „*Air Power (in terms of effectiveness) is the most difficult of all forms of military force to measure, or even to express in precise terms.*” De definitie die in dit artikel wordt gehanteerd is dan ook een eigen perceptie van wat *Air Power* is en wat het product is. Het is daarbij belangrijker een goed begrip te krijgen van de producten van *Air Power* dan een precieze definitie ervan te geven. Het product van *Air Power* is het resultaat van de interactie tussen *Air Power* en „*Air Warfare*”. Om dit te verduidelijken is het noodzakelijk eerst deze twee begrippen af te bakenen.

Air Power bestaat uit platforms die, door eigen voortstuwing en/of door geleiding, om militaire redenen gebruikmaken van de derde dimensie. *Air Power* is niet uitsluitend voorbehouden aan luchtmachtkrachten; het kan even goed deel uitmaken van een van de andere krijgsmachtdelen. Zoals „HAP” Arnold omschreef: „*Air Power is het totaal aan daadwerkelijk*

ke of potentiële activiteiten – civiel en militair – (zowel vanaf de grond, ter zee, vanuit de lucht of vanuit de ruimte), zowel commercieel als particulier.” *Air Warfare* daarentegen is het praktische gebruik van *Air Power*. Waar *Air Power* de wetenschap is, is *Air Warfare* de kunst deze wetenschap toe te passen.

Het is cruciaal dat wij ons goed realiseren dat deze kunst zeer nauw verbonden is met het gebruik van geweld; het vernietigen van dingen. Natuurlijk kan *Air Power* ook worden toegepast om signalen af te geven of gunstige voorwaarden te scheppen. Maar het unieke kenmerk is toch om, gebruikmakend van het medium lucht, aan te vallen en te vernietigen. Door gebruik te maken van *Air Power* of ermee te dreigen, kunnen doelen worden gerealiseerd. Het dreigen met deze destructieve capaciteit brengt in de internationale politiek reacties teweeg. Als zodanig is *Air Power* een instrument in de handen van politieke leiders; daarom is het belangrijk dat *Air Power* uitsluitend en alleen met gedegen kennis van zijn mogelijkheden en beperkingen wordt ingezet. Proportionaliteit en legitimiteit zijn noodzakelijke voorwaarden voor het bereiken van optimale resultaten. Recent gebruik van *Air Power* heeft aangetoond dat dit instrument, mits op de juiste wijze toegepast, uiterst effectief kan zijn.

Wat dacht u overigens van de volgende analogie? Men is het erover eens dat het de taak van een chirurg is mensen te genezen. Als hij moet ope-

* Dit artikel is een vertaalde en bewerkte versie van de lezing van commodore D.L. Berlijn, op 18 april 1996, tijdens de eerste cursus „*Air Power, theorie en toepassing*”, gehouden op het Instituut Leergangen van 15 t/m 19 april 1996.

Afb. 1

renen, gebruikt hij instrumenten waarmee hij goed overweg moet kunnen. Hij dient de mogelijkheden en onmogelijkheden van die instrumenten te kennen. Zo niet, dan zal dit een negatieve invloed hebben op zijn werk en zal hij worden betiteld als een slecht arts. De samenleving heeft vertrouwen in de kennis van chirurgen over de (on)mogelijkheden van hun instrumenten. Zo moeten ook militaire leiders die een operatie plannen, organiseren en uitvoeren – evenals de politieke leiders die verantwoordelijk zijn voor die operatie – een gedegen kennis hebben van de mogelijkheden en onmogelijkheden van de middelen (instrumenten) waarmee de operatie wordt uitgevoerd. Fouten als gevolg van onvoldoende kennis van het instrumentarium mogen niet voorkomen. Na de val vorig jaar, van de door de VN tot „veilige gebieden” uitgeroepen enclaves in het voormalige Joegoslavië, maakten sommige militaire woordvoerders opmerkingen aan het adres van *Air Power* waaruit bleek dat deze „artsen” hun instrumenten niet goed kenden.

Wat is het produkt van *Air Power* in vredes- en humanitaire operaties? Het produkt is de resultante van het operationeel gebruik van *Air Power*.

Dit operationeel gebruik is gerelateerd aan taken en wordt uitgedrukt in slagkracht. Daarom is er ook altijd een relatie tussen doelstellingen, taken en middelen: met *Air Power* als middel worden taken uitgevoerd om doelstellingen te realiseren. Het produkt van *Air Power* is dus afhankelijk van het soort vredes- of humanitaire operatie dat plaatsvindt. Zo zal in een vrede-afdwingende operatie (interventie) het resultaat van de inzet van *Air Power* erop zijn gericht een politieke verandering teweeg te brengen: een wijziging van de interne politieke orde van een staat, en niet – tenminste niet even sterk – gericht zijn op de klassieke doelstelling van oorlogvoering: het vernietigen van de strijdkrachten van de tegenstander.

Het moet inmiddels duidelijk zijn dat het produkt van *Air Power* van nature erg breed en divers is. Het zijn juist de karakteristieken van *Air Power* als snelheid, bereik en mobiliteit, tezamen met capaciteiten als responsiviteit en penetratievermogen, die voor flexibiliteit zorgen. Het is deze inherente flexibiliteit die de brede (letale en niet letale) toepassingen van *Air Power* bij vredes- en humanitaire operaties mogelijk maakt. In algemene zin kent *Air Power* vier toepassin-

gen ten behoeve van vredes- en humanitaire operaties: het afgeven van een signaal en/of het creëren van afschrikking, voorwaardenscheppend optreden, het dwingend optreden (*coercion*), en het onschadelijk maken of vernietigen van toegewezen doelen. Het belang en de werkelijke betekenis van *Air Power* ligt echter in het altijd aanwezige vermogen tot vernietigen, en daarmee het wegnemen van de wil van de tegenstander verdere militaire operaties uit te voeren en zo partijen te dwingen op een andere manier oplossingen te vinden voor hun problemen.

Het produkt van *Air Power* is dus primair het resultaat van de operationele inzet in termen van destructief vermogen. Als *Air Power* „leveranciers” trainen we daarvoor; we verwerven de benodigde vakkundigheid, beoefenen deze overdag maar ook 's nachts, in de lucht en op de grond, en willen daarmee het signaal afgeven: „*We're the baddest force in town!*” Niet alleen is dit de rationale achter ons bestaan, maar onze inspanningen dienen continu te zijn gericht op een optimale uitvoering van deze kwaliteit, waardoor we steeds in staat zijn het gewenste resultaat te leveren. Omwille van het belang van dit resultaat moet deze kwaliteit optimaal blijven.

Hoe kan *Air Power* optimaal worden benut

Hoe kan *Air Power* het best worden ingezet als politiek instrument ten bate van de samenleving? Zoals hierboven reeds is aangegeven, zijn er vier toepassingsmogelijkheden van *Air Power*. Hieronder volgen enige voorbeelden.

De signaalfunctie geeft het tastbare bewijs van de politieke bereidheid het instrument zonedig daadwerkelijk te gebruiken. *Air Power* kan internationale belangstelling of vastberadenheid tot uitdrukking brengen door het gelijktijdig geven van psychologische steun aan onderdrukten en het afschrikken van een agressor. In-

dien bijvoorbeeld vriendschappelijke luchtverdedigingssystemen worden ontplooid in een regio waar een agressor, ondersteund door zijn eigen luchtmacht, een invasie voorbereidt, dan zal hij, door de aanwezigheid van een sterke luchtverdediging van de tegenpartij, waarschijnlijk zijn plannen heroverwegen. Hierdoor wordt de tijd voor politiek overleg vergroot, hetgeen stabiliserend kan werken.

Een voorbeeld van voorwaarden-scheppend gebruik van *Air Power* is de toepassing ervan ten behoeve van humanitaire hulpverlening.

(Af)dwingend optreden kan worden bereikt door te dreigen met de inzet van *Air Power*. Het doel is dan de tegenstander ervan te overtuigen een ingeslagen weg te verlaten. Een voorbeeld hiervan was de dreiging van de NAVO om in Bosnië luchtaanvallen uit te voeren indien niet zou worden voldaan aan het ultimatum het zware geschut rond Sarajevo terug te trekken.

De „vernietigende rol” ten slotte, betreft het fysiek uitschakelen of neutraliseren van de slagkracht van de tegenstander.

De samenleving, en als afgeleide daarvan de parlementaire vertegenwoordiging, dient zich bewust te zijn

van hetgeen *Air Power* in vredes- en humanitaire operaties voor haar kan betekenen. In het algemeen kan *Air Power*:

- een overtuigend bewijs leveren van politieke wil;
- internationale bereidwilligheid en betrokkenheid demonstreren;
- militaire agressie afschrikken;
- op korte termijn strijdkrachten ontplooid;
- beperkte militaire operaties uitvoeren, met minimale „collateral damage”;
- meerdere (deel)operaties in grootschalige conflicten gelijktijdig uitvoeren;
- voorzien in morele, psychologische steun;
- voorzien in humanitaire hulpverlening.

Waarvoor is *Air Power* zo uniek in vredes- en humanitaire operaties?

Om deze vraag te beantwoorden dient men zich eerst in algemene zin af te vragen hoe de omgeving eruit ziet waar vredes- en humanitaire operaties worden uitgevoerd en welke eisen deze omgeving aan de toepassing van *Air Power* stelt. Alvorens die vraag te beantwoorden, eerst enige woorden

over het begrip „crisis”. Zoals bekend wordt een crisis gedefinieerd als een situatie die een ommekeer teweegbrengt in een politiek spectrum. Deze situatie ontstaat veelal plotseling en bedreigt de doelstellingen en/of belangen van een land (of een groep van landen). Crises komen voor in het continuüm van vrede naar oorlog en kunnen worden gecontroleerd met diplomatieke, economische en/of militaire middelen in een omgeving die als volgt kan worden getypeerd:

- politiek gevoelig: dit betekent dat de toepassing van *Air Power* nadrukkelijk wordt beïnvloed door het politieke mandaat en „rules of engagement”. Een politiek gevoelige omgeving leidt veelal tot een terughoudende opstelling van politici. Het liefst ziet men zo weinig mogelijk slachtoffers en zo mogelijk geen *collateral damage*;
- de reactietijd is veelal beperkt;
- er is een grote mate van onzekerheid;
- de situaties veranderen snel, ook binnen een theater;
- er zijn snel wisselende geweldsniveaus.

Het is deze omgeving die specifieke eisen stelt aan de militaire middelen die worden ingezet. Dit vereist een duidelijk omschreven politiek mandaat met haalbare doelstellingen, flexibele en mobiele militaire middelen die snel aan een ander soort operatie kunnen worden aangepast; middelen, waarmee onzekerheid kan worden gereduceerd, en extra tijd wordt gecreëerd voor politieke besluitvorming. Daarom zijn middelen vereist met een hoge mate van responsiviteit, die, in een relatief korte tijd, over grote afstand kunnen worden verplaatst, en wapensystemen die gedoseerd kunnen worden ingezet en daarvoor eerder als legitiem zullen worden ervaren. Afhankelijk van de situatie dienen „de spelers van het crisis-beheersingsspel” de inzet van militaire middelen zodig snel te kunnen vergroten: opzettelijke escalatie. Kortom, de omgeving vereist flexibiliteit en middelen die snel en op kos-

Afb. 2 Cambodja: voorwaarden-scheppend optreden

teneffectieve wijze kunnen worden ingezet.

Maar waardoor is *Air Power* zo'n effectief instrument in vredes- en humanitaire operaties? Het is de interactie tussen de verschillende karakteristieken en mogelijkheden van *Air Power* die zorgt voor enkele van de specifieke toepassingsmogelijkheden van *Air Power*. De belangrijkste toepassingen zijn: de mogelijkheid tot concentratie; de mogelijkheid duidelijk zichtbaar aanwezig te zijn; de mogelijkheid operaties bij dag en bij nacht te kunnen uitvoeren waardoor de tegenstander geen rust wordt gegund en het zonder „sanctuary” moet stellen; de optie van gecontroleerde escalatie en/of de-escalatie; het proportionele en legitieme gebruik van geweld en tenslotte de mogelijkheid diep door te dringen in het gebied van de tegenstander en met grote nauwkeurigheid op te treden. Bovendien zorgt een hoge mate van responsiviteit en het gelijktijdig vermogen operaties kunnen uitvoeren voor een breed scala aan inzetmogelijkheden. Dit laatste betekent dat *Air Power* gelijktijdig tegen verschillende zwaartepunten op zowel strategisch-, operationeel-, als tactisch niveau kan worden ingezet, terwijl het zelf relatief onkwetsbaar blijft.

Enkele voorbeelden van het gebruik van *Air Power* in vredes- en humanitaire operaties

De afgelopen tien jaren is *Air Power* in het hele spectrum van vredesoperaties ingezet: *peace-keeping*, *peace-enforcement*, *peace-building* en humanitaire operaties. Wat vrede-afdwingende (*peace-enforcement*) operaties betreft, is *Air Power* gebruikt voor presentie/vlagvertoon, embargo, blokkade, incidentele dwangmaatregelen (operatie *Eldorado Canyon* in 1986) en in een interventie (als de Golfoorlog).

Ex-Joegoslavië

In het begin van de jaren negentig es-

Afb. 3 Turkije: voorwaardenscheppend optreden

caleerde de crisis in Joegoslavië in alle opzichten: in de mate van geweld, in de geografische omvang, en in het gebruik van middelen en dimensies. Uit angst voor een totale escalatie van het conflict, en in de hoop het te kunnen indammen, besloot de VN in eerste instantie een *no-fly zone* te implementeren boven Bosnië-Herzegovina. Door de strijdende partijen het gebruik van het luchtruim te ontzeggen, kon het conflict in elk geval worden beperkt tot een conflict op de grond en geografisch worden afgebakend. De operatie werd toepasselijk „*Deny Flight*” genoemd. De rol van de aanwezige luchtmacht was, en is nog steeds, die van *peace-enforcement*: alleen door hun aanwezigheid en het ontzeggen van het gebruik van het luchtruim, werd het conflict ingedamd, de escalatie beperkt en werd een stabiliserend effect teweeggebracht; met andere woorden: een goed voorbeeld van crisisbeheersing.

Hoewel het conflict stabiliseerde, had de aanwezigheid van de luchtmacht geen directe positieve invloed op het menselijke leed op de grond. Onder andere door de grote aandacht van de media, voelden de VN en de Europese lidstaten een morele plicht meer te doen; het besluit

werd genomen een vredesmacht te sturen met een vredeshandhavende taak. Toen duidelijk werd dat de blauwhelmen op de grond bescherming nodig zouden hebben, werd medio 1993 de beslissing genomen de aanwezige luchtmacht tevens te belasten met de bescherming van die eenheden. Door te dreigen met represaille-maatregelen, moest dit beschermende schild, of zo u wilt het bestraffende zwaard boven de vijandelijke troepen, agressie tegen de blauwhelmen voorkomen. Onze huidige minister van Defensie verklaarde zelfs dat hij de aanwezigheid van eigen vliegtuigen een voorwaarde achtte voor aanwezigheid van Nederlandse eenheden in Bosnië. Het mandaat werd later uitgebreid om bescherming te bieden aan de lokale bevolking in de veilige gebieden. Beheersing van het luchtruim door middel van *Air Power* is, zoals in eerdere conflicten is aangetoond, een absolute voorwaarde voor vrijheid van beweging voor de eigen grondtroepen. Een gevecht aangaan op eigen voorwaarden vereist luchtoverwicht van eigen gevechtsvliegtuigen of bewapende helikopters.

Operatie *Deny Flight* heeft ervoor gezorgd dat de strijd niet escaleerde naar een conflict in de lucht en dus

naar een hoger geweldsniveau. In het bijzonder vastvleugelige vliegtuigen kunnen aanzienlijke slagkracht uitoefenen en hebben een grote invloed op het conflict, zoals is aangetoond tijdens operatie *Deliberate Force*. Bovendien werd door de massale aanwezigheid van NAVO-luchtstrijdkrachten in Italië en boven de Adriatische Zee een duidelijk signaal afgegeven aan de leiders van Klein-Joegoslavië zich niet te mengen in het conflict. Deze aanwezigheid voorkwam escalatie ten aanzien van de ontplooiing van middelen, het gebied en de betrokken partijen, en zo werd de crisis gecontroleerd. Helaas was daarmee het lijden van de lokale bevolking nog niet voorbij, hoewel dit meer te wijten was aan de besluiteloosheid van de VN dan aan het gebruik van *Air Power*.

Rwanda

In een ander conflict, in april 1994, werden vanuit Rwanda burgers en militairen door de lucht geëvacueerd. Hoewel door de regering was ingestemd met de evacuatie kwam het vliegveld van Kigali tijdens de evacuatie onder vuur te liggen van regeringstroepen. De Belgische commandant moest luchtsteun aanvragen van Franse gevechtsvliegtuigen. De snelle inzet van *Air Power* demonstreerde het belang van militair luchttransport voor dit soort operaties. De aanwezigheid van de Franse gevechtsvliegtuigen droeg, dankzij hun afschrikkende werking, bij aan het succes van de operatie. Bovendien gaf dit een duidelijk teken van de politieke vastberadenheid deze interventie te ondersteunen.

Naast voornoemde voorbeelden over het gebruik van *Air Power*, zijn er nog vele te noemen. Niet alleen in de Golf, maar ook in onder meer Cambodja en Somalia werd *Air Power* in vredes- en humanitaire operaties ingezet.

Consequenties voor de toekomst

De toekomstige inzet van de krijgsmacht zal voor een belangrijk deel bestaan uit vredes- en humanitaire ope-

Afb. 4

raties. Maar wat zijn daarvan de consequenties en uitdagingen voor de toekomstige inzet van *Air Power*?

Naast aspecten als training met strikter *rules of engagement*, opleiding, en afstemming van procedures en doctrines, vereist een succesvolle inzet van *Air Power*, adequate C2, de juiste combinatie van wapens, precisie, veiligheid en een efficiënte logistieke ondersteuning. We moeten zodanig zijn georganiseerd dat op adequate wijze gebruik kan worden gemaakt van de inherente karakteristieken en capaciteiten van *Air Power*. Dit vereist een op maat gesneden organisatie.

Aangezien de basis van toekomstige operaties wordt gevormd door ad hoc coalities van „*the willing and able*” moet *Air Power* in modulaire taakgerichte entiteiten worden georganiseerd die volledig in staat zijn operationeel en logistiek zelfstandig te kunnen opereren. Squadrons zijn daarbij de belangrijkste „productie-eenheden” en vormen de ruggegraat van de KLu organisatie. De squadrons moeten geheel zelfstandig hun product kunnen leveren en moeten multifunctioneel inzetbaar zijn voor de uitvoering van verschillende soorten missies.

Ook multinationaliteit speelt een

belangrijke rol. Door de last over de deelnemende landen te verdelen zijn multinationale eenheden gemakkelijker in staat de benodigde *capabilities* op te brengen, zeker wanneer nationale eenheden in mindere mate betrokken zijn dan gewenst. Wij moeten ook overwegen onze middelen samen te brengen in speciaal op te richten multinationale eenheden, teneinde onze gereedheid en responsiviteit te vergroten. Daarnaast dienen we ons te bezinnen op de oprichting van een Europees *Air Warfare Centre* (wellicht kan een instelling als het *Aircent Tactical Leadership Program* hiervoor de basis vormen), een centrum waar wij expertise samenbrengen, ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling, doctrinevorming, training en opleiding en de planning en organisatie van multinationale operaties.

In dit artikel hebben wij ons beperkt tot het product van *Air Power* en meer in het bijzonder de rol van *Air Power* bij vredes- en humanitaire operaties. Er is aangegeven waarom *Air Power* een kosteneffectief middel is bij vredes- en humanitaire operaties en wat het, mits juist toegepast, kan realiseren. *Air Power* kan in een breed spectrum van vredes- en humanitaire operaties, met verschillende doelstellingen en toepassingen wor-

den ingezet. We moeten echter vooral niet vergeten dat de werkelijke betekenis van *Air Power* ligt in het vermogen tot vernietiging (gewelddoelopassing), wat de bereidheid van de tegenstander kan wegnemen om verdere militaire operaties uit te voeren en hij wordt gedwongen politieke oplossingen te zoeken.

Mits juist toegepast kan *Air Power*:

- * het aantal slachtoffers in een conflict aanzienlijk beperken;
- * de zware taak van de grondstrijdkrachten verlichten door een „schoonmaak“-operatie uit te voeren in plaats van een bloedig gevecht aan

te moeten gaan;

- * politieke doelstellingen realiseren met militaire middelen (en met minimale verliezen aan mensenlevens);
- * een „humane“ oorlog voeren en het lijden van de burgerbevolking beperken; dit helpt de internationale kritiek te verminderen en de consensus binnen de coalitie te handhaven;
- * politieke doelstellingen autonoom realiseren.

Wat wij echter moeten voorkomen is het inboeten op kwaliteit en inzetmogelijkheden van *Air Power* enkel en alleen omwille van de deelname aan een operatie. Wij moeten waken voor

gebruik van *Air Power* voor doeleinden waarvoor het niet bedoeld was; met andere woorden: wij moeten voorkomen dat *Air Power* wordt ingezet op een wijze die tegengesteld is aan zijn aard. Het produkt van *Air Power* is in wezen het resultaat van de operationele toepassing van slagkracht: door het ontnemen van mogelijkheden aan een tegenstander, het neutraliseren en vernietigen door de inzet van *Air Power*, of door het dreigen met inzet ervan, zijn we in staat onze doelen te bereiken. Speciaal op deze manier is *Air Power* in staat zijn taken snel, flexibel en kosteneffectief uit te voeren.

Vóórkomen en voorkòmen van nadelige psychische gevolgen bij gegijzelde militairen

drs. ing. H.F.M. Vullings - luitenant-kolonel van de Militair Psychologische en Sociologische Dienst
drs. A. Flach - psychologe

S teeds vaker worden Nederlandse militairen ingezet in VN-verband en uitgezonden naar het buitenland. Deze inzet en uitzending heeft onder andere betrekking op crisisbeheersingsoperaties. Een voorbeeld van zo'n situatie is de inzet van Nederlandse VN-militairen in het voormalige Joegoslavië. In dergelijke situaties kan bij militairen stress¹ ontstaan als gevolg waarvan gevechtstressreacties kunnen optreden. Psychologische ondersteuning is bij deze crisisbeheersingsoperaties daarom onmisbaar geworden. Het voornaamste doel van deze ondersteuning is het optimaal inzetbaar houden van de militair. Op deze manier wordt zorg gedragen voor een blijvende efficiënte en effectieve taakuitvoering van individu en eenheid. Daarnaast is het doel van de ondersteuning het voorkómen van ernstige psychische schade bij de individuele militair op de langere termijn.

Sinds 1985 doet de afdeling Gedragswetenschappen van de Koninklijke Landmacht (KL) onderzoeken met als onderwerp: „de personele aspecten van het moderne gevecht”. Er zijn de afgelopen jaren bijvoorbeeld onderzoeken gehouden naar gevechtstress en gevechtstressmanagement. In dat kader is onlangs een studie afgerond die zich richtte op militairen in krijgsgevangenschap en gijzeling.[1] Met name gijzeling is tot een reële moge-

lijkheid gaan behoren voor militairen, bijvoorbeeld tijdens crisisbeheersingsoperaties. Dit is tijdens het optreden van Nederlandse VN-militairen in het voormalige Joegoslavië meerdere malen gebleken. De KL heeft tot nu toe nog geen duidelijk inzicht in de relatie tussen gijzeling en gevechtstress van militairen. Dit artikel beoogt inzicht te geven in factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van gevechtstressreacties bij gegijzelde militairen.* Met behulp hiervan worden conclusies getrokken ter beantwoording van de centrale vraag: Hoe kunnen nadelige psychische gevolgen van gijzeling bij de militair zoveel mogelijk worden beperkt?

Het antwoord hierop, dat aan het eind van dit artikel zal worden gegeven, betreft maatregelen voorafgaand aan, tijdens en na afloop van een gijzeling. De vraag richt zich vooral op de militair, maar waar relevant zal eveneens aandacht worden besteed aan direct bij de militair betrokken personen, zoals familieleden.

Iets over gevechtstress

Gijzeling is een gebeurtenis die ingrijpende gevolgen kan hebben voor

¹ „The concept of stress is globally described as a disrupted interaction between environmental demands on the one hand and the need and skills of the individual on the other. This disruption is expressed by divergent physiological and psychological reactions.” [2, p.21]

² Een traumatische ervaring wordt gekenmerkt door een overweldigend gevoel van machteloosheid, een abrupte ontwrichting van het dagelijkse bestaan en acute levensbedreiging [2].

het functioneren van de militair op korte en lange termijn. Gijzeling is te typeren als een traumatische ervaring.² Bij een traumatische ervaring komen twee aspecten naar voren.

Als eerste komt er een algemeen verwerkingsproces op gang dat bestaat uit verschillende perioden. In elke periode zijn symptomen te onderscheiden die bij elk slachtoffer in meer of mindere mate optreden.

Als tweede is er sprake van individuele verschillen in het verwerkingsproces. Deze verschillen worden veroorzaakt door een aantal factoren.

Het verloop van het algemeen verwerkingsproces

Een gijzeling, als traumatische ervaring, brengt bij elk slachtoffer een verwerkingsproces op gang waarin drie belangrijke perioden zijn te onderscheiden: **gevangenneming, gevangenschap en bevrijding.**

Periode 1: Gevangenneming

Tijdens en direct na de gevangenneming kan de militair terecht komen in een shocktoestand. Intense paniekgeloesens, ongeloof („dit kán niet waar zijn”) en verbijstering, maar ook een overweldigende doodsangst kunnen de militair overvallen. De toestand tijdens en direct na gevangenneming is te omschrijven als één van totale hulloosheid en verwarring, met name veroorzaakt door het onverwachte van de situatie en de mogelijke bedreiging met de dood. Lichamelijke reacties die kunnen optreden zijn

* „Ter bevordering van de leesbaarheid wordt in de tekst verwezen naar militair als „hij”; hiervoor kan tevens „zij” worden gelezen.

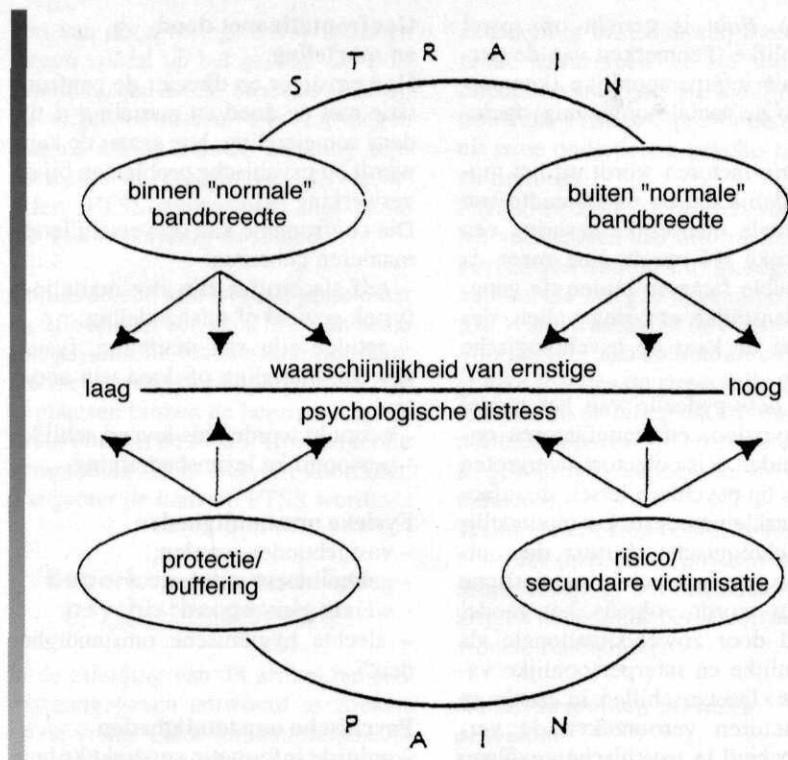
onder andere snellere ademhaling en verhoging van hartslag en bloeddruk. Deze reacties geven aan dat het lichaam in een algehele toestand van alertheid komt.

Periode 2: Gevangenschap

De intense gevoelens tijdens en direct na gevangenneming worden in de gevangenschap al vrij snel vervangen door andere gevoelens en zo ontstaat een zekere aanpassing aan de situatie. Een factor die tijdens deze periode nog extra stressverhogend kan werken, is de zorg om het thuisfront. Vrijwel elke militair gaat zich zorgen maken over hoe het met geliefde personen thuis gaat, in hoeverre ze op de hoogte zijn van zijn toestand, en of ze überhaupt weten dat hij nog leeft. Tijdens een gijzeling kunnen vooral gevoelens van vernedering, van machteloosheid en van hulpeloosheid voorkomen. Vernedering, omdat individuen tijdens een gijzelingssituatie in feite worden gereduceerd tot onderhandelingsobject; machteloosheid en hulpeloosheid, omdat er weinig is wat het individu zelf kan doen. Hieraan gekoppeld kan een sterk gevoel van afhankelijkheid ontstaan. Allereerst angst ten opzichte van de gijzelnemers (angst voor wat zij gaan doen en hoe ze zullen reageren) en daarnaast is er bij de gegijzelden ook een sterke afhankelijkheid van de eigen autoriteiten. Er kunnen vragen opkomen als: „Zullen de autoriteiten de eisen inwilligen?“, „Zullen ze actie ondernemen om ons te bevrijden?“, of „Zullen ze zich laten afschrikken en niets voor ons doen?“ Door deze vragen kan de angst toenemen, maar kan er ook boosheid ontstaan, die is gericht op de autoriteiten.

Periode 3: Bevrijding en reïntegratie

Niet alleen de situatie van gevangenschap vereist verwerking en aanpassing maar ook de situatie van terugkeer uit gevangenschap in het normale, dagelijkse leven. Deze situatie kan verschillende emoties en gedragsaspecten tot gevolg hebben: na de korte periode van opwinding en euforie rond de bevrijding loopt de militair

Afb. 1 Strain-painmodel.

het risico in een periode van overstimulatie te geraken. Deze overstimulatie kan worden veroorzaakt door bijvoorbeeld familie of media. Niet alleen de reïntegratie in het dagelijks bestaan maar ook de verwerking van de gebeurtenis zelf, kost tijd en energie van de militair.

Individuele verschillen in het verwerkingsproces

Binnen dit algemene verwerkingsproces, dat voor elke gegijzelde militair van toepassing is, zijn individuele verschillen in de verwerking te onderkennen. Deze verschillen in psychische gevolgen na een traumatische ervaring worden veroorzaakt door een aantal factoren.

Drie factoren zijn hier bepalend:

- kenmerken van de gebeurtenis;
- kenmerken van de persoon;
- kenmerken van de omgeving.

Een model waarin deze factoren in kaart worden gebracht is het *strain-painmodel* (zie afb. 1)[3]. Dit model

maakt de uitkomst van individuele verschillen in verwerking zichtbaar, doordat het de genoemde factoren verder uitwerkt met behulp van risico- en steunfactoren.

„Het strain-painmodel relateert het optreden van psychologische distress³ aan twee condities, namelijk:

- 1) de mate waarin de *stressor*⁴ als instigator fungeert, strain, en
- 2) pain, ofwel de *persoonlijke antecedenten van het slachtoffer en interpersoonlijke moderatoren, de reacties van derden op het slachtoffer.*”[3]

Hiermee wordt het volgende bedoeld: *strain* verwijst naar de indringendheid van de gebeurtenis, de ernst van de stressoren en is dus gericht op situationele factoren (kenmerken van de

³ Verzamelterm voor diverse negatieve cognitieve en affectieve reacties op een gebeurtenis [3].

⁴ Belastende prikkel van chemische, fysische, psychische of sociale aard die het evenwicht kan verstoren.

situatie). *Pain* is gericht op zowel persoonlijke (kenmerken van de persoon) als interpersoonlijke (kenmerken van de sociale omgeving) factoren.

Bij *strain*-factoren wordt uit het model duidelijk dat de bandbreedte van de normale menselijke ervaring een belangrijke rol speelt: hoe meer de situationele factoren buiten de gangbare menselijke ervaring vallen, des te groter de kans op psychologische *distress*.

In het *pain*-gedeelte van het model worden risico- en steunfactoren onderscheiden. Risicofactoren vergroten de kans op psychisch letsel, steunfactoren verkleinen deze. De uiteindelijke psychologische *distress* die ontstaat als gevolg van een traumatische ervaring wordt volgens het model bepaald door zowel situationele als persoonlijke en interpersoonlijke variabelen. De verschillen in *strain* en *pain*-factoren veroorzaken de verscheidenheid in psychische gevolgen bij individuen die een ingrijpende gebeurtenis meemaken.

Strain bij gegijzelde militairen

In het *strain*-gedeelte van het model komen de situationele factoren tot uiting. De intensiteit van de stressoren voorspellen latere posttraumatische stressreacties [2]. Het is daarom van belang aandacht te besteden aan de verschillende stressoren waar een gegijzelde militair mee te maken kan krijgen. In de literatuur over gijzelingen komt een aantal factoren naar voren die een stressverhogend effect hebben:

Duur

De duur van een traumatische gebeurtenis kan een stressfactor zijn [4]. Hoe langer de gebeurtenis duurt, hoe groter de kans wordt op psychische problemen na afloop. Daarnaast blijkt dat bij gijzelingen met name de intensiteit van de gebeurtenis, de ernst van de stressoren, een bepalende factor is op de latere ontwikkeling van psychische stoornissen [5].

Confrontatie met dood en marteling

Hoe ernstiger en directer de confrontatie met de dood en marteling is tijdens een gijzeling, hoe groter de kans wordt op psychische problemen bij de verwerking [4].

Die confrontatie kan op verschillende manieren gebeuren:

- zelf slachtoffer zijn van marteling, fysiek geweld of mishandeling;
- getuige zijn van marteling, fysiek geweld, marteling of dood van anderen;
- gebruikt worden als levend schild;
- persoonlijke levensbedreiging.

Fysieke omstandigheden

- vastgebonden worden;
- geblinddoekt worden;
- weinig eten/drinken;
- slechte hygiënische omstandigheden.

Psychische omstandigheden

- onjuiste informatie verstrekt krijgen over het verloop van het onderhandelingsproces en de rol van de autoriteiten;
- gebruikt worden als onderhandelsobject;
- gebruikt worden voor propagandadoeleinden;
- isolatie.

Relatie dader/slachtoffer

De eerste 24 - 48 uur van een gijzeling zijn essentieel [6]. In deze periode wordt bepaald of het slachtoffer al dan niet in leven blijft. Daarna neemt de kans om gedood te worden snel af.

Pain bij gegijzelde militairen

In het *pain*-gedeelte van het model worden zowel persoonlijke als interpersoonlijke factoren onderscheiden.

Persoonlijke factoren

Bij de persoonlijke factoren staat het begrip „*locus of control*” centraal. Hiermee wordt bedoeld: het besef van een individu dat hij de loop van het eigen bestaan kan bepalen en in staat is controle over een situatie uit te

oefenen [4]. In relatie tot een gijzeling wordt dit als één van de belangrijkste factoren bij de persoonlijke kenmerken genoemd [4]. Anderen noemen nog een aantal belangrijke persoonlijke factoren [6]:

- degenen die meer gebruikmaken van een actieve *coping*-strategie tijdens een gijzeling, rapporteren na afloop, zowel op korte als op lange termijn, minder negatieve psychische symptomen;
- degenen met meer fysieke klachten/symptomen voorafgaande aan een gijzeling rapporteren meer negatieve psychische gevolgen op lange termijn;
- een lager opleidingsniveau leidt tot meer negatieve gevolgen bij het individu;
- een jongere leeftijd blijkt tot meer negatieve gevolgen achteraf te leiden dan een oudere leeftijd.

Elders [8] worden nog twee persoonlijke factoren als relevant aangegeven, die voornamelijk bij gijzeling van burgers zijn gevonden:

- meerdere negatieve levensgebeurtenissen voorafgaande aan de gijzeling;
- het vóórkomen van een eerdere psychiatrische stoornis bij het individu.

Het is de vraag of deze factoren bij militaire gijzelingen een rol spelen, gezien de voorafgaande selectie en *screening* van militairen. Militairen met een dergelijke achtergrond worden immers niet geschikt bevonden voor een uitzending.

Interpersoonlijke factoren

De tweede factor in het *pain*-gedeelte van het model zijn de interpersoonlijke factoren; de kenmerken van de sociale omgeving. Ook deze kunnen invloed hebben op het verwerkingsproces van een gijzeling en spelen met name na afloop een belangrijke rol.

Aan de ene kant dient gewaakt te worden voor een te overweldigende belangstelling (bijvoorbeeld van de media). Komende vanuit een situatie van (volledige) isolatie zou dat op zich traumatiserend kunnen werken.

Het andere uiterste is, dat er in het geheel geen aandacht wordt besteed aan de lotgevallen van de gegijzelden. Als gevolg daarvan kunnen bij de slachtoffers sterke gevoelens van verwaarlozing ontstaan.

Als belangrijkste steunfactor bij de verwerking van de gijzeling wordt sociale steun genoemd [8]. Een adequate opvang vanuit het sociale steunsysteem (het ondersteunende netwerk van partner, familie en vrienden) heeft een beschermende invloed op de ontwikkeling van psychische problemen.

Psychische gevolgen

Na afloop van een gijzeling kunnen bij de slachtoffers verschillende psychische en lichamelijke reacties optreden. Onderzoek bevestigt de hypothese dat zich na een gijzeling ongeveer dezelfde symptomen voordoen als na een ander ernstig traumatiserend gebeuren [7]. Als belangrijkste psychologische effecten worden gerapporteerd [2]:

- spanning;
- angsten;
- slaapproblemen;
- preoccupatie met de gebeurtenis;
- concentratieproblemen;
- geïrriteerdheid;
- depressie;
- agressie.

Uit ander onderzoek [6] bij ruim 150 slachtoffers van gijzelingen zijn de effecten op langere termijn - drie jaar en langer - onderzocht. Hierbij kwam naar voren dat eenderde van de ex-gegijzelden leed aan negatieve gevol-

⁵ PTSS is een langdurige stressreactie als gevolg van een traumatische ervaring. PTSS is te omschrijven als een gestagneerd verwerkingsproces na een ernstig trauma. Kenmerkend in de definitie van PTSS zijn de symptomen van herbeleving enerzijds en de symptomen van ontkenning en vermijding anderzijds. Symptomen van herbeleving kunnen zijn nachtmerries en *flash-backs*; vermijding kan zich uiten in pogingen ons gedachten en gevoelens die met het trauma te maken hebben te vermijden of in geheugenverlies. Andere symptomen van PTSS zijn: verhoogde concentratie, slaapproblemen, prikkelbaarheid en lichamelijke reacties [4].

gen van de gijzeling. De symptomen liggen vooral op het gebied van Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS)⁵ en angststoornissen. Zes tot negen jaar na afloop van de gijzeling rapporteerde 46 procent van de slachtoffers PTSS-symptomen, met name die van vermijding en fobieën.

Concluderend kan worden gesteld dat na afloop van een gijzeling een scala aan psychische reacties kan ontstaan. De meeste van deze symptomen zijn te plaatsen binnen de begrippen acute stressstoornis en PTSS. Hoe langer de symptomen zich blijven voordoen, hoe groter de kans op PTSS wordt.

Beperken van nadelige psychische gevolgen

In de inleiding van dit artikel hebben wij aangegeven antwoord te zoeken op de vraag: „Hoe kunnen de nadelige psychische gevolgen van gijzeling bij de militair zoveel mogelijk worden beperkt.”

Hiertoe sluiten wij aan bij Ayalon [8] en Friedman [9] die drie categorieën van mogelijkheden voor de preventie van nadelige psychische gevolgen van een ingrijpende gebeurtenis bij militairen onderscheiden.

● **Primaire preventie;** preventie van nadelige psychische gevolgen door middel van training en psycho-educatie voorafgaande aan een mogelijke ingrijpende gebeurtenis.

● **Secundaire preventie;** preventie van nadelige psychische gevolgen door adequate opvang tijdens en na afloop van een ingrijpende gebeurtenis.

● **Tertiaire preventie;** behandeling van geconstateerde nadelige psychische gevolgen om ernstige schade op lange termijn te voorkomen.

Primaire preventie

Primaire preventie is de eerste mogelijkheid om nadelige psychische gevolgen van een ingrijpende gebeurtenis bij militairen te beperken. Primaire preventie kan plaatsvinden door tijdens de militaire opleiding

aandacht te besteden aan traumatiserende ervaringen en de mogelijke impact ervan op het persoonlijk functioneren. Primaire preventie bestaat uit twee onderdelen: psycho-educatie en training.

Psycho-educatie richt zich vooral op het verstrekken van informatie en het bevorderen van inzicht in cognitieve, emotionele en gedragsmatige aspecten van traumatische ervaringen. Voorlichting aan militairen over mogelijke reacties op stressvolle gebeurtenissen en de uitleg dat stressreacties normale reacties zijn op een abnormale gebeurtenis kunnen de stress verminderen.

Training richt zich vooral op het oefenen met (aspecten van) een traumatische ervaring, om zo inzicht te verkrijgen in de impact ervan op het individuele functioneren.

Aandachtspunten primaire preventie Informatie

Informatie verstrekken over gijzeling en het feit dat dit kan voorkomen bij de uitoefening van de militaire functie. Aandacht schenken aan de factoren die een stressverhogend effect kunnen hebben.

Overlevingskansen

Aandacht voor mogelijkheden tijdens gijzeling om overlevingskansen te vergroten, zoals:

- het aanbrengen van structuur;
- het bedenken van (fysieke en psychische) activiteiten;
- het vasthouden van dagelijkse routines;
- groepscohesie;
- het omgaan met extreme isolatie: het blijkt dat eenzame opsluiting de meest verwoestende menselijke ervaring is, vanwege het volkomen gebrek aan contact met mensen en het totaal teruggeworpen zijn op jezelf. Van tevoren leren hoe je hiermee kunt omgaan, kan essentieel zijn om te overleven;
- mogelijkheden tot contact met gijzelhouders: elke toenadering tussen gijzelhouder en gegijzelde vergroot immers de kans dat de gijzelhouder moeite zal hebben de ander te doden.

Psychische reacties

Aandacht voor mogelijke psychische reacties die kunnen optreden, zoals:

- shocktoestand;
- schuldgevoelens;
- woede.

Coping

Aandacht voor adequate *coping*-mechanismen zoals:

- sociale steun zoeken;
- betekenis verlenen;
- structuur aanbrengen;
- omgaan met emoties.

Daarnaast is het nuttig aandacht te besteden aan de *locus of control*. Een grotere interne „*locus of control*” kan een stressverminderend effect hebben. Training in het versterken hiervan bij militairen draagt ertoe bij dat de stress verminderd wordt.

Thuisfront

Een belangrijke stressfactor voor militairen tijdens gijzeling is hun zorg om het thuisfront. Het is daarom goed om van tevoren aandacht te besteden aan dit punt. Aangegeven kan worden dat het thuisfront wordt opgevangen door informatie, praktische steun en begeleiding. Daardoor weet de militair dat er vanuit de KL zorg is voor de achtergebleven personen.

Ontspanningsoefeningen

De militair in gijzeling bevindt zich in een stressvolle situatie. Zowel psychisch als fysiek is er sprake van spanning. Het aanleren van ontspanningsoefeningen is een bruikbaar middel om in de stressvolle situatie de spanning enigszins te verminderen of onder controle te houden.

Groepssteun

Groepssteun en groepscohesie komen naar voren als belangrijke steunfactoren. Voorwaarde voor groepssteun is vooral de mogelijkheid tot communicatie. Het is daarom nuttig hier aandacht aan te besteden; de militairen kunnen bijvoorbeeld worden getraind om manieren te ontwikkelen om non-verbaal met elkaar te communiceren.

Cognities

Bij de militair kunnen ideeën leven

over hoe hij met een situatie van gijzeling zal omgaan. Bij de primaire preventie is het van belang aan deze ideeën aandacht te besteden, omdat bepaalde verkeerde ideeën („mij breken ze niet; ik raak niet overstuurd”) negatieve gevolgen hebben voor de militair. Indien deze ideeën leven bij een militair en hij komt in een situatie waarin hij gegijzeld wordt en hij blijkt anders te reageren dan hij had gedacht, brengt dit het risico met zich mee dat er schuld- en minderwaardigheidsgevoelens ontstaan.

Het is van belang hieraan aandacht te besteden, om schuldgevoelens achteraf te voorkomen en de eigenwaarde in stand te houden.

Secundaire preventie

Secundaire preventie vindt plaats door opvang tijdens en na afloop van de gijzeling. Daarnaast kan het plaatsvinden doordat de militair tijdens gijzeling zelf methodes toepast die erop gericht zijn om de nadelige psychische gevolgen te beperken.

Gijzeling is een ingrijpende gebeurtenis, zowel voor de militair als voor zijn partner, familie en vrienden. Het is daarom van belang op actieve wijze hulp aan te bieden, zogeheten *out-reach* hulp [6]. Hiermee wordt voorkomen dat mensen die niet uit zichzelf om hulp vragen maar het wel nodig hebben, buiten de hulpverlening vallen. Een actieve benadering is ook van belang omdat juist mensen die PTSS ontwikkelen niet snel om hulp zullen vragen. Dit heeft te maken met kenmerken van PTSS zoals verdringing, vervreemding en ontkenning. Het gevolg van de actieve benadering is dat problemen snel worden onderkend en behandeld, wat een preventief effect heeft op lange termijn. Bij secundaire preventie zijn verschillende momenten te onderscheiden. Achtereenvolgens besteden we aandacht aan de periode tijdens gevangenschap, de periode direct na afloop en die daarna.

Secundaire preventie tijdens gevangenschap

In de periode dat de militair gegijzeld is, lijken er weinig mogelijkheden te

zijn voor de KL om nadelige psychische gevolgen bij de militair te voorkomen. De militair bevindt zich immers in afzondering en is daardoor niet rechtstreeks te bereiken. De militair zelf kan echter wel wat doen, met de in de primaire preventie geleerde methodes. Een mogelijkheid waar de KL van kan gebruikmaken is om tijdens de gevangenschap al te beginnen met het mobiliseren van het sociale steunsysteem van de militair. Deze maatregel heeft een driedelig doel.

Allereerst is het steunsysteem mede-slachtoffer van de gijzeling: ook de thuisblijvers leven in een stressvolle situatie, gekenmerkt door angst, onzekerheid en machteloosheid. Als gevolg van deze situatie kunnen ook psychische klachten ontstaan bij personen uit het steunsysteem. Door het actief aanbieden van hulp en begeleiding door de KL kunnen deze reacties worden opgevangen.

Ten tweede is, zoals reeds eerder genoemd, de zorg om het thuisfront een belangrijke stressfactor voor de gegijzelde militair. Door opvang te bieden aan het thuisfront (en dit dus van tevoren duidelijk te maken aan de militair) kan indirect een stressfactor voor de militair worden gereduceerd. Ten derde is het steunsysteem een belangrijke factor bij de verwerking van de gebeurtenis. Door tijdig te beginnen met het mobiliseren en begeleiden ervan kan de ontwikkeling van psychische stoornissen na afloop bij de militair worden verminderd.

Secundaire preventie direct na afloop van gevangenschap

Wanneer de militair wordt vrijgelaten of bevrijd, is directe opvang noodzakelijk. Basisvoorwaarden hierbij zijn goede verzorging, bieden van veiligheid, een medische *check-up* en bericht naar het thuisfront. Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan, doet zich de vraag voor of de militair eerst afgezonderd dient te worden van de buitenwereld om tot rust te komen of dat een directe terugkeer naar de front- of thuissituatie wenselijk is. Gezien het feit dat gijzeling een traumatische ervaring is met mogelijk ernstige nadelige psychische gevol-

gen is directe terugkeer naar de front-situatie niet wenselijk; de ernst van de gebeurtenis is het belangrijkste argument hiervoor.

Een andere vraag die zich voordoet is of directe terugkeer naar de thuis-situatie wenselijk is, of dat een periode van afzondering en psychologische *debriefing*⁶ beter is. In de literatuur beschouwt men deze laatste mogelijkheid als het meest wenselijk.

Er wordt gepleit voor onmiddellijke psychologische *debriefing* na gevangenschap. Daarbij wordt als eerste argument genoemd dat op deze manier directe groepsinterventie mogelijk is, omdat de groep dan nog bij elkaar is. Als tweede argument geldt dat op deze manier al kan worden begonnen met een inventarisatie van symptomen bij de slachtoffers. Een andere belangrijke factor is, dat de onmiddellijke reactie van het slachtoffer een belangrijke indicator is. Hoe meer het slachtoffer direct na afloop wordt overweldigd door emoties, des te groter de kans op de psychische stoornissen. Een eerste reactie bij de slachtoffers is de neiging om naar huis te willen, maar desondanks wordt er voor gepleit toch eerst te *debriefen*. Daardoor wordt de militair de gelegenheid geboden om in groepsverband ervaringen uit te wisselen.

Tot slot wordt hier nog aangehaald dat het belangrijk is te zorgen voor een normalisering van de situatie: het is niet goed de slachtoffers het idee te geven dat ze ziek en abnormaal zijn. Ook de locatie en inrichting bij de psychologische *debriefing* zijn daarom belangrijk. Tevens zou hierbij gedacht kunnen worden aan mogelijkheden voor vrijheid, om te voorkomen dat de slachtoffers de afzondering ervaren als een vervolg van de opsluiting. Een ander punt dat hiermee samenhangt, is overleg en onderhandeling met de slachtoffers. Het

⁶ Militaire opvang en behandeling van militairen, die als gevolg van frontsituaties gevechtstressreacties vertonen, met als doel verwerking en verwoording van de gebeurtenis en een inventarisatie van eventuele nadelige psychische gevolgen [10].

doel hiervan is te voorkomen dat het slachtoffer het idee krijgt weer terecht te komen in een situatie waarin hij van alles moet en waarin geen rekening wordt gehouden met zijn eigen wensen. Het is wenselijk dit aspect gedurende de gehele opvang en hulpverlening in het oog te houden. Het is kortom niet raadzaam na vrijlating de betrokken militair direct naar huis te sturen. Een periode van afzondering, met daarin aandacht voor psychologische *debriefing*, is wenselijk.

Psychologische debriefing

Psychologische *debriefing* houdt in: opvang en behandeling van militairen die gevechtstressreacties vertonen of een traumatische ervaring hebben meegemaakt. De methode van opvang is vooral het laten verwoorden door de militairen van wat ze hebben meegemaakt, om zo de verwerking op gang te brengen. Daarnaast heeft *debriefing* als doel tot een klinische beoordeling te komen van de impact van de gebeurtenis op de individuele militair, symptomen te signaleren en een inschatting te maken voor eventuele vervolghandeling. Psychologische *debriefing* is erop gericht om militairen die traumatische ervaringen hebben meegemaakt adequaat te helpen bij de verwerking ervan en om stagnatie in de verwerking te voorkomen [10].

De Afdeling Individuele Hulpverlening noemt als voorwaarden voor een succesvolle opvang van slachtoffers van traumatische gebeurtenissen:

- acute interventie;
- het slachtoffer zich laten uiten;
- vestigen/herstellen van sociaal netwerk;
- verstrekken van psycho-educatieve informatie.

Door de Afdeling Individuele Hulpverlening wordt een aantal uitgangspunten bij psychologische *debriefing* beschreven, waar in de praktijk aandacht aan wordt besteed.

- begeleiding in een vroeg stadium kan latere ernstige gevolgen voorkomen;
- hoe eerder psychische stoornissen

bij de verwerking worden ontdekt hoe beter;

- een bijdrage leveren aan het in gang zetten van het verwerkingsproces;
- proberen stagnatie in het verwerkingsproces te voorkomen.

De duur van de *debriefing* is afhankelijk van een aantal factoren, zoals de ernst en duur van de gebeurtenis, de manier waarop de militair met de gebeurtenis omgaat en de wijze waarop de militair met de *debriefing* omgaat.

Secundaire preventie door continuering van de zorg

Training vooraf en directe opvang achteraf zijn mogelijkheden voor de KL om de nadelige psychische gevolgen van gijzeling bij de militair te beperken. Dat wil niet zeggen dat de KL ervan uit kan gaan dat deze maatregelen een zodanig effect hebben dat psychische stoornissen op lange termijn, zoals PTSS, niet zullen optreden. Daarom is het eveneens van belang de opvang niet stop te zetten na afloop van de psychologische *debriefing* maar deze te continueren. Het belangrijkste argument hiervoor is de grote kans op de ontwikkeling van PTSS bij gegijzelde militairen. Willigenburg en Alkemade [11] pleiten voor een actieve benadering door de KL ongeveer negen maanden na terugkeer van de militair. Op dit moment is deze methode al in gebruik. Het huidige beleid is dat alle militairen negen maanden na terugkeer van uitzending actief worden benaderd. Voor militairen die niet alleen zijn uitgezonden maar daarbij ook nog een traumatische ervaring hebben meegemaakt, is langduriger begeleiding nog meer van belang. Om dit te realiseren kan gebruik gemaakt worden van een meer uitgebreide *follow-up* methode. De *follow-up* voor gegijzelde militairen kan in verschillende periodes plaatsvinden. De lengte hangt af van de ernst van de symptomen. Het is daarom van belang om daarvan tijdens de *debriefing* al een inschatting te maken.

Om de zorg te continueren is het raadzaam na een aantal weken contact te zoeken met de militair. In dit con-

tact kan aandacht worden geschonken aan zaken als:

- hoe verloopt de verwerking van de traumatische gebeurtenis;
- hoe verloopt de aanpassing in het dagelijks leven;
- welke symptomen treden met name op de voorgrond.

Het is belangrijk directe interventie toe te passen bij symptomen die ernstige gevolgen met zich meebrengen, zoals slaapproblemen en vermijdingsgedrag. Het functioneren op het werk, in de thuissituatie of op het gebied van sociale relaties kan er zeer door belemmerd worden. De partner kan betrokken worden bij de *follow-up*. Deze is degene die het meest betrokken is bij het slachtoffer en zorg kan bieden vanuit de thuissituatie. Wanneer de symptomen dermate ernstig zijn dat inderdaad een klinische diagnose zoals PTSS, depressie of fobie, kan worden gesteld bij de militair, is het wenselijk door te verwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening op dat gebied.

Tertiaire preventie

Tertiaire preventie is van belang wan-

neer de militair daadwerkelijk een psychische stoornis ontwikkelt, als gevolg van het trauma. Wanneer het vermoeden van een psychische stoornis bestaat is het raadzaam de militair zo spoedig mogelijk door te verwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening. Wanneer de militair deze hulp ontvangt is het van belang een procedure op te stellen om stigmatisering van de militair zoveel mogelijk te voorkomen. Zo kan er in plaats van „ziekteverlof” een andere naam worden bedacht voor het niet kunnen functioneren van de militair. De militair heeft de stoornis tenslotte ontwikkeld als gevolg van een trauma „op het werk”. De KL is dan ook als directe werkgever medeverantwoordelijk voor de opvang en begeleiding van de werknemers.

Het blijven ondersteunen van het sociale steunsysteem op lange termijn is eveneens van belang. Er kunnen zich immers binnen dit systeem problemen voordoen. Deze kunnen te maken hebben met reïntegratieproblematiek, maar ook met de symptomen die de militair vertoont als gevolg van het trauma. Het sociale

steunsysteem is de belangrijkste steunfactor volgens het *strain-pain*-model bij de interpersoonlijke variabelen, bovendien is het een factor die daadwerkelijk kan worden beïnvloed. Dit biedt niet alleen voor de KL, maar ook voor familie, vrienden en collega's mogelijkheden om via sociale ondersteuning de nadelige psychische gevolgen te beperken.

Afsluiting

We sluiten af met de volgende conclusies.

- Het is van belang om tijdens de militaire opleiding aandacht te besteden aan gijzeling en de impact daarvan op het individueel functioneren. Als de militair is voorbereid op gijzeling kan dit de latere nadelige psychische gevolgen beperken. Psycho-educatie en training zijn methodes die hiervoor gebruikt kunnen worden.

- In voorkomend geval kan de gegijzelde militair de in de opleiding geleerde methodes toepassen. Op deze manier kan hij zelf een bijdrage leveren aan het beperken van de nadelige psychische gevolgen. De KL kan tijdens de periode van gevangenschap het sociale steunsysteem van de militair opvangen en begeleiden.

Allereerst omdat het steunsysteem medeslachtoffer is van de gijzeling: ook de thuisblijvers leven in een stressvolle situatie, gekenmerkt door angst, onzekerheid en machteloosheid. Als gevolg daarvan kunnen ook bij personen uit het steunsysteem psychische klachten ontstaan. Door het actief aanbieden van hulp en begeleiding door de KL kunnen deze reacties worden beperkt.

Ten tweede zijn de zorgen om het thuisfront een belangrijke stressfactor voor de gegijzelde militair. Door opvang te bieden aan het thuisfront kan indirect een stressfactor voor de militair worden gereduceerd.

Op de derde plaats is het steunsysteem een belangrijke beschermende factor bij de verwerking van de gebeurtenis. Door tijdig te beginnen met

LITERATUUR

1. Flach, A. *Personele aspecten van het moderne gevecht: Voorkomen en voorkomen van nadelige psychische gevolgen bij krijgsgevangenen en gegijzelde militairen*. Den Haag: Afdeling Gedragswetenschappen CDPO (1996).
2. Kleber, R.J. & Brom, D. (1992) - *Coping with trauma. Theory, prevention and treatment*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
3. Winkel, F.W., Slachtofferschap van misdrijven als psychologische calamiteit. Een nuancering vanuit het strain-painmodel. *De Psycholoog*, 4, (1995) - p.55-160.
4. Brom, D., *De psychosociale gevolgen van terreur*. *De Psycholoog*, 4, (1995) - p.166-171.
5. Hillman, R.G. The psychopathology of being held hostage. *American Journal of Psychiatry*, 138, (1981) - p.1193-1197.
6. Ploeg, H.M., van der & Kleijn, W.C. Being held hostage in the Netherlands: A study of long-term aftereffects. *Journal of Traumatic Stress*, 2, (1989) - p.53-169.

7. Bastiaans, J., Mulder, D., Van Dijk, W.K. & Van der Ploeg, H.M. *Mensen bij gijzelingen*. Alphen aan den Rijn: Sijthoff (1981).
8. Ayalon, O. Posttraumatic stress recovery of terrorist survivors. In: J.P. Wilson & Raphael (Eds.). *International Handbook of traumatic stress* (p.855-866). New York: Plenum Press (1993).
9. Friedman, M.J., Schnurr, P.P. & McDonagh-Coyle, A. Post-traumatic stress disorder in the military veteran. *Psychiatric Clinics of North America*, 17 (1994) - p.65-277.
10. Afdeling Individuele Hulpverlening. Crisis-stress debriefing/ Preventieve debriefing van mensen met schokkende ervaringen. *Psychologische ondersteuning bij operationeel optreden* (1992).
11. Willigenburg, T. & Alkemade, N.D. *Pilot nazorg Koninklijke Landmacht*. DPKL: Gedragswetenschappen en Afdeling Individuele Hulpverlening (1995).

het mobiliseren en begeleiden van het steunsysteem kan de ontwikkeling van psychische stoornissen na afloop van de gijzeling bij de militair worden verminderd.

– Na afloop van een gijzeling is het van belang de militair op actieve wijze hulp aan te bieden. Opvang en

psychologische *debriefing* van de militair op korte termijn zijn noodzakelijk. Tijdens deze *debriefing* kan een inschatting worden gemaakt van de ernst van de nadelige psychische gevolgen.

– Op lange termijn is het noodzakelijk de zorg te continueren om zo PTSS of

andere psychische stoornissen tijdig te kunnen signaleren. Wanneer PTSS of andere psychische stoornissen worden gesignaleerd, is doorverwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening noodzakelijk. Op deze manier kunnen ernstige nadelige psychische gevolgen op lange termijn worden beperkt. ■

Slagveld en cultuur

Een alternatief model van de factoren van invloed op het gevechtsgedrag*

I.D. Moll - kapitein

Een leger draait niet alleen om tactiek, techniek en logistiek. Ook de menselijke factor is van groot belang. Uit de vele oorlogen die er deze eeuw zijn gevochten, is dat telkens weer gebleken. Zelfs in de Golfoorlog, een vaak aangehaald voorbeeld van ultieme *technologische* oorlogvoering, werd de strijd uiteindelijk niet beslist door bemane wapens, maar door bewapende mensen. Al geruime tijd doet de militaire organisatie onderzoek naar de vraag hoe mensen zich gedragen tijdens het gevecht. Voor de organisatie is dit niet zomaar een altruïstische interesse naar haar werknemers, maar wel degelijk eigenbelang: hoe beter men kan bepalen op welke wijze iemand zich tijdens het gevecht zal gedragen, hoe meer men opleiding en training hierop kan afstemmen, wat uiteindelijk een hogere effectiviteit van het personeel met zich meebrengt.

Van oudsher wordt door de twee menswetenschappen, de psychologie en de sociologie, onderzoek gedaan naar de mens in oorlog. Vanuit de psychologie bekijkt men het gedrag van het individu, terwijl de sociologie de verbanden tussen individuen in groepen en de invloeden van de maatschappij meeneemt in haar studies. Vaak is een theorie omtrent gevechtsgedrag of psychologisch of sociologisch van aard. Onderzoekers

nemen immers hun eigen achtergrond mee in de opzet en uitvoering van hun onderzoek.

Daarnaast blijkt, uit de vele literatuur die over dit onderzoeksgebied is gepubliceerd, dat men voornamelijk de nadruk legt op verschillende factoren die van invloed zijn op het gevechtsgedrag. De relatie tussen deze factoren wordt vaak over het hoofd gezien, of op een dusdanige wijze in schema's verwerkt dat het hele onderzoeksgebied uiterst vaag en onwerkbaar wordt.

In dit artikel wil ik, op basis van literatuuronderzoek, een relatie leggen tussen effectiviteit van gevechtsgedrag, motivatie en de factoren die daarop van invloed zijn. Allereerst heb ik aan de hand van literatuur een aantal factoren die het gevechtsgedrag beïnvloeden op een rij gezet. Vervolgens heb ik deze factoren gegroepeerd in een model. Uiteindelijk wil ik met dit model komen tot een integratie van de vele bestaande theorieën, zodat een *werkbaar* model ontstaat, waarin zowel psychologische als sociologische verklaringen hun aandeel hebben.

Factoren van invloed

Alvorens de factoren die van invloed zijn op gevechtsgedrag te benoemen en uit te diepen, lijkt het mij verstandig eerst in te gaan op de vraag wat gevechtsgedrag is. Onder „gevechtsgedrag” versta ik het gedrag dat de militair vertoont ten opzichte van zijn opdracht. Dit gedrag

kan tweeledig zijn; effectief of ineffectief. Onder „effectief gedrag” wordt verstaan: een positieve bijdrage leveren aan de uitvoering van de opdracht. Onder „ineffectief gedrag” het tegenovergestelde, wat zich op vele wijzen kan uiten. Een belangrijke uitingsvorm is (weg)vluchten.

Of gevechtsgedrag uiteindelijk effectief of ineffectief is, hangt van een groot aantal factoren af. Deze zogenaamde „factoren van invloed” hebben tot nog toe de literatuur omtrent militaire-sociologie nogal beheerst. Ze vormden de toverwoorden van de militair-sociologen, die daarmee effectief of ineffectief gedrag konden voorspellen. Het nadeel is echter dat elke onderzoeker na iedere nieuwe oorlog weer andere factoren van invloed naar voren bracht: op dit moment is er in de gangbare literatuur sprake van vierentwintig vaker voorkomende factoren. Het is onnodig om ze allemaal weer te geven, vandaar dat ik volsta met het geven van zeven hoofdgroepen. Deze zijn achtereenvolgens:

- psyche van de soldaat;
- groepsfactor;
- leiderschapsfactor;
- organisatie;
- slagveldfactor;
- materiële factor;
- tijdsfactor.

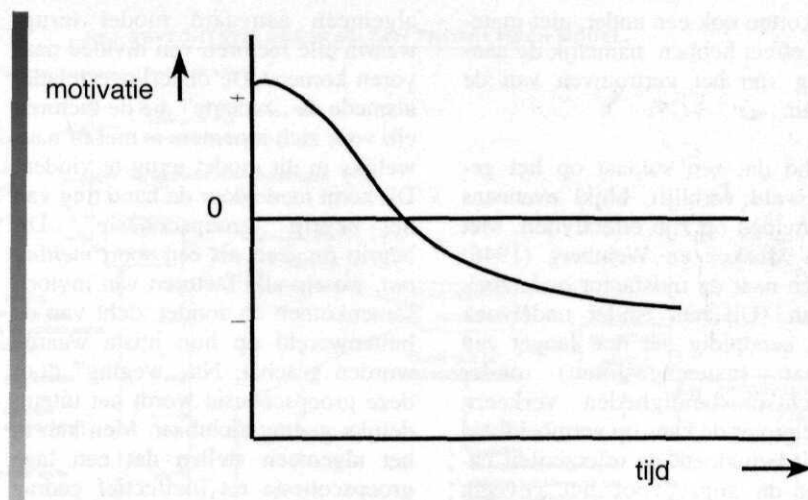
De term „psyche van de soldaat” werd voor het eerst gebruikt door Hesse (1922) en slaat op de geeststoestand van de militair.¹ Men zou die kunnen zien als de persoonlijkheid van de militair. Iemand met een labiele persoonlijkheid zal in de regel

* Dit artikel vormt de nadere uitwerking van een artikel dat is verschenen in *Parade*, 12e jaargang nr. 3 oktober 1991 KMA. Het artikel in *Parade* is geschreven in samenwerking met Elnt A.G.C.H. Pletsters.

op het slagveld minder effectief gedrag vertonen dan iemand met een stabiele persoonlijkheid.² Daarnaast bergt de term tevens de relatie met de familie en vrienden in zich. Gaat het met de achterban slecht, dan zal doorgaans ook de effectiviteit op het gevechtveld verminderen. Tot slot omvat de term van Hesse de som van de totale invloed die de maatschappij (de cultuur) op de soldaat heeft. Het gaat daarbij vooral om de aangeleerde waarden en normen (bijvoorbeeld democratie en gelijkheid) alsmede afkomst, milieu en opleiding van de betrokkene.

De groepsfactor is door bijna alle auteurs uit het militair-sociologische vakgebied benadrukt. Vaak wordt deze factor als de belangrijkste gezien. Centraal hierbij staat de zogenaamde „primaire groep”. Dat is die groeps-grootte waarbij men onderling nog *face to face* contact heeft. Uit onderzoek blijkt dat een soldaat in eerste instantie vecht omdat hij niet wil onderdoen voor zijn groepsgenoten. Daarnaast vecht hij uit zelfbehoud. De combinatie van deze twee factoren, geïntieerd door de onderlinge band in de groep en de sociale controle, zorgt dat er voor het individu een hogere kans op overleven bestaat, dan wanneer hij alleen zou vechten. De mate van *individuele veiligheid* is immers in een groep groter dan daarbuiten.

Behalve de groepsfactor *an sich* zijn ook de mensen die de groep leiden van belang: de leiderschapsfactor. Nog steeds wordt het succes van veel „veldslagen” afgemeten aan de competentie van de militaire leiders. Een goede leider is een leider bij wie de ondergeschikten een gevoel van geborgenheid en veiligheid ondervinden; iemand die erin slaagt bij individuele militairen zelfvertrouwen aan te kweken zodat ze effectief vechten.³ Men zou kunnen stellen dat de verloren gegane familiebanden van het thuisfront te velde worden overgenomen door de leider en de primaire groep. Ik ga verder niet op deze factor in aangezien er al zeer veel over ge-

Afb. 1 Motivatiecurve

schreven is⁴.

Een andere belangrijke factor is de wijze waarop het leger als systeem is georganiseerd. Als een deelnemer in een organisatie geen vertrouwen heeft in het systeem en de procedures, dan daalt diens motivatie en derhalve zijn gevechtskracht. Samenhangend met de organisatiewijze zijn er de sancties die ze het individu kan opleggen. Dit kunnen zowel negatieve als positieve sancties zijn. Een negatieve sanctie is bijvoorbeeld de dreiging van de doodstraf, als een soldaat weigert zijn opdracht uit te voeren. Een positieve sanctie is de waardering die de soldaat krijgt (bijvoorbeeld in de vorm van een medaille of een ander aandenken na de gevechtsactie). Beide sancties kunnen soldaten blijven aanzetten tot de uitvoering van hun opdracht en daarmee effectief gedrag tot gevolg hebben.

Omvat de laatstgenoemde factor alle door de krijgsmacht te beheersen zaken, de slagveldfactor daarentegen omvat al die zaken die niet of nauwelijks door de organisatie zijn te beheersen, bijvoorbeeld het aantal slachtoffers dat zal vallen tijdens het gevecht. Dit kan zowel positief als negatief werken op het gevechtsgedrag: het sneuvelen van een vriend kan agressiviteit opwekken die tegen de vijand wordt gericht. Daarentegen kan het zien van veel slachtoffers de

angst voor de dood of voor vermindering versterken en daardoor negatief uitvallen.

Een ander element van de slagveldfactor is de vijand, en soms zelfs alleen maar het beeld van de vijand. Dit kan zowel kwalitatief als kwantitatief zijn. De geallieerde divisies in de Tweede Wereldoorlog vochten liever tegen een als kwalitatief slecht bekendstaande Italiaanse divisie dan tegen een SS-divisie. Voor de kwantiteit is het begrijpelijk dat een numeriek sterkere vijand de gevechtswaarde van de tegenstander beïnvloedt.

Naast de twee hierboven genoemde aspecten van de slagveldfactor, omvat deze ook de invloeden van het terrein en van het weer. Het moge duidelijk zijn dat een zwaar terrein en/of slecht weer een grote invloed kunnen uitoefenen op de prestaties van individuele militairen maar ook op die van complete eenheden.

De materiële factor omvat zowel fysiologische als operationeel/logistische aspecten. Bij fysiologie kunnen wij onder meer denken aan slaap en honger. Het spreekt voor zich dat deze aspecten bepalend zijn voor de effectiviteit van de militair. Daarnaast doet een tekort aan werkelijk „harde” zaken als brandstof en munitie, de gevechtskracht van een eenheid direct dalen. Daarbij komt nog dat dergelij-

ke tekorten ook een ander, niet materieel, effect hebben, namelijk de aantasting van het vertrouwen van de militair.

De tijd dat een soldaat op het gevechtveld verblijft, blijkt eveneens van invloed op zijn effectiviteit. Met name Moskos en Weinberg (1946) hebben naar de tijdsfactor onderzoek gedaan.⁵ Uit hun beider onderzoek blijkt eenduidig dat hoe langer een soldaat (aaneengesloten) onder gevechtsumstandigheden verkeert, des te groter de kans op vermoeidheid is. Dit beïnvloedt de effectiviteit nadelig; de angst voor het gevecht neemt bij elke volgende actie toe en wordt op een gegeven moment zelfs zo hevig dat deze nooit helemaal meer weggaat. Het blijkt dat soldaten na een periode van gemiddeld honderdachtig dagen op de grens van nog aanvaardbare inzetbaarheid zitten. Daartegenover staat Israëliisch onderzoek, welke aantoonde dat soldaten die na elke actie (positieve) *feedback* krijgen (een zaak van een goede leider en/of organisatie?) betere gevechtsumstandigheden opdoen, waardoor zij effectiever inzetbaar zijn. Rotatieschema's in combinatie met het *debriefing* van militairen (direct achter het front en na elke actie) worden dan ook tegenwoordig door de meeste krijgsmachten toegepast.

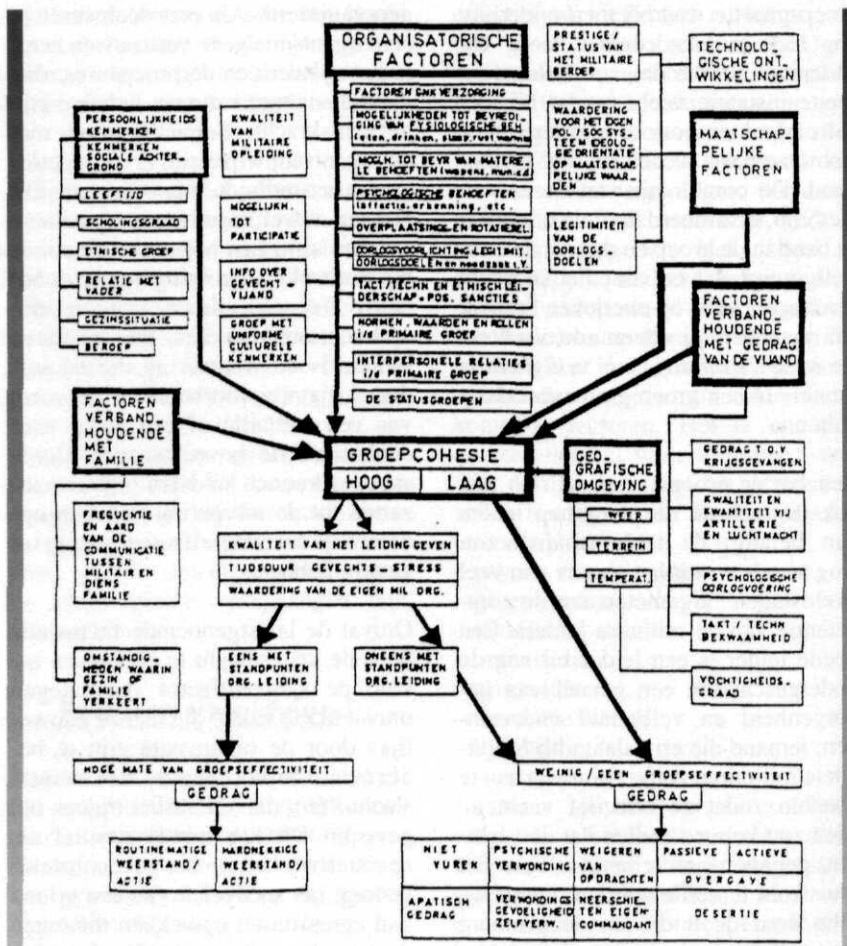
Relaties tussen de factoren van invloed

In het voorgaande is onderscheid gemaakt tussen effectief en ineffectief gevechtsumstandgedrag. Daarnaast zijn er zeven (hoofd)factoren van invloed beschreven. De vraag of gevechtsumstandgedrag effectief of ineffectief is, hangt direct samen met deze factoren. In het verleden zijn auteurs voor het merendeel ervan uitgegaan dat deze factoren van invloed voldoende waren om gevechtsumstandgedrag te verklaren. Naarmate er echter meer factoren bijkwamen, werden de opgestelde modellen steeds ingewikkelder en onoverzichtelijker. Zo zien wij in de combinatie van afbeelding 2 en 3 een

algemeen aanvaard model terug, waarin alle factoren van invloed naar voren komen.⁶ De onderlinge relatie, alsmede de „zwaarte” die de factoren elk voor zich innemen, is niet of nauwelijks in dit model terug te vinden. Dit komt mede door de hantering van het begrip „groepscohesie”.⁸ Dit begrip fungeert als een soort *melting pot*, waarin alle factoren van invloed samenkomen en zonder zicht van de buitenwereld op hun juiste waarde worden geschat. Na „weging” door deze groepscohesie wordt het uiteindelijke gedrag zichtbaar. Men kan in het algemeen stellen dat een lage groepscohesie tot ineffectief gedrag leidt en een hoge groepscohesie (afhankelijk van de aard van het leiderschap) tot een hoge effectiviteit. Naast dit onderscheid tussen effectief en ineffectief gedrag wordt er nooit

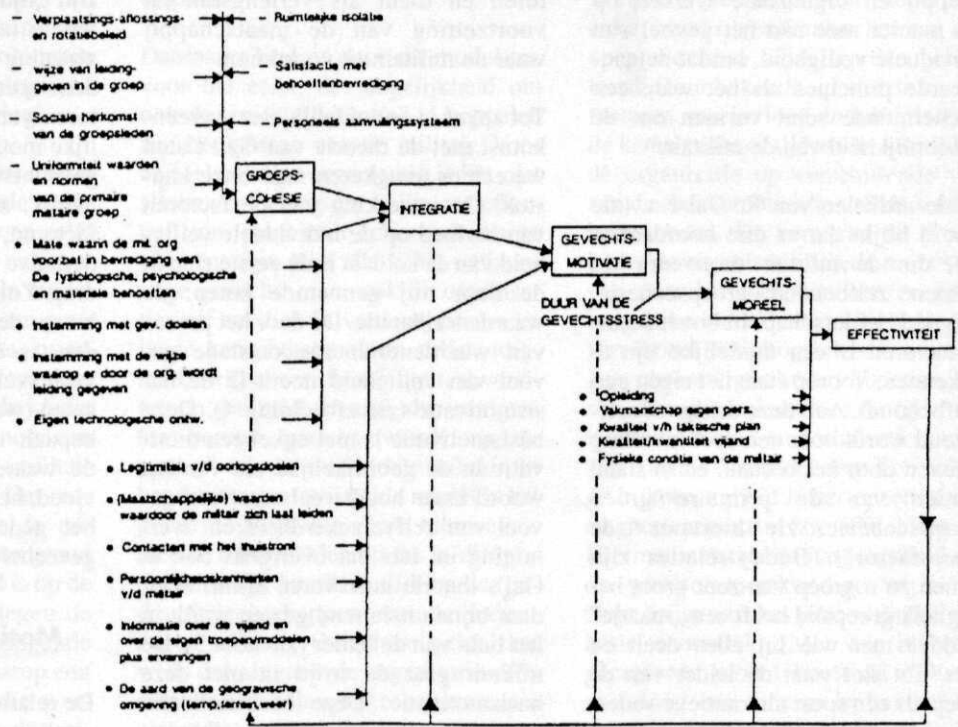
gesproken over *efficiëntie*. Gedrag kan (in)effectief zijn, maar ook wel degelijk (in)efficiënt. Tot nog toe is deze term in geen enkel mij bekend onderzoek meegenomen. De vraag is overigens of dat wel zou moeten. Wat is immers efficiënt gedrag? Effectief gedrag drukt men uit in de mate waarin iemand een positieve bijdrage levert aan de uitvoering van de opdracht. Efficiëntie zou men in het verlengde daarvan uit kunnen drukken als de mate waarin men omgaat met tijd, energie, materiaal en kosten. Is het voor een organisatie van belang om zowel effectieve als efficiënte werknemers te hebben, dan is het wellicht zaak om te komen tot een nieuw model. Ik zal later in dit artikel terugkomen op het belang van efficiënt gedrag.

Uit diverse onderzoeken valt een op-

Afb. 2 Factor van invloed

HET GEVECHTSVELDGEDRAG: EEN THEORETISCH MODEL

Afb. 3
Relaties tussen
factoren

merkelijke relatie af te leiden, die ik als aanzet zal gebruiken om te komen tot mijn eigen model van integratie. Ondanks de verscheidenheid in onderzoeken en gevolgtrekkingen van de auteurs is de „toon” van hun conclusies vaak dezelfde. De relatie die bij hen naar voren komt is de volgende⁸:

waardenoriëntatie —> motivatie —> gevechtsveldgedrag.

In deze benadering staat het begrip „motivatie” centraal. Een hoge motivatie leidt tot effectief gedrag, terwijl een ongemotiveerd persoon weinig effectief gedrag vertoont. Dit is een begrijpelijke conclusie, die zeer wel getoetst kan worden aan de ervaring van alledag. Wat echter opvalt is dat men ervan uitgaat dat de motivatie volledig afhankelijk is van de waardenoriëntatie van de betreffende persoon. Een voorbeeld kan dit verduidelijken.

Een persoon met een zeer pacifistische achtergrond zal zich minder gemotiveerd voelen om in een oorlog mee te doen, dan iemand die is opgegroeid met de gedachte dat het vader-

land tegen elke bedreiging moet worden verdedigd.

De achtergrond van de persoon (zijn waarden/normen/cultuur) speelt hier een belangrijke rol. Deze waardenoriëntatie wordt echter al lang vóór de daadwerkelijke strijd gevormd en is vanuit de organisatie moeilijk beïnvloedbaar.

De genoemde relatie maakt de invloed van de strijd zelf niet duidelijk: ten behoeve van de motivatie voldoet alleen de waardenoriëntatie van de militair. Het moge echter duidelijk zijn dat naarmate het gevecht voortduurt, de motivatie onder ernstige druk komt te staan. Vandaar dat deze relatie slechts een uitgangspunt is, een goede kapstok om iets aan op te hangen.

Modelontwikkeling

De militair wordt al lang voordat hij de strijd in gaat, gevormd. Vanaf zijn geboorte wordt hij beïnvloed door waarden en normen uit zijn cultuur/

milieu. Hierdoor vormt zich een bepaald karakter, dat deels ook erfelijk bepaald is. Met dit karakter komt de militair de organisatie in, waar hij vervolgens verder wordt gevormd volgens de principes van die organisatie. Dit proces kan men „institutionalisering” noemen.

Tijdens deze institutionalisering leert de militair als persoon een aantal „trucjes” om zich onder verschillende (sociale) omstandigheden staande te houden. De basis van zijn eigen wezen gaat echter niet verloren. Deze basis, zijn persoonlijkheid, is het meest kostbare wat hij bezit en onder omstandigheden van grote geestelijke en lichamelijke druk is zijn actie gericht op het in-stand-houden ervan. Dit gegeven noemen wij vaak „de overlevingsdrang” van de mens en het vertaalt zich in het streven naar een zo groot mogelijke individuele veiligheid.

Dit waarborgen van de individuele veiligheid staat mijns inziens centraal voor de soldaat. Het is de meest basale uiting van gedrag op het moment dat het eigen „ego” in gevaar komt.

De institutionalisering van maatschappij en organisatie werken op hun manier mee aan het gevoel van individuele veiligheid, omdat de aangeleerde principes als het ware een beschermende schil vormen om de persoonlijkheid van de militair.⁹

Uit de artikelen van R. Gal e.a. (zie noot ⁹) blijkt dat er drie hoofdzaken zijn, die de militair motiveren tot vechten: zelfbehoud, groepscohesie, en (goed) leiderschap. In bovenstaande factoren is een duidelijke lijn te herkennen. Voorop staat het eigen ego (zelfbehoud). Aan deze drang tot zelfbehoud wordt voor een deel invulling gegeven door het bestaan en in stand houden van de primaire groep (groepscohesie, zie hiervoor „de groepsfactor“). Buddy-relaties zijn binnen zo'n groep van zeer groot belang: elk groepslid heeft een „maatje“ (buddy) met wie hij alles deelt en doet. Tot slot staat de leider van de groep als een soort alternatieve vaderfiguur boven de groep. Deze (goede) leider is de directe verbinding met de organisatie en de maatschappij en fungeert daarmee als verlengstuk van de persoonlijkheid van de militair. Op deze wijze ontstaat rondom het eigen ik een verwevenheid van structuren, die uiteindelijk alle ten doel hebben elkaar in stand te houden.

De individuele veiligheid van de militair staat vooralsnog centraal. Op deze veiligheid werken de verschillende factoren van invloed: de psyche van de soldaat, de groepsfactor, de leider en de organisatie, in. Ten behoeve van zijn zelfbehoud streeft de militair naar een zo groot mogelijke individuele veiligheid. Dit doet hij door zich te omringen met structuren die hem bescherming bieden. Ook bij de hierboven genoemde vier factoren van invloed is een lijn te bespeuren. De keten begint bij de psyche van de soldaat (de door erfelijkheid en maatschappij gevormde schil), daarna volgt de buddy-relatie binnen de primaire groep (groepsfactor), de leider is, zoals reeds besproken, de intermediair tussen groep en organisatie, de organisatie zelf ten slotte die continu

verweven is met de voorgaande structuren en dient als verlengstuk en voortzetting van de maatschappij waar de militair uit voortkomt.

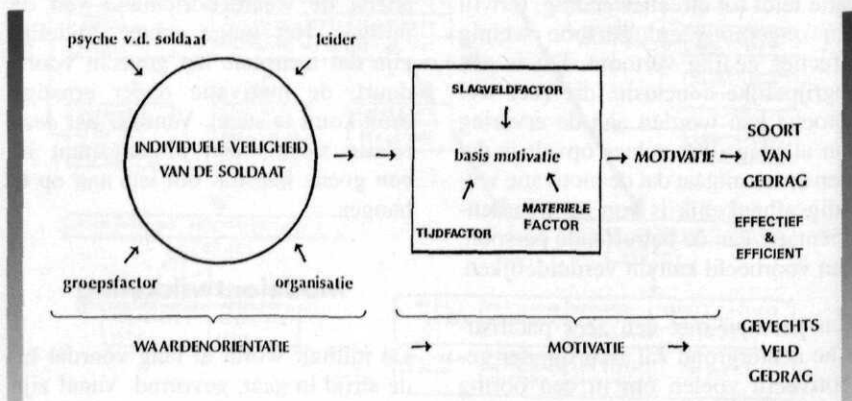
Tot zover is er duidelijk een overeenkomst met de theorie van Gal. Laten we echter terugkeren naar onze kapstok. De inwerking van de factoren van invloed op de individuele veiligheid van de soldaat is de eerste stap in de door mij genoemde keten; de waardenoriëntatie. De door het proces van waardenoriëntatie ontstane gevoel van veiligheid noem ik de basismotivatie (zie afbeelding 4). Deze basismotivatie is niet enkel een motivatie in de gebruikelijke zin van het woord maar houdt veel meer een gevoel van zelfverzekerdheid en overtuiging in, iets dat overigens ook in Gal's theorie naar voren komt, maar daar bijna uitsluitend gezien wordt in het licht van de leider (zie noot 3). De militair gaat de strijd in met deze basismotivatie. Deze basismotivatie bevindt zich op dat moment (afhankelijk van de waarde van de factoren van invloed) op een bepaald punt langs de verticale as (motivatie-as) (zie afbeelding 1).

In ons voorbeeld is gekozen voor een positieve uitkomst van de waardenoriëntatie. De motivatie bevindt zich derhalve boven de zogenaamde „nullijn“, waarop de motivatie afwezig is. In de tijd dat de militair in de strijd verblijft, is zijn basismotivatie onderhevig aan een tweede proces. Bij dit proces, dat start onder geestelijk en

lichamelijk zware omstandigheden, zijn „tijd“, „slagveldfactor“ en „materiële factor“ van belang. De beïnvloeding van de basismotivatie door deze specifieke (strijdgebonden) factoren van invloed levert de uiteindelijke motivatie van een soldaat op het gevechtveld. De motivatie kan namelijk, afhankelijk van de invloedsfactoren, dalen onder de nullijn en derhalve zorgen voor ineffectief gedrag. Zolang echter de motivatiecurve boven de nullijn gehouden kan worden, is er sprake van effectief gevechtveldgedrag. De waarde van de keten (waardenoriëntatie > motivatie) bepaalt uiteindelijk, afhankelijk van de waarde van de factoren van invloed, het al dan niet effectief zijn van het gedrag van de militair op het gevechtveld (zie afbeelding 4).

Motivatie en effectiviteit

De relatie tussen motivatie en effectiviteit is uiteraard niet zo'n verrassende. Vele, zoniet alle, modellen uit de militaire sociologie hebben op de een of andere manier een raakvlak met deze begrippen. De vraag is dan ook of het hierboven beschreven model daar nog iets aan toevoegt. Ik ben van mening dat dat zeker het geval is. Allereerst heb ik al aangegeven dat veel van de bestaande modellen uiterst verwarrend kunnen zijn. Bovendien ligt de nadruk bij de meeste benaderingen op de (externe) factoren van invloed, waarvan de lijst schier

Afb. 4 Integratiemodel

onuitputtelijk blijkt. Zelfs de voor-
aanstaande auteur R. Gal kent aan een
externe factor als „leiderschap” een
zeer groot gewicht toe. Tot slot kiezen
vele auteurs voor een psychologische
of een sociologische benadering.

Met het hierboven beschreven model
hoop ik de nadelen van de oude bena-
deringen achterwege te laten en zelfs
een paar voordelen toe te voegen.
Daarnaast verzoek ik met mijn model
een puur psychologische en een puur
sociologische benadering te over-
bruggen. In het zojuist besproken
model staat het begrip „individuele
veiligheid” centraal, waarmee een
belangrijke dimensie aan de (militaire)
sociologie is toegevoegd. Het model
is namelijk ontstaan uit de gedachte
dat de (culturele) achtergrond
van mensen van grote invloed is op de
wijze waarop zij aankijken tegen de
ervaringen uit de hen omringende
werkelijkheid. De manier waarop een
samenleving aankijkt tegen die wer-
kelijkheid is van invloed op de ver-
werking van ervaringen. Inzicht daar-
in geeft de mogelijkheid op een an-

dere manier met deze ervaringen om
te gaan.

Daarnaast bestaat door dit model nu,
voor het eerst, de mogelijkheid om
ook de term „efficiëntie” te koppelen
aan het gedrag van de militair. Voor
de toekomstige organisatie is het niet
alleen van belang dat militairen effec-
tief zijn, maar zeer zeker ook dat ze
efficiënt zijn. Niet alleen het toekomstige
gevecht, maar ook de organisatie
zelf zal zich in vredetijd meer en
meer kenschetsen door zelfstandig-
heid, zelfbeheer, flexibiliteit, diversi-
teit en snelheid, waarbij dus een gro-
ter beroep gedaan wordt op de
„geest” van de individuele militair. In
het door mij ontwikkelde model is het
goed mogelijk om deze nieuwe eis
mee te nemen. Men stuurt in dit model
namelijk hoofdzakelijk op de (gedrags)
eigenschappen van de individuele
militair. Ook hier geldt dan
weer dat als men de organisatie-efficiëntie
als belangrijke meerwaarde
ziet, men er, met behulp van de diverse
genoemde invloedsfactoren, al in
een vroegtijdig stadium (recruterings

en opleiding) aan kan werken.
Tevens is het besproken model niet
enkel beschrijvend, maar het kan ook
op preventieve wijze worden gehanteerd.
Door bekendheid met de hoofd-
factoren van invloed en hun plaats in
de keten (voor of tijdens de strijd) kan
de organisatie op verschillende wijzen
de (basis)motivatie van de soldaat
beïnvloeden. De kern van dit proces
is dat de organisatie steeds moet streven
naar het idee van een zo groot mogelijke
individuele veiligheid. Het model is
tijdlogisch, dat wil zeggen chronologisch:
het functioneren van de militair kan door
de tijd heen worden gevolgd en derhalve
kan men zijn „status” beïnvloeden. Een
aardige bijkomstigheid is het opzetten van
de motivatiecurve (zie afbeelding 1).
Hiermee ontstaat de mogelijkheid om
op grafisch-meetekundige wijze inzicht
krijgen in het proces dat de militair
doormaakt. Met het hiervoor gecreëerde
model heeft de militair-socioloog een
schema in handen dat op eenvoudige
wijze een beschrijving geeft van het
gedrag van de militair, niet alleen tijdens
het gevecht, maar ook in de belangrijke
fase die daaraan voorafgaat, en waarbij
de mogelijkheid bestaat om door opleiding
en training continu bij te sturen.
In onze huidige krijgsmacht is dit zeer
belangrijk. Met de overschakeling naar
een BBT-leger is het interessant om al
tijdens recruterings en opleiding rekening
te houden met bovengenoemde militair-
sociologische zaken. De huidige BBT'er
is immers langer in de organisatie
aanwezig en doet tijdens zijn functie-
vervulling meer ervaringen op die
uiteindelijk van invloed kunnen zijn
op zijn gedrag. De hoge mate van
internationale samenwerking en de
daarmee gepaard gaande uitzendingen,
laten de militair hedentendage veel
meer kennismaken met diverse vormen
van menselijk leed en verschikkingen,
dan de laatste decennia het geval was.
Ondanks deze ervaringen dient de
militair professioneel gedrag ten toon
te spreiden en dat gedurende langere
tijd.¹⁰ Een selectie vooraf op basis van
bovengenoemde zaken en het inbrengen
in de opleiding van diverse mo-

Literatuur

¹ Hesse, K. – *Der Feldherr Psychologos* –
Berlijn E.S. Mittler & Sohn (1922).

² Weinberg, S.K. – *The Combat Neuroses*
– American Journal of Sociology (1946)
51, blz. 465-478.

³ Interessant in dit opzicht is het Israelisch
onderzoek van R. Gal die uitgaat van
individuele, groeps- en gevechtsveld-
factoren die onder invloed van de com-
mandant leiden tot min of meer effectief
gevechtsgedrag. R. Gal – *A portrait
of the Israeli soldier* – Greenwood Press
(1986).

⁴ N. Dixon – On the psychology of mili-
tary incompetence – Pimlico London
(1994).

⁵ Moskos, C.C. – *Eigeninteresse, Primär-
gruppe und Ideologie*, Kölner Zeitschrift
für Soziologie und Sozialpsychologie
1968, 20 (special issue 12), blz. 199-220.
Weinberg, S.K.: *ibidem*.

⁶ Van Heerde, R.J.A.T. – *Sociologie van
de oorlogvoering* – syllabus KMA, deel
1 en 2, Breda april 1988.

⁷ Groepscohesie is de mate waarin de
leden van een (militaire) groep zich met
elkaar verbonden voelt, ofwel echt een
hechte groep vormen.

⁸ Ardant du Picq, C.J.J. – *Etudes sur le
combat* – Deel I en II, Paris Chapelot
(1903).

Moskos, C.C.; *ibidem*.

Hesse, K.; *ibidem*.

⁹ Zie hiervoor o.a.:
N. Dixon; *ibidem*, blz. 189-207 en 214-
237.

R. Gal; *Unit morale: From a theoretical
puzzle to an empirical illustration - an
Israeli example*, Journal of Applied
Social Psychology, 16 (1986), blz. 549-
564.

R. Gal & F.J. Munning; *Morale and its
components: A crossnational compari-
son*, Journal of Applied Social Psycho-
logy, 17 (1987), blz. 369-391.

¹⁰ Professioneel wil hier dus zegge: *effec-
tief en efficiënt*.

gelijke ervaringen zou de militair op voorhand al een groter zelfvertrouwen geven en daarmee zijn basismotivatie verhogen. Daarnaast kan de organisatie zorgdragen voor een betere organisatiestructuur (minder bureaucratie bijvoorbeeld), zodat het vertrouwen in de organisatie toeneemt. Tevens kan voldoende informatie over de vijand, goede materieelvoorziening en dergelijke, voor een betere motivatie zorgen tijdens de strijd.

Tot slot kan het model behalve een preventieve ook een curatieve werking hebben, wat betekent dat het ook tijdens en na de strijd een handleiding kan zijn voor individuele gevallen. Het kan namelijk per individu nagaan in welke fase zich manco's hebben voorgedaan en hoe die vervolgens het beste kunnen worden opgelost.

Optimaliseren

Van oudsher wordt onderzoek gedaan naar het gedrag van mensen tijdens

het gevecht. Dit onderzoek is van belang, omdat *de mens* nog steeds een sleutelpositie inneemt op het gevechtveld. Inzicht in zijn gedrag kan uiteindelijk leiden tot voorspelbaarheid, op basis waarvan de organisatie maatregelen kan nemen om de effectiviteit en efficiëntie van menselijke inzetbaarheid te optimaliseren.

Het onderzoek heeft geleid tot ingewikkelde en soms slecht hanteerbare modellen. De gemeenschappelijke relatie die in deze modellen naar voren komt is de volgende: waardenoriëntatie → motivatie → gevechtsgedrag. Op grond van de factoren van invloed op het gevechtsgedrag kan deze relatie worden uitgebouwd tot een eenvoudig model, waarin de eerste stap in de keten (waardenoriëntatie) heel nadrukkelijk het belang laat zien van de factor organisatie en maatschappij. Met andere woorden: het grootste gedeelte van de basismotivatie ligt ter verantwoording van de organisatie en de maatschappij, waarin de soldaat al jaren als burger of militair leeft. In een ver-

anderende Defensie-organisatie met nieuwe beroepsmilitairen bepaalde tijd is het van groot belang dat vanaf het vroegste begin (recruterij en opleiding) rekening wordt gehouden met de invloed van de maatschappij op het uiteindelijk functioneren van militairen.

Het ontwikkelde model beperkt zich niet enkel tot de periode vóór het gevecht. Ook tijdens en na het gevecht kan het bijzonder goed worden gehanteerd. Men kan voor, tijdens en na de strijd steeds (met behulp van de motivatiecurve) de positie en status van militairen „aflezen” en zo eventueel bijsturen.

Uiteindelijk dienen studies naar het gedrag van mensen tijdens het gevecht te leiden tot het inzicht dat de kwaliteit van een organisatie niet gewaarborgd wordt door alleen technische of materiële factoren, maar ook door het begrip „kwaliteit” te zien als een *allround* factor van de gehele organisatie, waarin de mens zowel schepper als vernietiger kan zijn.

MENINGEN van anderen

„Is verbeterd economisch beheer een verbetering van het operationele produkt?“

Van harte onderschrijf ik de strekking van het artikel „Is verbeterd economisch beheer een verbetering van het operationele produkt?“ van Lt-Gen Van Baal en Drs. Berg; door inzicht in kosten kan „*More Bang for the Buck*“ worden verkregen en door resultaatverantwoordelijkheid kan een optimale output worden bereikt door het niveau dat hierin het beste inzicht heeft. Mijn reactie richt zich echter op de laatste twee zinnen van dit artikel: „*Terughoudendheid, misschien wel angst, vloeit voort uit het idee dat bij een duidelijke input-output relatie iemand hoog in de organisatie (DGEF?) aan de knop „input“ kan draaien onder het mom: kan het ietsje minder? Als we deze achterdocht niet laten varen verbeteren we onze produkten nooit.*“

Het knelpunt zit in de meetbaarheid van de operationele output. Hoe goed is goed genoeg? Als het erop aankomt zullen we in ieder geval beter moeten zijn dan de vijand, ten minste tijdelijk en plaatselijk. Het motto „*Let's be better*“ zou de krijgsmacht niet misstaan.

Als een meetbaar deel van operationele output bij de KL noemen de schrijvers onder andere de pantsergeniecompagnie. Dit herinnert mij aan mijn tijd als pelotonscommandant bij deze eenheid. Vanwege de veelzijdigheid van de uit te voeren genietaken bestond elke groep uit mineurs, sappeurs, pontonniers, boordschutter en chauffeur M-113, allen met hun eigen specialiteiten die goed waren omschreven en genormeerd. Op papier zou hiermee de output van het peloton moeten kunnen worden geleverd. De praktijktest was de befaamde oefening „Wie van de vijf“, waarbij alle parate pantsergeniepelotons streden om de „Generaal Snijders wisselbeker“. Mijn ervaring was dat de enige manier om deze

beker te winnen (beter te zijn dan de „vijand“) bestond uit een 100 procent cross-training van alle specialismen. Iedereen moest alle details kennen. Pas dan kon je de onvermijdelijke tegenslagen tijdens „de strijd“ het hoofd bieden.

De kern van deze ervaring is dat het niet voldoende is deelaspecten van het optreden te meten (in dit voorbeeld: de individuele vaardigheid van de sappeur, mineur, et cetera) maar dat het totale produkt bepalend is. Dit kon worden aangetoond omdat het produkt van het pantsergeniepeloton nog meetbaar was. Ook het compagniesniveau zal voor een belangrijk deel nog meetbaar zijn. Het normeren en meten van de totale output op bataljonsniveau en hoger is mijns inziens echter nagenoeg onmogelijk („Hohenfels“ benadert de werkelijkheid voor het bataljonsniveau nog het meest). Op dit niveau komen teveel invloeden samen. Een harde normering zal zich beperken tot, overigens zeer waardevolle, deelaspecten van de output. Het geheel is echter niet gelijk aan de som van de delen. Ik ben ervan overtuigd dat collega's die met hun eenheid echte operationele omstandigheden hebben meegemaakt tot vergelijkbare conclusies zijn gekomen.

Dan kom ik nu tot de relatie met het verbeterd economisch beheer. Ik ben zelf een blauwe maandag lid geweest van de projectgroep Verbeterd Economisch Beheer (VEB). De discussie in deze projectgroep spitste zich herhaaldelijk toe op de vraag hoe een operationeel commandant kon worden gestimuleerd/gedwongen om minder kosten te maken. Het project maakte immers deel uit van „spoor 1“ en moest wel geld opleveren. Kan je de operationele commandant net als een commandant van een logistieke eenheid binden aan kengetallen? Is de output zodanig te normeren dat hieraan de output kan worden gerelateerd? Het leek niet waarschijnlijk dat een commandant zodanig kostenbewust kon worden gemaakt dat hij vrijwillig aan zou geven met minder toe te kunnen. In deze discussie heb ik me steeds op het standpunt gesteld dat een operationele commandant goed in staat is te optimaliseren binnen een budget, maar dat vanwege de onmeetbaarheid van de integrale output niet mag worden ver-

wacht dat hij tevreden is met minder dan het maximum haalbare. Hij moet wisselende accenten kunnen leggen om de kennis en ervaring van zijn eenheid over een breed veld te kunnen handhaven. Hiervoor zijn de gefixeerde standaardnormen uit de tijd van het dienstplichtigenleger (de KL als opleidingsfabriek met een te korte diensttijd) zelfs ongewenst. Een negatief voorbeeld betreft een Amerikaanse luchtmacht eenheid die kostenbesparend alleen de minimaal voorgeschreven kunstjes uitvoerde (meting van deelaspecten) in de directe omgeving van de eigen basis, onder verwaarlozing van de bredere operationele taken. Bij TRADOC (*Training and Doctrine Command*) van de US-Army was al eerder gebleken dat schijnbare elite-eenheden bij het „echte“ gevecht (met duelsimulatoren, vergelijk „Hohenfels“) door de mand vielen. De tot dan gehanteerde normen bleken niet geheel in overeenstemming met de praktijk. Als hiervoor aanwijzingen bestaan, is het niet acceptabel de training te beperken tot deze normering.

Waarmee kan verbeterd beheer voor operationele eenheden dan worden bereikt? Op de eerste plaats moet een commandant in staat worden geacht om een overmatige inspanning op één deelgebied als oneconomisch te verwerpen als daarmee andere belangrijke aspecten tekort komen; optimalisering binnen een bepaald budget dwingt hem hiertoe.

Op de tweede plaats kan door onderlinge vergelijking van gelijksoortige eenheden (ook internationaal) worden vastgesteld welke eenheid efficiënter optreedt: betere prestaties met dezelfde middelen. Dit moet gekopieerd worden.

Op de derde plaats zal een hogere commandant binnen zijn ressort op een bepaald moment stellen bij bepaalde eenheden, waardoor andere eenheden met een beperkter budget moeten rondkomen; zij worden dan tot meer doelmatigheid verplicht. Hiermee leidt verbetering van het economisch beheer weliswaar nog niet tot kostenbesparing maar wel tot outputverbetering. Als we willen dat de bezuinigingsoperatie zich beperkt tot „spoor 1“ (doelmatigheid), mogen we niet tornen aan de geofendheid van de operationele eenheden (dit raakt namelijk aan „spoor 3“: de operationele capaciteit).

Mijn conclusie is dat er geen sprake hoeft te zijn van terughoudendheid, en zeker niet van angst, bij duidelijke *input-output* relaties. Hoe meer we meten hoe meer we ons kunnen verbeteren. Iedereen (ook DGEF) moet zich er echter van bewust zijn dat de *input-output* relaties voor het operationele produkt niet zo „duidelijk” kunnen zijn als voor andere gebieden. Operationele metingen zullen immers slechts een deel van de totale *output* kunnen weergeven. Alleen op basis hiervan mag niet gekort worden! De te bereiken doelmatigheid bij operationele eenheden moet daarom op kwaliteitsverbetering zijn gericht. „*Let's be better.*”

H.M. VAN LENT, kolonel der genie

Luchtverdediging in de KL, „Joint or Stand Alone”

Met veel belangstelling heb ik het artikel „Luchtverdediging in de KL, nu en op weg naar de toekomst” van luitenant-kolonel C.J. Bardelmeijer gelezen. Als collega luchtverdediger van de KLu stemt het mij tot vreugde dat de huidige luchtverdedigingscapaciteit van de KL wordt verbeterd, en dat de lang ontbeerde integratie van deze luchtverdedigingsmiddelen met het *NATO Integrated Air Defence System (NATINADS)* gestalte gaat krijgen. Echter, de beschreven KL visie op de gezamenlijke luchtverdediging en de wijze waarop de KL de integratie denkt te realiseren, is voor mij reden tot een lichte ongerustheid en aanleiding tot deze reactie. Ik doel met name op de geschetste plaats van de KL in het NAVO luchtverdedigingsconcept, de noodzaak tot het coördineren van gezamenlijke *Command, Control and execution* aspecten en de toepasbaarheid van de *Airspace Control* procedures. Deze drie zaken worden achtereenvolgens door mij becommentarieerd, en worden gevolgd door een beschouwing over (het belang van) het *Target Information Command and Control System*. Ik sluit mijn artikel af met een naschrift.

De plaats van de KL in het NAVO lucht- verdedigingsconcept

Door het wegvallen van het Warschaupact

en de grootschalige luchtdreiging die van dit pact uitging, is het niet langer noodzakelijk dat de NAVO zich voorbereidt op een algemene luchtverdediging in het gehele verdragsgebied. Tevens is de NAVO door de ingezette en voortdurende inkrimping en terugtrekking van de luchtstrijdkrachten niet langer in staat tot het uitvoeren van deze algehele gebiedsluchtverdediging.

Het nieuwe *Counter Force Concentration Defence* concept geldt niet alleen voor de landstrijdkrachten maar ook voor de luchtstrijdkrachten. De in het artikel beschreven wijze waarop het *NATINADS* de luchtverdediging uitvoert lijkt daarom enigszins gedateerd. Meer dan ooit tevoren, wordt ernaar gestreefd om inhoud te geven aan het militaire spreekwoord: „wie alles verdedigt, verdedigt niets”. Dit wordt gerealiseerd door „clusters” Geleide Wapens voor de statische verdediging van geselecteerde vitale objecten of (relatief kleine) gebieden, en een flexibele inzet van de luchtverdedigingsjagers. Gelet op het geringe aantal jagers dat ter beschikking staat, wordt geprobeerd deze vliegtuigen zoveel mogelijk samengetrokken in te zetten op die plaats(en) waar zij nodig zijn als compensatie van de dreiging. De jagers worden niet langer meer verspreid door het hele luchtruim. In feite is hier ook sprake van een „cluster verdediging, maar dan met jagers, ter bescherming van geselecteerde vitale objecten en (relatief kleine) stukken luchtruim. In vakjargon worden deze „jagerclusters” aangeduid als *Fighter Area of Operational Responsibility (FAOR)*. Door het *Counter Force Concentration Defence* concept, is het belang van de algehele gebiedsluchtverdediging aan het vervagen en is de scheiding in taakstelling tussen de algehele gebiedsverdediging en objectverdediging niet meer zo sterk aanwezig als wordt verondersteld.

De in het artikel aangehaalde „*NATINADS* paraplu” kan dus vol met bewust gekozen gaten zitten. De conclusie dat deze „paraplu” de KL de mogelijkheid geeft de eigen luchtverdedigingsprioriteiten naar eigen goedgevoelen in te vullen en haar luchtverdedigingsmiddelen te verplaatsen wanneer dit in het totale (KL) optreden noodzakelijk wordt geacht, is daarom wellicht niet juist.

Coördinatie van „Command, Control and execution”

De eenzijdigheid van de conclusie is een tweede reden om aan de juistheid ervan te twifelen. In tegenstelling tot dat wat in het artikel wordt beweerd, is het altijd noodzakelijk dat de *Air Campaign* en de *Land Campaign* met elkaar worden gesynchroniseerd. Alleen dan kan het gewenste resultaat, de *Overall Campaign Objectives*, worden bereikt. Een constante coördinatie tussen de land- en luchtstrijdkrachten, ook over andere aspecten dan de luchtverdediging, is daarom onontbeerlijk. Dit is reeds geruime tijd geleden op aandringen van de Amerikaanse strijdkrachten door de NAVO onderkend, en heeft geleid tot het *Joint Force Air Component Commander (JFACC)* principe. Het *JFACC* concept onderstreept dat een effectieve en efficiënte luchtverdediging en beheer van het luchtruim, als onderdeel van het geheel *Air Warfare of Air Power*, staat of valt met een gecentraliseerde en eenhoofdige leiding. Het invullen van de KL luchtverdedigingsprioriteiten en het verplaatsen van de KL luchtverdedigingsmiddelen naar eigen KL inzicht, stroken dan ook niet met het *JFACC* principe. Het „militaire” spreekwoord; „er kan er maar een de (luchtverdedigings) baas zijn”, lijkt ook hier van toepassing.

Deze conclusie werpt ook een ander licht op de door luitenant-kolonel Bardelmeijer geponeerde stelling dat het slechts in een voor landmachtbegrippen statisch optreden uitvoerbaar en zinvol zou zijn om de ontplooiing van de KL luchtverdedigingsmiddelen met het *NATINADS* (lees *JFACC*) te coördineren. Toegegeven, het (nog) niet volledig operationeel of bemand zijn van de *Air Operations and Coordination Centers (AOCCs)* bevordert de coördinatie niet. Tevens onderken ik dat door het ontbreken van de benodigde kwantitatieve en kwalitatieve communicatiemiddelen tussen de land- en luchtstrijdkrachten, de uitvoerbaarheid van de coördinatie problematisch is. Echter, ik beschouw het van het allerhoogste belang dat de luchtstrijdkrachten op de hoogte zijn (op zijn minst) van de ontplooiing van de KL luchtverdedigingsmiddelen.

niet alleen tijdens een statisch KL optreden maar juist tijdens de manoeuvre. Denkt u maar aan *Preplanned/Immediate Close Air Support* (CAS), *Suppression of Enemy Air Defence* (SEAD), *Stand Off Jamming* (SOJ) en *Close In Jamming* (CIJ) missies. Al deze operaties worden in de directe nabijheid van de KL luchtverdediging uitgevoerd waardoor overleg over de *Command and Control* en coördinatie over de ontplooiing van de KL luchtverdediging uitermate belangrijk is. De coördinatie tussen de land- en luchtmachtkrachten moet natuurlijk niet beperkt blijven tot eenrichtingsverkeer en tot (V)SHORAD aspecten. Zonder te pretenderen dat de volgende opsomming compleet is, dient er ook overleg plaats te vinden over het optreden van andere vormen van *Army Organic Air Defence* (AOAD), het uitvoeren van helikopter operaties door *Army Aviation* eenheden, het bepalen van vijandelijke 1e en 2e echelon gronddoelen (CAS en *Battlefield Air Interdiction* (BAI)), het bepalen van *Air Interdiction* (AI) gronddoelen die verder in het vijandelijke achterland liggen, en coördinatie over doelen die traditioneel door de luchtmachtkrachten uitgeschakeld worden maar ook binnen het vuurbereik van de landstrijdkrachten liggen. Samengevat: de land- en luchtoperaties moeten *Joint* geplanned en uitgevoerd worden. „Twee (of meer) zielen weten meer dan een.”

Airspace Control

Terug naar de KL luchtverdediging. Zoals ik heb aangegeven is het noodzakelijk dat alle aspecten van de KL luchtverdediging, zoals de positie van de middelen, de omvang van mogelijke *Weapon Control Zones* (WCZs) en de daarin geldende *Weapon Control Status* (WCS), tijdens *Joint Air/Land Planning* overleg gecoördineerd worden met de luchtmachtkrachten. De JFACC is aangesteld als opperbevelhebber over de luchtoperaties en het luchtruim. Als geen ander is de JFACC op de hoogte van de huidige en nog uit te voeren luchtoperaties en het daarbij benodigde gebruik van het luchtruim. De JFACC is daarom als beste in staat om de gevolgen van de KL WCZs en WCS' in te schatten. Er valt dus veel voor te zeggen om de eindbevoegdheid tot het wel of niet

instellen van de KL WCZs, en het bepalen van de geldende WCS' (*Self Defence* buiten beschouwing gelaten) neer te leggen bij de JFACC, met de mogelijkheid om deze bevoegdheid gedeeltelijk of in het geheel te delegeren naar ondergeschikte *Air Commanders*. Ik realiseer me dat ik met deze suggestie wellicht extra „voltagge” toevoeg aan het (traditionele?) spanningsveld dat tussen de land- en luchtmachtkrachten bestaat over de zeggenschap over luchtoperaties die de beide strijdkrachten raken. Ter illustratie van dit spanningsveld: „*If I cannot control that airspace and the weapon employment orders, he will not get my aircraft*”. Deze opmerkelijke uitspraak werd gedaan tijdens *Computer Aided Exercise* (CAX) *Cannon Cloud 95*. Het betrof hier een beslissing van de *Commander Interim Combined Air Operations Center 3 Semach* (COMICAOC 3) op een OAS/CAS-verzoek van de commandant van het *4th German Corps* om ondersteuning van zijn „*blocking operations*”. Echter, het CAS gebied bevond zich in een *High Density Airspace Control Zone* (HIDACZ) en in de directe nabijheid van een aantal WCZs die gecontroleerd werden door het *4th German Corps*. COMICAOC 3 weigerde om zijn vliegtuigen bloot te stellen aan het dreigende „*blue-on-blue engagement*” gevaar en antwoordde daarom negatief op het luchtsteunverzoek. Het zal u niet verbazen dat de bewuste COMICAOC 3 een Amerikaanse generaal was, opgevoed met het JFACC concept.

Was deze beslissing nu onjuist of juist? Volgens de NATO procedurele boekwerken, zoals *SUPPLAN 35001 M* (*Airspace Control Procedures*), zou mijn antwoord op deze vraag „onjuist” moeten zijn. Immers, de HIDACZ en WCZs waren tijdig aangevraagd door het *4th German Corps* en door AIRCENT gepubliceerd in de *Airspace Control Order* (ACO). Echter, AIRCENT is geen JFACC hoofdkwartier en op grond van mijn overwegingen over eenhoofdige leiding over luchtoperaties, luchtverdediging en luchtruimbeheer, ben ik gevoelsmatig geneigd om deze vraag toch met „juist” te beantwoorden. Dit gevoel wordt versterkt doordat luitenant-kolonel Bardelmeijer in zijn artikel aan geeft dat het KL luchtverdedigingsconcept moet worden gebaseerd op autono-

mie van de wapensystemen ten aanzien van doelselectie, identificatie en vuuroeping. Hij onderkent dat dit een mogelijke bedreiging vormt voor de eigen luchtoperaties, maar geeft aan dat zijns inziens het *Airspace Control System* (SUPPLAN 35001 M) voldoende flexibel is om in de meest uiteenlopende soorten operaties de veiligheid van het eigen en neutraal luchtverkeer te verzekeren. Hij stelt wel als voorwaarde dat de *Airspace Control* berichtgeving snel en accuraat tot op het wapensysteem moet plaatsvinden. Dit is nu juist het probleem. De huidige NAVO *Command and Control* (C2) cycle begint reeds 48 tot 72 uur voordat de uitvoering plaatsvindt. De eerste 24 uur (48 - 72 uur voor de uitvoering) worden opgeslokt door AIRCENT met het opstellen, op elkaar afstemmen en verzenden van de *Air Operations Directive* (AOD), de ACO en de *Prioritised Target List* (PTL). Tijdens de volgende 24 uur (24 - 48 uur voor de uitvoering), vertalen de ICAOCs de AOD, ACO en PTL in een gedetailleerd plan (de *Air Task Order* (ATO)) dat door de ondergeschikte eenheden uitgevoerd wordt tijdens de laatste 24 uur (0-24 uur). De ICAOCs zijn in staat om na het verzenden van de ATO de uitvoering tijdens de laatste 24 uur bij te sturen. Echter, de middelen en mogelijkheden zijn beperkt en het blijkt keer op keer dat het wijzigen van een in gang gezette ATO een moeilijke en soms zelfs hachelijke zaak is. Gechargeerd gesteld: de NAVO vecht „*the day before yesterdays war*” en is slechts in geringe mate in staat om op de dag zelf op de „*Dynamics of Battle*”, inclusief gewijzigd luchtruimbeheer, te reageren. Geconcludeerd kan worden dat de NAVO's C2 and execution cycle traag is en hapert. De trage „cycle” en het al eerder geconstateerde ontbreken van een „echte” JFACC zijn natuurlijk in eerste instantie problemen voor de NAVO luchtmachtkrachten zelf en vragen dan ook dringend om oplossingen. Echter, deze problemen zullen ook zijn weerslag hebben op de luchtverdedigingsoperaties door de landstrijdkrachten.

Tevens heb ik reeds aangegeven dat het met de communicatiesystemen tussen de land- en luchtmachtkrachten niet goed is gesteld. De verwachting dat een accurate en tijdige berichtgeving over de luchtope-

raties en het luchtruimbeheer aan de KL luchtverdedigingssystemen zal plaatsvinden, lijkt dan ook niet gegrond. Al met al is er weinig reden om aan te nemen dat de voorwaarde die luitenant-kolonel Bardelmeyer stelt aan autonomie van de KL luchtverdedigingssystemen vervuld zal worden, en lijkt het gevaar van „blue-on-blue engagements” door (autonome) KL luchtverdedigingssystemen reëel. COMI-CAOC3 had dus toch gelijk?.

Target Information Command Control System

Uit mijn betoog blijkt dat het van essentieel belang is dat er coördinatie tussen de land- en luchtmacht plaatsvindt en dat de (KL) luchtverdedigingsmiddelen geïntegreerd worden met het NATINADS. Ik juich de introductie van het TICCS dat hieraan gestalte moet gaan geven dan ook toe. Het NATINADS bestaat echter uit veel componenten zoals AIRCENT, ICAOCs, Control and Reporting Centers (CRCs), mobiele Air Control Squadrons (ACS), Airborne Early Warning (AEW) vliegtuigen, SAM eenheden en defensieve vliegvelden. De NATINADS „backbone” voor het opbouwen van het luchtbeeld en C3 wordt gevormd door het (verouderde) NATO Air Defence Ground Environment (NADGE) systeem en een veelvoud aan datalinks en communicatiesystemen. Verder zullen in de (nabije) toekomst nieuwe en snellere C3-systemen worden ingevoerd zoals het Air Command and Control System (ACCS), het Air Operations Planning and Tasking System (AOPTS) en zullen nieuwe en snellere informatiedragers worden geïntroduceerd. De vraag is dan ook met welke eenheden en op welke wijze het TICCS met het NATINADS en de huidige/toekomstige systemen geïntegreerd moet gaan worden. Ik hoop niet dat het beantwoorden van deze vraag de KL voor zulke grote problemen stelt dat de integratie met de luchtmacht wordt losgelaten en zich enkel gaat richten op de landstrijdkrachten. Dit zou in mijn ogen een grote vergissing zijn.

Naschrift

Het zal u niet zijn ontgaan dat de kop van mijn artikel: „Luchtverdediging in de KL, „Joint or Stand Alone?”, een vraag bevat.

Het artikel van luitenant-kolonel Bardelmeyer en mijn betoog samenvattend, denk ik te mogen concluderen dat de KL op weg is naar „Joint”. Echter, de in mijn artikel becommentarieerde KL luchtverdedigingsopvattingen laten naar mijn mening toch wat (instinctief?) „Stand Alone” gedrag zien. Deze (onbewuste?) KL „Stand Alone” neigingen kunnen door de introductie van het TICCS en integratie van dit systeem met het NATINADS mogelijk verdwijnen. Het is dus zaak dat de luchtmacht zich positief opstellen tegenover het TICCS, actief bijdragen aan het tot stand komen van dit systeem en meewerken aan een juiste integratie van het TICCS met de huidige en nieuwe (snellere) C3-systemen en informatiedragers van de luchtmacht. Verder is het noodzakelijk dat het overleg tussen de land- en luchtmacht wordt geïntensiveerd om tot een eensgezinde visie op de luchtverdediging te komen. Alleen door een gezamenlijke („Joint”) aanpak is het mogelijk om tot een effectieve en efficiënte luchtverdediging te komen.

M. MOERLAND, maj KLu

ANTWOORD op meningen van anderen

Luchtverdediging in de KL nu en op weg naar de toekomst

Majoor Moerland heeft in zijn commentaar een aantal aspecten van de luchtverdediging aangevoerd die ik bewust terzijde heb laten liggen. Uit mijn antwoord op zijn artikel zal blijken dat de verschillen met name hun oorzaak vinden in de dimensie waarover we spreken: hij praat over een theater of een deel ervan, de KL luchtverdediger is echter genoodzaakt om – zoals ik dat oneerbiedig tijdens mijn voordrachten noem – te „knutselen op de vierkante kilometer”. Dit heeft alles te maken met het verschil in bereik van de wapensystemen waarover NATINADS

enerzijds en de KL anderzijds beschikken. Ik zal met mijn commentaar dezelfde volgorde aanhouden die in het commentaar is gehanteerd.

De plaats van de KL in het luchtverdedigingsconcept

Het luchtverdedigingsdeel van het Counter Force Concentration Defence Concept. Dit concept is een van de uitgangspunten voor de huidige, door CDS geacordeerde KL visie op dit terrein. Hier blijkt het eerste verschil in andere dimensies. Waar ik de NATINAD paraplus als gegeven beschouw, is dat vanwege de (conceptueel op hoog niveau onderschreven) veronderstelling dat een concentratie van grondstrijdkrachten ten minste moet worden aangemerkt als „vital area”. Mocht deze veronderstelling onjuist zijn, dan ontstaat echt een probleem als de totale dreiging tegen grondstrijdkrachten wordt afgezet tegen het wapenarsenaal dat de KL daar tegenover kan stellen.

Coördinatie van „Command, Control and execution”

Majoor Moerland stelt in zijn commentaar dat een effectieve en efficiënte luchtverdediging staat of valt met een gecentraliseerde en eenhoofdige leiding. Een dergelijke chain of command veronderstelt dat de uiteindelijke beslissers in staat moeten worden geacht de belangen op de laagste niveaus tegen elkaar af te wegen. Ik kan mij – afgezien van de ook door majoor Moerland onderkende communicatieproblemen die daarmee worden geïntroduceerd – niet voorstellen dat een luchtverdedigingscommandant op hoog niveau in staat is de keuze te maken tussen het belang en de verdedigbaarheid van een bataljon in voorste lijn, en een communicatieknooppunt 15 km daarachter. En toch zullen dat soort keuzes moeten worden gemaakt gezien de schaarste aan middelen in de KL en het bereik ervan. Dat is voor de KL de hoofdreden om zelfs binnen de divisie de eenhoofdige, centrale leiding over een eenheid van verbonden wapens te laten prevaleren boven de verticaal gerichte eenhoofdige leiding over één discipline. De door hem als wezenlijk ervaren coördinatie tussen alle luchtruimgebruikers vindt wel degelijk plaats, namelijk in het airspacemanagement element op corps-, divisie- en brigadeniveau.

tegelijk met de informatie-uitwisseling en de afstemming ter zake van luchtoperaties, echter zonder beslissingsbevoegdheid van een hogere luchtverdedigingsofficier terzake van de opdracht en de ontplooiing van divisie- of brigadeluchtverdedigingsmiddelen.

Airspace Control

Majoor Moerland stelt dat de *JFACC* als geen ander op de hoogte is van de huidige en toekomstige luchtoperaties en daarom als geen ander weet wat de gevolgen zullen zijn van de door hem opgelegde *airspace control*-maatregelen voor de KL zullen zijn. De eerste stelling zal door niemand worden aangevochten. De tweede echter, bestrijd ik op dezelfde gronden die ik in de vorige alinea heb aangehaald: de *JFACC* is onvoldoende op de hoogte van wat zich bij de grondstrijdkrachten afspeelt om dat punt waar te kunnen maken. Bovendien kan hij mij waarschijnlijk niet vertellen waar de vijand het zwaartepunt van zijn ondersteuning van de grondstrijdkrachten met het luchtwapen zal leggen, en daar gaat het bij luchtverdediging tenslotte om.

Mijn bezwaren houden niet in, dat ik de bevoegdheid van deze *commander* bestrijd, om voor de in zijn kanalen geplande luchtoperaties *airspace control*-maatregelen dwingend aan de grondstrijdkrachten op te leggen. Ook ik zie die noodzaak. De KL luchtverdedigingsmiddelen zijn dan ook voor wat betreft identificatiecriteria en vuuropening slechts autonoom binnen de door de *Regional Air Defence Commander* opgelegde restricties. De in mijn artikel aangehaalde autonomie geeft aan dat de KL haar luchtverdedigingssysteem niet van *real-time* doeltoewijzing afhankelijk maakt maar door middel van *TICCS* de wapensystemen binnen een raamwerk van *near-real-time control*-maatregelen op het gebied van „vuurbeheersing” en vuurverdeling laat opereren, daarmee invulling gevend aan de eis dat de commandant die een stuk luchtruim claimt, daarover ook de *control* kan uitvoeren. Letterlijk naast de *restricted* gebieden voor luchtoperaties blijft echter een groot stuk luchtruim over waarin de grondstrijdkrachten hun helikopteroperaties uitvoeren, *drones* of *RPV's* laten vliegen et cetera en waarin

ook luchtverdediging moet worden uitgevoerd. Om dat stuk luchtruim gaat het nu. Daarin worden dezelfde keuzes gemaakt die in het voorbeeld van majoor Moerland over de oefening „*Cannon Cloud*” worden aangehaald: een helikopteroperatie of *Close Air Support* door vliegtuigen uitvoeren versus vrijheid van handelen van de luchtverdediging tegen gelijksoortige vijandelijke inzetmiddelen. (Overigens kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat de bewuste *commander* als *JFACC* meer de nadruk heeft gelegd op de letters *ACC* dan op de letters *JF*). Met de introductie van een efficiënter commandovoeringssysteem binnen de KL wordt de snelle berichtgeving over de daarvoor noodzakelijke *airspace control* wèl mogelijk en komt de rol van divisie- en brigadecommandant als *JFC* op lager niveau geheel tot zijn recht.

Target Information Command and Control System

De bezorgheid van majoor Moerland over keuzes ten aanzien van aansluiting op andere luchtverdedigingssystemen deel ik niet. In technisch opzicht bestaat een hemelsbreed verschil tussen de aansluiting op *NATINADS* of delen ervan en die op de luchtverdedigingssystemen van de grondstrijdkrachten. De aangehaalde prioriteit voor Duitsland geldt uitsluitend de laatste categorie. Tussen de drie krijgsmachtdelen in Nederland is het verkennend onderzoek naar de mogelijkheden om de *interservice* samenwerking (coördinatie en integratie) verder uit te werken in volle gang.

Resumerend: KL luchtverdediging is wel degelijk „*Joint*”, echter alleen in de mate waarin rekening wordt gehouden met praktische beperkingen van communicatiesystemen en het inlevingsvermogen van de hogere commandanten van grond- en luchtstrijdkrachten voor wat zich op de vierkante kilometer afspeelt.

C.J. BARDELMEIJER, lkol

BOEKEN bespreking

On the origins of War

On the origins of War and the Preservation of Peace, door Donald Kagan. Hutchinson, Londen, 1995. Geb. 606 blz. Uitgeverij Nilsson & Lamm. Prijs: £ 20,00
ISBN: 0091791790

Donald Kagan is zeker geen onbekende schrijver. Alleen of samen met anderen is hij verantwoordelijk voor negen andere boeken variërend van *A new History of the Peloponnesian War* tot *The Heritage of World Civilizations*. Dit boek heeft, zo blijkt uit de inleiding, een lange voorgeschiedenis. De schrijver raakte in 1967 al in het thema geïnteresseerd. Deze belangstelling bracht hem tot het opzetten van een cursus „*Historical Studies in the Origins of War*”. Sinds 1970 vindt deze leergang plaats aan Yale University. Dit boek is de weerslag van het vele jaren denken en spreken over de oorzaken van oorlogen. Zoals schrijver aangeeft is het niet de eerste publicatie op dit gebied. Herodites van Halocarnassus probeerde al aan te geven om welke redenen de Grieken en barbaren tegen elkaar vochten. Vele tientallen anderen volgden zoals Raymond Aron, *Peace and War* (New York, 1966). Michael Howard in *The causes of wars and other essays* (Londen, 1983), Greg Cashman in *What causes War, an introduction to theories of international conflict* (New York, 1993) en Johan van der Dennen, *The origin of war* (Groningen, 1995).

Donald Kagan is voor zover bekend de eerste die een aantal oorlogen meer in detail en in onderlinge vergelijking beschouwt om de vraag naar het „waarom” te beantwoorden. De methode die wordt gevolgd is de „*comparative narrative history*”. De schrijver kiest bewust voor vijf conflicten: de Peloponische oorlog (431-404 B.C.), de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), de Tweede Punische oorlog

(218-202 B.C.), de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) en de Cubacrisis (1962). Trefwoorden bij deze keuze zijn: de Westerse wereld; conflicten tussen staten binnen een breder internationaal kader en een variëteit aan staten in een verschillende internationale inkadering. Een laatste trefwoord vormt het feit dat rond de voorbeelden sprake is van een wetenschappelijke discussie. In elke casus worden in ieder geval de volgende vragen aan de orde gesteld: Wat waren het karakter en de doeleinden van de opponenten? Op welke wijze kwamen in elke staat besluiten met betrekking tot het buitenlandse beleid tot stand? Wat was het karakter van het internationale systeem? Wat was de aard van de vrede die werd gebroken? Waarom gingen de staten richting oorlog? Hoe en waarom besloot elke betrokkene om te vechten? Welke keuzes bestonden, welke keuzes geloofden ze te bestaan? Bij elk der voorbeelden wordt afgerond met de onderkende oorzaken van de oorlog en voor wat betreft Cuba de oorzaken van het conflict dat geen oorlog werd.

In het afrondende hoofdstuk: „conclusies”, vat schrijver de bevindingen samen. Een eerste bevinding is dat het normaal is dat in een wereld van soevereine staten sprake is van een strijd over de verdeling van macht en dat deze strijd vaak leidt tot oorlog. De tweede, dat de redenen om meer macht te verwerven vaak niet alleen liggen in het zoeken naar veiligheid of materieel gewin. Aspecten als prestige, respect en eer spelen ook een rol. Andere gronden zijn te vinden in angst waarbij garanties geen tegenwicht bieden. Kagan concludeert dat de vrede niet zichzelf handhaaft en dat elke natie de keuze heeft bewust te werken aan het bewaren van vrede vanuit een positie van macht, of de verantwoordelijkheid te ontvluchten tot dat er geen andere keuze is dan oorlog.

Kagan hanteert een heldere schrijfstijl. De diverse hoofdstukken getuigen van een zeer gedegen studie van de gebeurtenissen en achtergronden. Voor wie de gebeurtenissen in het voormalig Joegoslavië volgt, is het mogelijk interessant te constateren dat dit gebied bij twee van de beschreven conflicten een rol speelde. In 1914 werd groothertog Franz Ferdinand vermoord in Sarajevo; deze gebeurtenis speelde een rol in het ontstaan van de Eerste Wereld-

oorlog. Niet ver daar vandaan lag de stad Epidamnus. Deze stad, die door de Romeinen Dyrrachium werd genoemd, en door de Italianen Durazzo, heet nu Durrës in Albanië. Hier begon de crisis die leidde tot de Pelopenesische oorlog. Per hoofdstuk is een notenapparaat opgenomen. Het boek wordt afgesloten met een bibliografie en een index. Het bovengenoemde Dyrrachium is hierin overigens niet terug te vinden; Durazzo en Durrës wel, maar dan onder vermelding Epidamnus. Een boek dat tot nadenken stemt, al was het maar omdat opnieuw blijkt dat veel tijdsloos is als het gaat om menselijk denken, doen en laten. In 1968 berekenden Will en Ariel Durant (*The lessons of History*, p. 81) dat er in de voorafgaande 3.421 jaar slechts 268 jaar zonder oorlog waren. De periode sindsdien kan bij de 3.421 jaar worden opgeteld. Het onderwerp blijft daarom uiterst relevant.

J.M.J. BOSCH, bgen cav

De Affaire-Sanders

Spionage en intriges in herrijzend Nederland, door Gerard Aalders en Coen Hilbrink, 312 blz., geïll. Uitg.: SDU, 's-Gravenhage, 1996. Prijs: f 39,90 ISBN: 9012082528

Voor wetenschap geldt hetzelfde als in de sport. De top bereiken is moeilijk, aan de top blijven is nog lastiger. Het vermaarde Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) ervaart dit aan den lijve. Waar haar publicaties als vanouds nog op ruime publiciteit mogen rekenen, zijn de kritieken bepaald minder lovend dan voorheen. Het boek over de affaire-Sanders, geschreven door RIOD-medewerker dr Gerard Aalders en de Oldenzaalse historicus dr Coen Hilbrink, haalde al voor verschijning ruimschoots de media. Aanleiding vormden enkele passages vol vermeende onthullingen over het NSDAP-lidmaatschap van Prins Bernhard en de inspanningen van een deel van zijn naaste getrouwen om (met de wetenschap van achteraf) minder wenselijke contacten van de prins wit te wassen. Wie echter de suggestieve passages over de prins leest, moet concluderen dat er – alle opwinding ten spijt – sprake is van „*much ado about nothing*”. Dat de prins niet altijd even

zorgvuldig zijn vrienden koos en dat zijn staf in de jaren 1944-1945 zekere overeenkomsten vertoonde met die van een operette- c.q. wild-westgezelschap, zijn anno 1996 toch nauwelijks wetenschappelijke vondsten om van wakker te liggen. De drang naar publiciteit lijkt hier de onderzoekers parten te hebben gespeeld, aangezien de relevantie van deze passages voor het eigenlijke thema van het boek – de strijd om de macht binnen de naoorlogse opsporings- en inlichtingendiensten – niet duidelijk wordt gemaakt.

Het boek draait – net als in de eigenlijke affaire-Sanders – om twee personen, die alle twee krachtige persoonlijkheden waren. De held van de schrijvers is Willem Evert Sanders: sociaal-democraat, politie-inspecteur in het vooroorlogse „Roomse” Enschede, leider van de Centrale Inlichtingendienst die tijdens de laatste jaren van de oorlog het verzet voorzag van essentiële telefoonverbindingen en daarnaast een databank van landsverraderlijke elementen aanlegde, en na de oorlog de Chef was van de Dienst Opsporing van het Bureau Nationale Veiligheid (BNV). Zijn tegenspeler en de „boeman” in het boek is Louis Eindhoven: voor de oorlog politiecommissaris te Rotterdam, tijdens de oorlog aanvankelijk lid van het Driemanschap van de omstrede Nederlandse Unie, gijzelaar in Duitse handen en na de capitulatie de baas van het Bureau Nationale Veiligheid, en dus van Sanders. Tussen deze hoofdrolspelers bestond een fundamenteel verschil in visie over wie de naoorlogse inlichtingendienst zou moeten aansturen: Binnenlandse Zaken of Justitie? De conservatief Eindhoven die sterk in termen van recht en orde dacht, was voorstander van de eerste optie. Sanders, de voormalige recherche-chef die gewend was te denken in termen van het Wetboek van Strafvordering, verkoos Justitie, mede omdat daar ook de vooroorlogse (contra-)spionagedossiers berustten.

Naarmate de ambtelijke verhoudingen tussen Eindhoven en zijn ondergeschikte verslechterden, ging het onderlinge wantrouwen de boventoon voeren. Eindhoven liet de gangen van zijn „rooie” Chef Opsporingsdienst nagaan, terwijl Sanders rugdekking zocht bij een deel van de ambtelijke top van Justitie. Uit vrees voor ge-

knoei met „gevoelige dossiers” in zijn eigen lijn, ging hij zelfs zover dossiers te vervreemden met de bedoeling schaduw dossiers bij Justitie te deponeren. En deze controversie speelde zich af bij het Bureau Nationale Veiligheid, dat in allerhaast uit de grond was gestampt en waar vele voor-malige illegalen een nieuwe werkkring hadden gevonden.

Het resultaat loog er niet om: een grandioze chaos waar persoonlijke rekeningen op ambtelijke titel werden vereffend, waar een echte „vrije-jongensmentaliteit” heerste en tal van ontsporingen voorkwamen. Een deel van de dossiers lag op straat, de pers roerde zich danig met als gevolg dat de allerhoogste politieke leiding zich gedwongen zag in te grijpen. Het BNV werd opgedoekt, Eindhoven werd hoofd van de nieuwe Centrale Veiligheidsdienst (en vervolgens van 1949-1961 de eerste directeur van de BVD) en Sanders kon met eervol ontslag zijn heil op de particuliere arbeidsmarkt zoeken. Kortom, stof te over voor een spannend boek, zeker als we bedenken dat namen als Zwolsman, King Kong, Verloop en Vorrink in tal van zaken opduiken.

Een spannend, smeutig boek, dat is wat de auteurs hebben geschreven. Zij maken nog eens duidelijk welke chaos er in de eerste naoorlogse periode heerste, ook en vooral op het politiek toch zo gevoelige terrein van opsporing, zuivering danwel berechting van „foute” elementen. Daarnaast zien zij te midden van de vele affaires en incidenten een patroon, namelijk dat van een machtsstrijd tussen vernieuwers en zij die bij voorkeur herstel wens-ten van de vooroorlogse verhoudingen. Deze twee aspecten zorgen voor een boeiende relaas, temeer daar het boek leest als een keukenmeidenroman. Veel letterlijke citaten uit de mond van Sanders geven de tekst vaart. Geen wonder dat de auteurs het geheugen van hun held meer dan eens roemen.

Maar net als bij de bouquetreeks kent deze aanpak ook een keerzijde: de heroïsering van Sanders („een nette vent”) roept irritatie op. De (bronnen-)kritische zin van de schrijvers is uiterst selectief: Sanders wordt op zijn woord geloofd en voor zijn daden – ook in bedenkelijke gevallen, zoals het vervreemden van dossiers – tonen zij begrip of voeren zij verontschuldigende verklaringen aan. Zijn tegenstre-

vers mogen niet op zoveel consideratie rekenen. Voor hen hanteren de schrijvers andere criteria: uitgangspunt is dan kwade trouw en over hun handelen wordt de staf gebroken.

Op het wetenschappelijke niveau van dit spannende boek valt derhalve het nodige af te dingen. Dat het bestuur van het RIOD het eerste deel van het boek – de biografische schets van Sanders, geschreven door Hilbrink – niet voor zijn rekening heeft willen nemen, valt dan ook te billijken. Dat het bestuur het RIOD-stempel wel voor het tweede gedeelte heeft goedgekeurd, wekt des te meer verbazing.

DRS. P.H. KAMPHUIS (SMG/KL)

Een unieke samenwerking

Het Duits-Nederlandse Legerkorps, door P.H. Kamphuis, P. Klein en A. Rosendahl Huber (red.), 249 blz. geïll. Uitg.: Sectie Militaire Geschiedenis KL, Den Haag 1996. Prijs: f 42,50 (geb.) ISBN: 9070677423

In verband met het ontstaan van het binationale Duits-Nederlandse Legerkorps, waarvan de staf is gehuisvest te Münster, is onder leiding van het hiervoor vermelde redactieteam een boek tot stand gebracht om met name stafleden en hun verwanten meer kennis en inzicht te geven in de politieke, economische en sociale structuur en in de militaire organisatie van de beide landen. Tevens zijn enige aspecten beschreven die rechtstreeks verband houden met de oprichting van dit legerkorps en de geïntegreerde staf.

De veertien hoofdstukken en de even zovele behandelde facetten, met teksten in Duits en Nederlands, laten diepgravende beschouwingen niet toe. Ondanks deze beknoptheid geeft het boek toch voldoende informatie om een beeld te krijgen van het andere land, terwijl de vermelde gegevens over het eigen land vermoedelijk ook niet bij iedere lezer bekend zullen zijn. Een dergelijke beperking van de stof dwingt veelal tot generalisaties en geeft dientengevolge niet altijd een volledig beeld van feiten en meningen. Zo heeft J.F.C Fuller toch wel een andere visie op de kundigheid van Prins Willem III als

legeraanvoerder dan in dit boek is vermeld. Voor een algemeen beeld is een dergelijke visie echter van minder belang.

De Nederlandse taal laat doorgaans een bondiger formulering toe dan het Duits. Dit zou aan het einde van een hoofdstuk zichtbaar moeten worden in de kolomlengte van de respectievelijke teksten. Met de plaatsing van illustraties zijn eventuele verschillen handig opgelost en nauwelijks waar te nemen.

De bijdragen zijn informatief van aard zonder dat van een „verkoopverhaal” sprake is. Een uitzondering hierop vormt de bijdrage van P. Hartman, „De Koninklijke Landmacht: in de overgang naar een tweede jeugd”. In tegenstelling tot het daaraan voorafgaande hoofdstuk over de ontwikkelingen in de Duitse krijgsmacht, ontstaat toch wel de indruk van een mooier verhaal dan in de werkelijkheid is waar te nemen. Dat de landmacht over veelal uitstekend materieel beschikt(e) is juist, maar om hier te stellen, dat zij „was uitgerust met misschien wel het beste materieel ter wereld” lijkt toch een stap te ver. Ook het spontaan applaudiseren voor terugkerende blauwhelmen op Schiphol is ongetwijfeld juist, maar lettend op de kritiek geuit in de afgelopen maanden geeft dit mogelijk toch een verkeerde indruk.

In de bijlage bij dit hoofdstuk zijn de locaties vermeld van enige staven en van de drie nog overblijvende parate brigades vermeld. Uit de opsomming kan men concluderen dat om drie brigades in vredes-tijd aan te sturen, naast de drie brigadestaven, minstens zeven andere (hogere) staven in touw zijn. Afgezien van de niet vermelde staven werkt dit vermoedelijk (bij buitenstaanders) reeds enige vragen over de *efficiency* bij de KL.

Interessant is het hoofdstuk waarin P. Rohmann het tot stand komen van het binationale legerkorps beschrijft. Het waren in eerste instantie niet operationele maar politiek-militaire overwegingen die tot de oprichting ervan hebben geleid. Ook komt in dit hoofdstuk duidelijk naar voren dat in de vredessituatie de commandolijnen lopen vanaf de *senior national officer* naar de betreffende nationale eenheden. De legerkorpscommandant

heeft over de eenheden van het andere land in vredetijd slechts „Operational Control” voor zover dit betrekking heeft op de voorbereiding van de zogenaamde „Algemene Verdedigingstaak” en door dat deze eenheden in het voorkomend geval onder zijn bevel („Operational Command”) worden uitgevoerd.

Na lezing van het boek blijft het de vraag wat de operationele meerwaarde is van een dergelijk legerkorps, als in vredetijd nagenoeg alles nationaal gescheiden blijft en slechts 60 procent van de legerkorpsstaf binationaal werkzaam is.

In het laatste hoofdstuk, „1(GE/NL) Corps: meningen van burgers en militairen” geeft Rosendahl Huber gegevens over onderzoeken. Hieruit komt naar voren dat in Duitsland de militaire samenwerking met Nederland minder belangrijk wordt geacht dan die met de grote NAVO-landen. Ook bij de Duitse leden van de legerkorpsstaf is minder enthousiasme voor de geplande samenwerking dan bij de Nederlanders. Rosendahl Huber merkt terecht op dat de samenwerking zich zal beperken tot de binationale staf te Münster en een logistieke staf te Eibergen als er verder niets wordt gedaan. Hij pleit er voor de samenwerking op lagere niveaus te intensiveren.

Ik raad Nederlandse lezers aan zich op de Duitse tekst te concentreren; dit biedt een goede gelegenheid de kennis van het Duits op te frissen.

Uit het vorenstaande is hopelijk duidelijk geworden dat dit boek niet alleen voor stafleden en hun familie is bestemd, maar ook voor anderen nuttige informatie bevat. T. DE KRUIJF, genm b.d.

Against all odds!

More dramatic „last stand” actions, door Bryan Perrett, 224 blz., geïll. Uitg.: Arms and Armour Press, Londen, 1995. Prijs f 53,50
ISBN: 1854092499

Zoals de ondertitel aangeeft, is dit boek een vervolg op een in 1990 verschenen boek van schrijver: *Last stand! Famous battles against the odds*. Het thema van beide boeken is de beschrijving van veldslagen die, ondanks een sterkere tegen-

stander, vooral dankzij de grote vasthoudendheid van een eenheid of enkele individuen zijn uitgevochten. De formule is aantrekkelijk en gericht op een uitgebreid lezerspubliek. Geschreven als een roman, wordt een historisch verantwoorde beschrijving gegeven van heldhaftige episodes uit de krijgsgeschiedenis. Daarin tracht de schrijver te verhalen wat de betrokken militairen motiveerden om in een uitzichtloze militaire situatie vol te houden en zo de kansen wisten te keren.

Against all odds! bevat dertien hoofdstukken met evenveel heftige veldslagen. Achtereenvolgens komen aan de orde: de verdediging van de Hougoumonthoeve door Nassause en Hannoverse troepen uit de vesting Jellalabad (1841); het standhouden van de zwakkere Zuidelijke troepen van generaal Lee tijdens de bloedigste slag uit de Amerikaanse burgeroorlog bij Sharpsburg (1862); de vergeefse pogingen van een Amerikaanse legerexpeditie om de goudzoekers in Montana te beschermen tegen de aanvallen van Sioux- en Cheyenne-indianen (1865-67); de glorieuze ondergang van een Britse expeditie tegen een tienvoudige Afghaanse overmacht bij Maiwand, Afghanistan in 1880; het gedurende meer dan een half jaar standhouden van een Brits-Rhodesisch regiment onder kolonel Baden-Powell in de belegerde vesting Mafeking tijdens de Boerenoorlog (1899-1900); het beleg van de westerse legaties in Peking tijdens de Boxer-opstand van 1900; het dappere standhouden van een tussen de Duitse linies geïsoleerd Amerikaans bataljon tijdens het Argonne-offensief in oktober 1918; het verdedigend gevecht van het Britse 2nd Hampshire Regiment tegen de opmars van Duitse troepen onder Rommel bij Tebourba in Tunesië in december 1942; de succesvolle verdediging van Kohima, Burma door Brits-Indische troepen in april 1944; het afslaan van de Duitse gepantserde tegenaanval bij Mortain door Amerikaanse infanterie in augustus 1944; de bloedige strijd van de Amerikaanse mariniers om het bezit van Iwo Jima in 1945 en, tenslotte, de verdediging door Amerikaanse troepen tegen een Chinese aanval op Pork Chop Hill in Korea in april 1953.

De beschreven veldslagen worden niet door schrijver nader geanalyseerd, noch bevat het boek historische feiten. Even-

min wordt het thema van het boek, de verbeten strijd van troepen tegen een sterke overmacht, aan de hand van de beschreven episodes sociologisch of psychologisch verklaard. Dat maakt *Against all odds!* vooral een boek voor lezers die het waar gebeurde verhaal verkiezen boven het lezen van een oorlogsroman.

D. STARINK, cdre KLU

Herdenken op klein formaat

Nederlandse postzegels over de Tweede Wereldoorlog, door David Barnouw en Ada Lopes Cardozo, 95 blz. geïll. Uitg.: Walburg Pers Zutphen 1996. Prijs: f 35,—
ISBN: 9060119576

Het boekje geeft een overzicht van de postzegels, die tussen 1944 en 1995 door de PTT zijn uitgebracht en waarbij de Tweede Wereldoorlog het thema was. Niet alleen de verschenen zegels komen aan de orde, maar ook de ontwerpen die werden afgewezen of drastisch moesten worden gewijzigd. Op de binnenzijde van de omslag zijn de verschenen zegels in kleur afgedrukt, terwijl in het boekje in zwart-wit verscheidene schetsen zijn opgenomen van de andere ontwerpen. De begeleidende tekst geeft de nodige toelichting, terwijl daarin tevens in hoofdlijnen een overzicht is geschetst van verschenen oorlogsliteratuur en films. Ook komen hierin enkele naoorlogse gebeurtenissen aan de orde, die een relatie hebben met de oorlog, zoals het bezoek van keizer Hirohito en de Drie van Breda. Het vermelden van dergelijke gebeurtenissen is afhankelijk van de keuze van de schrijvers en geeft niet een volledig beeld; zo blijft bijvoorbeeld de toegenomen belangstelling voor 4 en 5 mei buiten beschouwing. Voor wat betreft de keuze van onderwerpen is het opmerkelijk dat slechts bij uitzondering militairen of oorlogsgraven op de herdenkingszegels voorkomen. Nu met dit – tamelijk prijzige – boekje de Nederlandse zegels over de Tweede Wereldoorlog zijn geëvalueerd, lijkt het nuttig ook eens een vergelijking te maken met andere landen. Misschien geeft dit een indicatie over de mate van evenwichtigheid van het Nederlandse uitgiftebeleid. T. DE KRUIJF, genm b.d.